

T.C.

Mardin Artuklu Üniversitesi
Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü
Süryani Dili ve Kültürü Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

MOR AHO HAGİYOĞRAFİSİ
VE
ADINA İNŞA EDİLEN DİNÎ YAPILAR

Sami DİK

13731005

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Sait TOPRAK

Mardin 2017

T.C.
Mardin Artuklu Üniversitesi
Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü
Süryani Dili ve Kültürü Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

MOR AHO HAGİYOĞRAFİSİ
VE
ADINA İNŞA EDİLEN DİNÎ YAPILAR

Sami DİK

13731005

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Sait TOPRAK

Mardin 2017

TAAHHÜTNAME

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ’NE

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Mor Aho Hagiyoğrafisi ve Adına İnşa Edilen Dinî Yapılar**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezinin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Projemin sadece Mardin Artuklu Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimi 1 (Bir) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.03.2017

Sami DİK

KABUL VE ONAY

Sami DİK tarafından hazırlanan ‘Mor Aho Hagiyoğrafisi ve Adına İnşa Edilen Dini Yapılar’ adındaki çalışma, 28.03.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet Sait TOPRAK (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Zafer DUYGU

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahim ÖZMEN

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME	III
KABUL VE ONAY	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VII
SÜRYANİCE TRANSLİTERASYON TABLOSU	VIII
YUMUŞAK HARFLERİN TRANSLİTERASYONU	VIII
ÖNSÖZ	IX
ÖZET	XI
ABSTRACT	XIII
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	1
1.3. Araştırmanın Kaynakları ve Kaynak Değerleri	2
1.4. Araştırmada İzlenen Yöntem	4
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. HİRİSTİYANLIĞIN TUR^CABDİN BÖLGESİNDE YAYILIŞI	5
2. HİRİSTİYAN HAGİYOĞRAFİ GELENEĞİ	10
3. SÜRYANİ HAGİYOĞRAFİ GELENEĞİ	13
4. MOR AHO HAGİYOĞRAFİSİ	18
4.1. Mor Aho Hagiyografisinin Kısaca İçeriği	18
4.2. Mor Aho'nun Biyografisi	18
4.3. Mor Aho Biyografisinin Süryanicesi	21
4.4. Yazmanın Tavsifi ve Dilsel Özellikleri	22

4.5. Hagiyografide Geçen Şahıs, Yer (Şehir-Köy), Mekân ve Nehir İsimleri	23
5. MOR AHO VE MOR HEWORO ADINA İNŞA EDİLEN DİNİ YAPILAR	31
5.1. Qanaq/Teldarus (Bakacık) Köyü	34
5.2. Dıfne (Üçyol) Köyü	34
5.3. Çatalçam Köyü (Dayro da' Slibo)	36
5.4. Yardo (Yamanlar) Köyü	38
5.5. Bsorino/Bet Sbirino (Haberli) Köyü	39
5.6. °Urdnus/Arnas (Bağlarbaşı) Köyü	39
5.7. Kafarhewar (Gelinkaya) Beldesi	40
5.8. Bet Man°am Köyü	40
5.9. Dağıçi Köyü (Harbto/Karabemişka)	41
5.10. Marbobo (Günyurdu) Köyü	41
5.11. Arıca Köyü (Kafro °Elayto)	42
5.12. °A wse Köyü (Arsinus Nehri yakınlarda)	42
5.13. Yukarı Dera	42
İKİNCİ BÖLÜM	44
1. YAZMANIN SÜRİYANİCE METNİ	44
1.2. ܩܘܪܢܘܫ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ	44
2. YAZMANIN TÜRKÇE TERCÜMESİ VE METİN TAHLİLİ	89
2.1. MÜNZEVİ RAHİP MOR AHO'NUN BAŞARILARI	89
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	119
EKLER	125
Ek 1: Görseller	125
Ek 2: Tahkiki Yapılan Nüsha	135
Ek 3: Paulus Bedjan'm Azizlerin ve Şehitlerin Yaşam Hikâyelerine İlişkin dDrlediği VII Ciltlik Acta Martyrum Et Sanctorum Eserinin İçindekiler Kısmı	165
BİBLİYOGRAFYA	196

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
ç.e.ş	: Çoğul Eril Şahıs
d.	: Doğum
dn.	: Dipnot
Ed.	: Editör
F.Y.D.	: Filoksinus Yuhanun Dolabani
Haz.	: Hazırlayan
Km.	: Kilometre
M.Ö	: Milattan Önce
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
ss	: Sayfaları arasında
t.e.ş	: Tekil Eril Şahıs
v.	: Vefat
Vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl

SÜRYANİCE TRANSLİTERASYON TABLOSU

YUMUŞAK HARFLERİN TRANSLİTERASYONU

Süryanice	Latinize
ܒ	<u>b</u> /v
ܘ	ğ /ğ
ܕ	<u>d</u>
ܟ	<u>k</u> /x
ܦ	p/f
ܬ	<u>t</u> / th

Süryanice	Latinize
ܐ	o
ܒ	b
ܘ	c
ܕ	d
ܟ	h
ܦ	w, v, u
ܬ	z
ܘ	h
ܐ	t
ܕ	i,y
ܟ	k
ܘ	l
ܦ	m
ܬ	n
ܐ	s
ܘ	e
ܦ	f
ܘ	ş
ܒ	q
ܕ	r
ܘ	ş
ܬ	t

ÖNSÖZ

Uygarlığın beşiği kabul edilen Mezopotamya'nın sınırları içerisinde özel bir yer teşkil eden Tur'abdin coğrafyası, kendi içerisinde barındırdığı farklı kültür ve inançlarla değerler hazinesidir. Bu anlamda nasıl ki bir insanın varlığı, yaşamının kanıtı ve hayatı boyunca yarattığı değerler ise bir halkın kimliğini oluşturan ve varlığını ispatlayan da yarattığı değerlerdir. Süryani halkının da katkı sunduğu bu değerler arasında kilise ve manastır yapıları ile Süryani edebiyatı çok önemli bir yer tutmaktadır.

Tur'abdin'de 4. yüzyılda gelişen Hıristiyanlık çerçevesinde dini açıdan oluşan bazı değerler, Tur'abdin'in Süryaniler açısından ikinci Kudüs olarak tanıtılmasını sağlamıştır. Bölgede, 4. yüzyıldan itibaren inşa edilen manastırın kurumsallaşması ile birlikte oluşmaya başlayan yazınsal gelenek, kilise ve manastır yapılarıyla özgün bir mimariye sahip olan Süryanilerin bu topraklarda hüküm süren uygarlıklara ne denli katkı sağladığını kanıtlamaktadır.

Tur'abdin coğrafyasındaki Hıristiyanlık mimarisinin özünü oluşturan kilise ve manastır yapılarının çok fazla araştırılmaması ve Süryani literatürü içerisinde önemli bir yer tutan hagiyografi geleneğine özellikle Türkçe literatüründe çok az yer verilmesi, bu alanda çalışma yapmayı cazip hale getirmiştir. Bu çalışma, Süryani hagiyografisi ve mimarisi gibi geniş başlıklı bir araştırma konusu için bir başlangıç niteliğindedir ve daha kapsamlı çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın ortaya konulmasında pek çok kişinin katkısı olmuştur. Öncelikle, Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı'na adım attığım günden bu yana benden desteğini esirgemeyen ve tezin yazım sürecindeki yorumları ve deneyimleriyle beni yönlendiren değerli tez danışmanım **Doç. Dr. Mehmet Sait TOPRAK**'a teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca tez konusunu seçmemde bana büyük katkı sunan ve Tur'abdin coğrafyasına hâkim olan **Malfono İskender De BASSO**'ya minnettarım. Özellikle, değerli zamanını ayırarak tezimi oluşturan Mor Aho'nun esas nüshasını Mardin Kırklar Kilisesi Kütüphanesi'nden temin ederek bana teslim eden **H. Gabriel AKYÜZ**'e, yapıların incelenmesinde bana büyük emeği geçen **Arkeolog Eliyo ELİYO**'ya, konuya ilişkin literatür taraması ve kaynak temini için yardımlarını benden esirgemeyen **Yrd. Doç. Dr. Zafer DUYGU**'ya, **Yrd. Doç. Kutlu AKALIN**'a,

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kubra UYGUR'a, Malfono Hanna ALTUN'a ve Av. Atiya TURAN AKFİDAN'a, Mor Aho'ya ilişkin bilgi sunan Mor Avgin Manastırı ruhânîsi Rahip Yuyaqim ENFAL'a ve dinî yapılar hususunda arşivindeki fotoğrafları bizimle paylaşan Midyat Papazı İshak ERGÜN'e teşekkürü borç bilirim.

Sami DİK

Mardin, 01.03.2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Mor Aho Hagiyografisi Ve Adına İnşa Edilen Dinî Yapılar

Sami DİK

Mardin Artuklu Üniversitesi

Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü

Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

2017: 198+XIV Sayfa

Tezimiz, Süryani hagiyografisi ve mimarisi gibi geniş başlıklı bir araştırma konusu için başlangıç niteliğindedir. Türkiye’de Tur’abdin coğrafyasındaki Süryani mimarisi ile özellikle de hagiyografisi üzerine yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla çalışmamızı, hem hagiyografi hem de Hıristiyan mimarisi ile ilişkili olan “Mor Aho Hagiyografisi ve Adına İnşa Edilen Dinî Yapılar” üzerine yürütme ihtiyacı hissettik.

Hem teolojik hem de tarihî olaylara ışık tutan ve Süryanî edebiyatı açısından oldukça önemli olan hagiyografi geleneği; aziz ve azizelerin, monastik bir hayat süren münzevilerin, çilecilerin, aynı zamanda Hıristiyanlık adına şehit düşen ve Kilise’nin Şehitlik edebiyatında önemli bir yer teşkil eden Şehitlerin yaşamlarını ele alan sözlü ve yazılı biyografik ve tarihsel kavramlar bütünü olarak tanımlanabilir. Böylesi geniş bir konu olan Süryani hagiyografisi içerisinden seçerek değerlendirmeye aldığımız “Mor Aho Hagiyografisi ve Adına İnşa Edilen Dini Yapılar” adlı çalışmamız; giriş, iki bölüm, sonuç ve değerlendirme kısımlarından oluşmaktadır.

Tezimizin Giriş kısmında; araştırmamızın konusu, amacı, kapsamı, kaynak değerleri ve izlenen yöntem ele alınmıştır.

Birinci Bölüm’de; Hıristiyanlığın Tur’abdin’de Yayılışı, Hıristiyan Hagiyografi Geleneği, Süryani Hagiyografi Geleneği, Mor Aho Hagiyografisi ve Mor Aho ile Mor Heworo adına inşa edilen dinî yapılar incelenmiştir.

İkinci Bölüm’de; Yazmanın Süryanice Metni, Türkçe Tercümesi ve Metin Tahlili yer almaktadır.

Sonuç ve değerlendirme kısmında; genel olarak çalışmamızın içeriğini oluşturan konuların değeri tartışılmak sûretiyle, Mor Aho Hagiyografisi özelinde değerlendirilerek alana bir katkı sunma çabasının ilk nüvelerinden söz edilmiştir.

Ekler kısmında ise; Süryani hagiyografi geleneği için çok önemli olan ve Paulus Bedjan’ın *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace* (Azizlerin ve Şehitlerin Yaşam Hikâyeleri) adı altında derlediği 7 ciltlik eserinin tasnif özelliklerini tespit etmek adına içindekiler bölümünde yer alan azizlerin Süryanice isim listesi ile Türkçe tercümesi, kilise ve manastırlara ilişkin çizim ve görseller ve esas aldığımız Mor Filoksinus Yuhanun Dolabani’nin elyazma nüshası yer almaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Mor Aho, Tur’abdin, Hristiyanlık, Hagiyografi, Kilise, Manastır, Dinî Yapılar.

ABSTRACT

Master Thesis

The Hagiography of Saint Aḥo and The Religious Buildings Built on Behalf of His Name

Sami DİK

Mardin Artuklu University

Institute of Living Languages

Department of Syriac Language and Culture

2017: 198+XIV Pages

Our thesis, is a starting point for a broad topic of research such as Syriac hagiography and its architecture. The researches which has done in Turabdin geography on Syriac architecture and especially Syriac hagiography are very limited. Hence we needed to carry out our work on the "The Hagiography of Saint Aḥo and the Religious Buildings Built on Behalf of His Name" which is related to both the hagiography and Christian architecture.

The term of hagiography which sheds light on both the theological and historical events and which is very important in Syriac literature, can be described as a collection of verbal and written biographical and historical concepts dealing with the lives of martyrs, saints, reclusive priests and also martyrs who martyred in the name of Christianity and who have an important place in Martyrology tradition. Our research - "The Hagiography of Saint Aḥo and The Religious Buildings Built on Behalf of His Name" which we picked from such a wide issue of Syriac hagiography, consists of an introduction, two chapters, the conclusion and the appendix.

In the introduction of our thesis; the subject, purpose, scope, source values and method of our research are discussed.

The first chapter examines the spread of Christianity in Tur^cabdin, Christian hagiography tradition, Syriac hagiography tradition, Saint Aḥo's Hagiography and religious buildings built on behalf of saint Aḥo and Heworo.

The second chapter includes the manuscript of Syriac Text, Turkish translation and critical edition of the text.

In the conclusion and evaluation part; we have tried to clarify some issues that constitute the content of our work in general.

The appendix section, includes the Syriac nomenclature of the saints and Turkish translation of the Contents of Paulus Bedjan's work called *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace* (The Life Stories of the Saints and Martyrs) in the chapter of the seventh volume which is very important for the Syriac hagiographical tradition. This section also contains illustrations and images of the churches and the monasteries and the copy of manuscript that copied by Filoksinus Yuhanun Dolabani.

KEYWORDS: Saint Aḥo, Tur^cabdin, Christianity, Hagiography, Churches, Monasteries, Religious Buildings

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Hagiyoğrafi kısaca, azizlerin, münzevi rahiplerin ve şehitlerin yaşam öykülerini ele alan sözlü ve yazılı biyografik ve tarihsel kavramlar bütünü olarak tanımlanabilir. Azizlerin hagiyoğrafisi, Geç Antikçağ'dan itibaren Hristiyanlık çatısı altında gelişen edebi bir türdür. Hagiyoğrafi geleneği, Hristiyanlık literatürü içinde köklü bir geçmişe sahiptir. Bu yüzden de hagiyoğrafi, bilimsel ölçülerde incelenmesi gereken bir konudur. Ancak konunun çok geniş kapsama sahip olması, bir takım sınırlandırmaları zaruri kılmaktadır. Bu bağlamda biz de bu tez çalışmamızda, hem Süryani hagiyoğrafi hem de mimari geleneği açısından önemli bir yere oturtulması gerektiğine kanaat getirdiğimiz Mor Aho'yu, hagiyoğrafik çalışması ve onun adına inşa edilen dinî yapılar noktasında incelemeye karar verdik. Mor Aho'nun Süryaniler için önemli aziz olması ve konunun hem dünya hem de Türkiye'deki bilim insanları tarafından fazlasıyla göz ardı edilmesi de bu kararımız üzerinde etkili olmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Süryani hagiyoğrafisi, göz ardı edilen; fakat Süryani edebiyatı içerisinde geniş yer tutan bir literatür disiplini. Bu çalışmamızda; Süryani hagiyoğrafisi çerçevesinde Mor Aho'nun yaşam hikâyesinin elyazma nüshasını, metin analizi ile birlikte tercüme ettik ve onun kim olduğu, yaşadığı coğrafyalarda nasıl bir rol oynadığı, Süryaniler için neden önemli bir aziz olduğu ve onun adına inşa edilen tarihi kilise ve manastırların önemi gibi soruları cevaplandırmaya çalıştık. Bu sırada, Hristiyan hagiyoğrafi geleneğini de açıklamaya ve bu konu üzerine araştırma yapmak isteyen araştırmacılara kaynak bilgisi sunmaya da çalıştık. Aynı zamanda, bir uygarlık değeri olarak kimi zaman yok olma tehdidi ile karşı karşıya bulunan Süryani mimarisi, bu mimarinin bir parçası olan kilise ve manastır yapıları üzerinden incelemeye çaba gösterdik. Bu inceleme ile birlikte bu yapılar hakkında az da olsa bilgi sunarak, bunların yok olmasını engellemek ve bu kültür mirasının koruma altına alınmasını sağlamak amaçları da güttük. Aynı zamanda Mor Aho adına inşa edilen kilise ve manastır yapıları hakkında halk tarafından bilinen bazı bilgilere şüpheyle bakılmaktadır. Nitekim şüpheyle bakılan bu bilgileri, ele alınan esas elyazma

nüşhadan hareketle gidermeye, kilise ve manastır yapıları hakkında detaylı bilgi aktarmaya çalıştık.

Çalışmamız; Tur'abdin coğrafyasında Hıristiyanlığın yayılması, Hıristiyan hagiyoğrafisi, Süryanilerde hagiyoğrafi geleneği, Mor Aho'nun hagiyoğrafisi, biyoğrafisi, biyoğrafisinin Süryanicesi gibi konuları içermektedir. Aynı zamanda, Mor Aho ve öğrencisi Mor Heworo adına inşa edilen kilise ve manastır yapılarının yanında, Mor Aho'nun hagiyoğrafisini oluşturan yazmanın dili, tavsifi ve dilsel özellikleri ile hagiyoğrafide geçen şahıs, yer (şehir-köy), mekân ve nehir isimleri de değerlendirmeye alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Kaynakları ve Kaynak Değerleri

Mor Aho'nun hagiyoğrafisinin, ölümünden kısa bir süre sonra VI. yüzyıl başlarında, bugün hakkında hiçbir şey bilmediğimiz anonim bir müellif tarafından derlendiği düşünülmektedir. Patrik İğnatyus Efrem I. Barsavm, kaleme aldığı ve *Saçılmış İnciler-ܕܘܚܐ ܕܝܥܢܐܝܐ* (*Berule Bdire*) ismi altında Türkçe'ye tercüme edilen bir eserinde, bu iddiayı gündeme getirmiştir. Nitekim bu iddiasını "Humus Patriklik Kütüphanesi'nden" aldığı bir dipnotta belirtmişti ki¹, bu da patriğin bu bilgiye bir şekilde bu kütüphaneden ulaştığı çıkarımını yapmamıza olanak tanımaktadır. Bununla birlikte söz konusu bu elyazması, bugün kayıptır. Nitekim bizim de bu tez çalışmasını yaparken üzerinde çalıştığımız nüsha, dönemin Deyrulzafaran Metropoliti Mor Filoksinus² Yuhanun Dolabani³ (F.Y.D) tarafından istinsah edilen nüshanın

¹ İğnatyus Efrem I. Barsavm, *Saçılmış İnciler-ܕܘܚܐ ܕܝܥܢܐܝܐ Süryanilerin Yazınsal Tarihi*, (Çev. Zeki Demir), Resim Ofset, İstanbul, 2005, s. 166

² Süryani Kilisesi'nde metropolit, mafıryan ve patriklere kilise babalarından kalma geleneksel sıfatlar verilmektedir. Filoksinus sıfatı da, Süryani teoloji tarihinde önemli bir yere sahip olan Mabuğ Episkoposu Filoksinus'a atfen önde gelen Süryani din adamlarına verilmektedir. Genelde Deyrulzafaran episkoposluk rütbesinde olan din adamlarına Filoksinus sıfatı verilmektedir. Dolayısıyla Deyrulzafaran Manastırı'nda Metropolitik rütbesinde görev yapmış olan Yuhanun Dolabani'ye ve günümüzde bu görevi icra eden Saliba Özmen'e Filoksinus sıfatının verilmesi bu yüzdendir.

³ Mor Filoksinus Yuhanun (Hanna) Dolabani, (d. 1885 – v. 1969) yirminci yüzyılın son Süryani Mardin Metropoliti'dir. Geçtiğimiz asırda Süryani Ortodoks Kilisesi'nin en önemli dini şahsiyeti ve en üretken bilim insanıydı. Kendisi Süryanice, Arapça ve Türkçe dillerinde eserler vermiştir. Fransızca'ya da hakkıyla hâkimdi. Osmanlı bakiyesi bir ilim adamıydı. Yüze yakın eseri vardır. Bu hususta bkz. Nihat Durak, *Süryani Kadim Metropolit Hanna Dolapönü*, İstanbul 2014. s. 9

fotokopisidir.⁴ Nitekim Dolabani, bu elyazma nüshasını Beṭ Man'am⁵ Beldesi'nden olan Qaşıo⁶ Yuhanun'un oğlu Şemmas Yakub'un 14. yüzyılda istinsah ettiği nüshadan tashih edilmek sûretiyle istinsah etmiştir. Şemmas Yakub ise Mor Aḥo hagiyoğrafisinin sonuna eklediği kayıta, bu nüshayı Mardinli mümin Quryaqus'un oğlu Raban Abrohom için istinsah ettiğini dile getirmiştir. Fakat Şemmas Yakub, istinsah ettiği bu nüshayı müellif nüshasından mı yoksa daha geç bir döneme ait başka bir nüshadan mı istinsah ettiğini belirtmemiştir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere burada orijinal metnini ve Türkçe tercümesini vereceğimiz asıl nüsha, F. Y. D'nin istinsah ettiği elyazma nüshasıdır. Kaynak araştırması yaparken, Mor Aḥo hagiyoğrafisine ilişkin Mor Gabriel Manastırı'ndan bilgisayar ortamında yazılmış bir nüsha ile Almanya Warburg şehrinde yer alan Mor Yakup da'Sruḡ Manastırı'ndan bir nüsha elde edilmiştir. Fakat aslında bu her iki nüsha da Dolabani'nin elyazma nüshasından istinsah edilmişlerdi. Mor Yakup da'Sruḡ Manastırı'ndan temin edilen elyazması, Mardin'deki Mor Petrus Pavlus Kilisesi'nde görev yapan Papaz Afrem tarafından 17 Mart 1969 yılında istinsah edilmiştir. Nitekim Papaz Afrem, istinsah ettiği bu nüshanın sonuna, "bu nüsha, 3 Mart 1961 yılında Filoksinus Yuhanun Dolabani'nin istinsah ettiği nüshadan istinsah edilmiştir," notunu düşmüştü. Söz konusu bu üç nüsha karşılaştırılsa, aralarında fark olmadığı ve birbirlerinin birebir kopyası oldukları görülecektir.

Tezimizin konusu olan "Mor Aḥo Hagiyoğrafisi ve Onun Adına İnşa Edilen Dinî Yapıları" değerlendirmeye alınırken, kaynak temininde epey sıkıntı çekilmiştir. Tez yazımının devamında, konumuza Hıristiyanlık Hagiyoğrafisi ve Süryani Hagiyoğrafisi de eklenerek, hagiyoğrafi yazım geleneği ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda, özellikle Süryani hagiyoğrafi geleneği için çok önemli bir eser olan Paulus Bedjan'ın *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace* (Azizlerin ve Şehitlerin Yaşam Hikâyeleri) adlı 7 ciltlik eseri, bizim için önemli bir kaynak teşkil

⁴ Bu bilgi, Filoksinus Yuhanun Dolabani'nin Mor Aḥo hagiyoğrafisini istinsah ettiği elyazma nüshasının sonunda yer almaktadır. Bkz. vr. [121/30a-122/30b]

⁵ Beṭ Man'am, Midyat-İdil karayolunun yaklaşık üç km güneyinde kalan bir Süryani köyüdür. Köyün beş km güneyinde ise Mor Aḥo adına inşa edilen ikinci manastır yer almaktadır. Manastırın adı ise; Mor Aḥo da'Fnoṭ'tır. Fakat manastır aynı zamanda, Mor Aḥo d'Fuṭo olarak da bilinmektedir. Bu manastır hakkındaki bilgiler, kilise ve manastır yapıları bölümünde detaylı bir şekilde verilmiştir.

⁶ Literatürde "keşiş" (papaz) olarak kullanılan bu tabiri, çalışmamızda yazmada geçen Süryanice orijinal şekliyle latinize etmeye özen gösterdik. Bkz. vr. [122/30b]

etmiştir. Bu eserin içindekiler bölümünde yer alan azizlerin Süryanice isim listesi, Türkçe'ye tercüme edilerek "ekler" kısmında sunulmuştur.

1.4. Araştırmada İzlenen Yöntem

Bu araştırma esnasında takip edilen nitel araştırma yöntemi çerçevesinde, araştırma konumuzla ilgili olan literatüre ulaşılmaya çalışılmıştır. Konumuzu oluşturan Mor Aho hagiyoğrafisine dair esas alınan elyazma nüshasının yanında yardımcı kaynaklar da temin edilmiştir. Mardin Kırklar Kilisesi Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz Mor Aho hagiyoğrafisine dair elyazma nüshası, Mor Gabriel Manastırı ve Warburg şehrindeki Mor Yakup da'Sruğ Manastırı'ndan temin edilen nüshaları da karşılaştırmak sûretiyle tahkik ederek yeniden bilgisayar ortamına aktarıp, Türkçe'ye notlandırma ve değerlendirmelerle kazandırdık. Tez çalışmamızı oluşturan Dolabani'nin nüshası 29 varaktan, her varak 17 satırdan oluşmuştur. Bu esas nüshayı değerlendirirken; yazmada yer alan Süryanice özel isimler transliterasyon kaidelerine göre latinize edilmiş ve yazmanın ilk varağı olan 64. varak "1b", 65. varak da "2a" yüzü olarak kodlanarak diğer bütün varaklar bu şekilde yeniden numaralandırılmıştır.

Değerlendirilmeye alınan Mor Aho hagiyoğrafisi özelinde diğer Hıristiyanlık hagiyoğrafi geleneğı ile Süryani Hıristiyanlığı içerisinde geliştirilen hagiyoğrafi geleneğinin literatürdeki yerine dair bir analiz yapılmıştır. Tur'abdin coğrafyasında Mor Aho ve Mor Heworo adına inşa edilen dinî yapılar, yapılan saha araştırması esnasında raporla belgelenecek tezimizle bilimsel bir kimliğe kavuşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

Hagiyoğrafının içeriğine bakmadan önce, Hristiyanlığın Tur'abdin Bölgesi'nde yayılışı, Hristiyan Hagiyoğrafi Geleneği ve Süryani Hagiyoğrafi Geleneği ilgili bilgi vermemiz, tezimizin konusunun anlaşılması için daha iyi olacaktır. Bununla birlikte azizlerin yaşam sürdürdüğü mekânlar/manastırlar, bu mekânların bir kısmına ev sahipliği yapan Tur'abdin Bölgesi ve Manastır Hayatı gibi konulara da değinilecektir.

1. HİRİSTİYANLIĞIN TUR'ABDİN BÖLGESİNDE YAYILIŞI

Tur'abdin⁷, Midyat merkez alındığında Gziro (Cizre)'dan Mardin'e, Nsibin (Nusaybin)'den Hesno d'Kifo (Hasankeyf)'ya, Savro (Savur)'dan Kfarboran (Dargeçit)'a kadar olan bölgeye verilen addır. Bazı kaynaklar ise Mazıdağı ilçesinin de Tur'abdin bölgesinin sınırları içerisinde olduğunu göstermektedir.⁸ Yukarı Mezopotamya'daki Midyat, İdil, Beşiri, Gziro yerleşmelerini içine alan Tur'abdin yöresi Süryanice/Aramice konuşan toplulukların mekânı olagelmıştır.⁹

Tur'abdin coğrafyasındaki kültürel miras, evrensel kültür varlıklarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Nitekim bu miras, tezin bir kısmını oluşturan mabetlerde de kendini göstermiş ve Mezopotamya dâhilinde de özel bir yere sahip olmuştur. Tur'abdin coğrafyası, özgün ve otantik nitelikleriyle birçok alanda ayırt edici özellikler taşımaktadır. Buranın dağlık olması ve dağ silsilesinin kireç taşı özelliği taşıması, sosyo-kültürel yaşamın şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Farklı kültür ve inanışlara mensup topluluklarının burayı mesken edinmesi, yüzyıllara meydan okuyan sivil ve dinsel öneme sahip mimari yapıların inşa edilmesini sağlamıştır. Kaya tapınakları ve kaya mezarları başta olmak üzere, daha sonra manastır, kilise ve şapellerin yoğun bir biçimde Tur'abdin coğrafyasında inşa edilmiş olması, bir

⁷ Süryanice bir kelime olan Tur'abdin-ܐܘܪܝܢܐ sözcüğü, Tur-ܐܘܪܝܢܐ ve ܐܘܪܝܢܐ sözcüklerinden türemiş olup "Kulların/İbadet Edenlerin Dağı" anlamına gelmektedir.

⁸ Bu husus için bkz. Elif Keser, *Tur Abdin Süryani Ortodoks Dini Mimarisi*, 2002, s. 3; Ayrıca Tur'abdin coğrafyasına ilişkin geniş bilgi için bkz. Adnan Çevik, "İlkçağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Tur Abdin)'nin Tarihi Coğrafyası", *Makalelerle Mardin I: Tarih-Coğrafya*, Hz. İbrahim Özcoşar, İstanbul 2007.

⁹ Mehmet Şimşek, "Süryani Kaynaklarında İdil (Betzabday-Hazak)", *Şımak Üniversitesi Uluslararası Şımak ve Çevresi Sempozyumu I*, Ankara, 2010, ss. 855-863

zamanlar bu alanların yoğun nüfus potansiyeline sahip olduğunu ve farklı inanç sistemlerinin birbirinden etkilendiğini göstermektedir. Aynı zamanda dinsel ve sosyal ritüellerin harmanlanması ile birlikte yaşam kültürüne ait metaforların da doğal bir alandır. Dolayısıyla Tur'abdin bölgesindeki kültürel inancı yansıtan ve Hıristiyanlığın temel taşlarından olan kilise ve manastır yapıları bölge halkı için vazgeçilmez değerlerdir.

Hıristiyanlığın doğduğu ilk yıllarda Mezopotamya'nın büyük bir kesimi Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunmaktaydı. İsa Mesih'in ölümünden sonra İsa'nın kardeşi olduğu söylenen Yakup'un başkanlığında örgütlenerek düzenli bir cemaat haline gelen havariler, hem Yahudi geleneklerini sürdürdü, hem de İsa Mesih'in onlara öğrettiklerini yaydılar.¹⁰ Zamanla sayıca artan İsa cemaati, ilk olarak Kudüs'te bir cemaat teşekkül ettirdiler. Kudüs cemaatinin misyon çalışmaları neticesinde, Roma İmparatorluğu'na bağlı Suriye bölgesinin başkenti Antakya'da bazı putperestlerin Hıristiyan olduğu haberi Kudüs'e gelir. Bunun üzerine Yakup tarafından Antakya'ya gönderilen Barnabas, Tarsus'a giderek Pavlus'u bulur ve onu beraberinde Antakya'ya götürür.¹¹ Burada organize edilen cemaat, ilk defa *Mesihî* tabirini kullanmaya başlar¹² ve kilise geleneğine göre havari Petrus, 37 yılında Antakya'da ilk kiliseyi kurar.¹³ Miladi birinci yüzyılın sonlarına doğru Antakya ve İskenderiye'de oluşturulan ilk kiliseler ile birlikte bu yeni inancın etkileri, Roma ülkesinde yayılmaya başlar.

Elçilerin İşleri kitabının rivayetine göre, o dönemde Romalılar namına Yahudiye bölgesini yöneten Yahudi kral Herodes Agrippa, Hıristiyanlara karşı başlattığı büyük bir katliam ile Kudüs'teki Kilise dağılmıştır. Bu sebeple Antakya'nın önemi artarak Hıristiyanlığın merkezi konumuna gelmiştir. Misyonerlik faaliyetlerini hızla yayan Havariler; İncil'i Yahudiye, Samiriye, Fenike ve kuzeyde Antakya'ya kadar ulaştırarak bu dinin büyük bir coğrafyada yayılmasını sağlamışlardır. Bunun

¹⁰ Suphi Aksoy, Tuma Çelik, *Mezopotamya Uygarlığında Süryani Tarihi*, Haziran 2013, s. 172.

¹¹ Mehmet Çelik, *Süryani Kilisesi Tarihi* - *ܡܫܝܚܝܢ ܘܢܝܘܢܝܢ ܕܡܫܝܚܝܢ*, Cilt-1, Yayıncılık Matbaası İstanbul, 1987, s. 15; *Ressullerin/Elçilerin İşleri*, XI/22-6, Yeni Yaşam Yayınları, Kitabı Mukaddes Şirketi, 11. Basım, 2012. S. 245.

¹² *Ressullerin/Elçilerin İşleri*, XI/25-26, 2012, S. 245; Çelik, a.g.e., s. 15;

¹³ Bu hususa bkz., Melki Ürek, "Süryaniler'in Tarihi ve Sosyolojik Yapısı", *Milel ve Nihal* (İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi), Cilt 10, Sayı 2, 2013, ss. 95-112.

ardından Hıristiyanlık; Anadolu, Kuzey Afrika kıyıları, Roma ve Doğu Akdeniz bölgesine kadar ulaşmıştır.¹⁴

Hıristiyanlığın erken yüzyıllardaki yayılışı sürecinde, henüz ilk andan itibaren belirli oranda Hıristiyanlaşmaya başlayan Süryanilerin de önemli roller oynadıkları kabul edilmektedir. Nitekim Süryanice konuşulan coğrafyalarda Hıristiyanlık ilk defa olarak ortaya çıkışına ilişkin bir takım rivayetler mevcuttur ki, bu rivayetler genellikle 400 yılı civarında kayda geçirilmiş olan “Abgar Efsanesi” bağlamında zikredilmektedir.¹⁵ Bu rivayetler, sıklıkla havari Thomas veya “Yetmişli” öğrenci grubundan Adday (Thaddaios)’ın ismini önplana çıkarmışlardır. Nitekim rivayete göre, Urhoy (Urfâ) kralı V. Abgar’ın İsa Mesih ile yaptığı yazışmalar sonrası¹⁶ Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte Süryaniler, Hıristiyanlıkla İsa Mesih’in dünyadan ayrılışından hemen sonra Urfâ’da tanışırlar. Adday, Urfâ’da sergilediği faaliyetlerden sonra öğrencileri olan Aggay ve Mara’yı da yanına alarak Dicle Nehrini takiben Mezopotamya içlerine doğru ilerler. Süryani kaynakları¹⁷ Aday’ın Omid/Amida, Nsibin (Nusaybin), Beṭ Zabday, Hadıyab, Beṭ Germay, Kaşkar, Ahvaz civarını dolaştığını, buralardaki Yahudi kolonilerine Hıristiyanlığı vaaz ettiğini kaydederler. Dolayısıyla 100’lü yıllarda Hıristiyanlığın Dicle (Deqlat-ܕܥܠܐ)nin karşı yakasında ilerlediğini ve o tarihlerde Adday’ın Hıristiyanlığın ilk misyoneri olarak Dicle’nin doğusundaki dağlık yerleşimlerinde görüldüğünü tarih kaydetmiştir.¹⁸ 4. yüzyılda yaşamış olan Mşıha Zka’nın Erbil Vakayinamesi’ne göre Beṭ Zabday’da 120 yılında bir episkoposun mevcut olduğu, 3. asrın ilk çeyreğinde ise bazılarının Beṭ Zabday, Hilvan, Sincar, Beṭ Katar olarak bilinen doğudaki episkoposluk sayısının yirmiye çıktığı bilinmektedir. Tur’abdin Bölgesi, İdil ve yakın çevresini ifade eden Beṭ Zabday’ın Hıristiyanlığı kabul etmesinden yaklaşık iki yüzyıl sonra Hıristiyanlığı

¹⁴ Ayça Kırbay, *S.Ü. Edebiyat Fakültesi Koleksiyonunda Bulunan Dini Bir Tuvalin İkona İmajında Yorumlanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010, s. 3; Yörükoğlu Tamer, *Edirne Bulgar Kiliselerindeki İkonalar*, Edirne, 2006, s. 9.

¹⁵ Bu konuda bkz. Zafer Duygu, “Doğu Kilisesi: Erken Yuzyılları Özelinde bir Değerlendirme” *The Journal of Mesopotamian Studies*, C.2, S. 11, 2017, ss. 135-1337

¹⁶ Mehmet Özmenli, “Doğu Anadolu’da Hıristiyanlık”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 5, Sayı 17, Bahar 2008, ss. 43-50

¹⁷ 100’lü yıllarda Hıristiyanlığın Dicle’nin karşı yakasına geçtiği ve o tarihlerde Adday’ın Hıristiyanlığın ilk misyoneri olduğu hususu için bkz. Mşıha Zka, *Erbil Vakayinamesi*, (Çev. Erol Sever) Yaba Yayınları, İstanbul, 2002, s. 23

¹⁸ Şimşek, a.g.m, Ankara, 2010, s. 855-863

kabul etmiştir. Romalı tarihçi Ammianus Marcellus¹⁹, 4. yüzyılın ortalarından itibaren Dicle bölgesinde yer alan iki kentten Omid/Amida ve Beṭ Zabday episkoposlarından söz eder.²⁰

Miladi IV. yüzyılın başlarında, Bizans İmparatoru Konstantin'in Hıristiyanlığa uygulanan baskıları ortadan kaldırması ve bu yeni inancı devletin resmi dini olacak süreci başlatmasıyla²¹, pek çok kişi Hıristiyanlığın kendilerine sunmuş olduğu inanç esaslarını kabul etmiş, bunun sonucu olarak da Bizans'ta bu inancın pratiklerini ifa etme amacına yönelik olarak, mabet yapımı hızlanmıştı. Değişik birçok bölgeden onlarca insan gelip Tur'abdin'de Hıristiyanlığın ilk mabetlerini; kilise ve manastırları inşa ederek burada yaşayan halkı Hıristiyanlaştırmaya çalıştılar.²² Süryani geleneği ve azizlerin hagiyografilerinden²³ hareketle, dinsel mekânlar bağlamında, manastırlara özgü yaşam sisteminin Tur'abdin coğrafyasına yerleşip gelişmesi, Mısırlı Mor Avgin'in öncülüğünde 72 havarisine dayandırılması mümkündür. Bu dönemde, dünyevi hayatı bir kenara bırakan monastik inanç sahiplerinin bazıları, çöllük, dağlık bölgeler gibi ıssız yerlere çekilerek manastırlar inşa etmeye başladılar.

Manastır belli bir tarikata mensup fertlerin çalışma, eğitim ve ibadetlerini tamamen Allah'a has kılmak üzere toplumdaki ayrı bir şekilde, cemaat halinde yaşayabilmelerini temin maksadıyla düzenlenmiş olan yapı ya da yapılar topluluğudur.²⁴ Manastır hayatı, III. yüzyılın sonlarında insanların yalnızlık içinde oruç tutmak ve tefekkürle dalmak maksadıyla çöllere ve dağlara çekilmeleri şeklinde başlamıştır. Manastır yaşamının Süryani rahipler tarafından benimsenmesi, muhtemelen IV. ve V. yüzyıllarda olmuştur. Bu dönemde manastırlarda yaşamlarını sürdüren rahiplerin ortak eğilimi özellikle münzevilik ve çilecilik üzerine oturmuştur. Böylece bu manastırlar, VI. yüzyılda artan ve Bizans imparatorları tarafından şiddetlendirilen mezhepsel saldırılara karşı direniş

¹⁹ Ammianus Marcellus hususunda bkz. Mşıha Zka, a.g.e. 2002, s. 25; John C. Rolfe, *Ammianus Marcellus*, London, 1935. s. ix

²⁰ Hans Hollerweger, *Canlı Kültür Mirası Turabdin*, 1999, s. 47

²¹ Detaylar için bkz. Zafer Dygu, *Kostantinos'tan Theodosyus'a Hıristiyanlığın Roma Siyasal Sistemiyle Entegrasyonu Süreci*, Basılmamış Doktora Tezi, Manisa 2015

²² Tuma Çelik, *Turabdin'de Kalanlar*, İstanbul, 2014, s. 7

²³ Azizlerin yaşam öykülerini anlatan yazılardır.

²⁴ Salih Çift (Çev.), "Manastır Mimarisi Üzerine", Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Cilt: 12, Sayı:2, 2003, ss. 349-360

noktaları olmuştur.²⁵ Turabdin coğrafyasında yer alan irili ufaklı yüzlerce kilise ve manastır, IV. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir.

Ortodoks Süryaniler²⁶, bu bölgede erken yüzyıllardan bu yana özgün bir yapı geleneğini sürdürmüşlerdir. Nitekim kilise ve manastır yapıları, Süryani kültürünü yaşatan birer kale görünümdeler. Aynı zamanda bu yapılar, bugün rahip ve papazlar (Qaşıšo/Keşiş) için eğitim yuvaları olduğu kadar yıl boyunca kendi köyünde eğitim görme imkânı olmayan Süryani ailelerin çocuklarına ve yaz aylarında yurtdışından gelen Süryani ailelere ev sahipliği yapmaktadır. Günümüzde bu işlevini aktif bir şekilde sürdüren dört manastır mevcuttur. Bunlar: Mor Gabriel Manastırı, Mor Malke Manastırı, Mor Yakup Hbişoyo Manastırı ve Deyrul Zafaran Manastırı'dır. Kısmen olarak da bu göreve hala devam eden manastırlar ise Mor Avgin Manastırı²⁷ ve Mor Yakup Malfono Manastırı²⁸'dir.

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden günümüze ulaşılabilen bazı kilise ve manastır yapıları değişik dönemlerde tadilat görerek günümüze kadar korunabilmiştir. Zamanla bir kısmı harabeye dönüşürken, bir bölümü de tamamen bozulmuş ya da temeli dahi kaybolmuştur. Metruk durumda kalan birçok manastır ve kilise, günümüzde hayvan barınağı, saman ve çalı çırpı ambarı olarak kullanılmakla birlikte define avcıları için hazine arama merkezi konumundalar. 1960'lı yıllarda Süryaniler'den tamamen boşalan köylerdeki kiliseler ise kısmen camiye dönüştürülmüştür. Bu yapıların birçoğu, yurtdışında yaşayan Süryanilerin yaptıkları bağışlarla restore edilerek tarihsel kimlikleri korunmaktadır.

²⁵ Şimşek, a.g.m., İstanbul, 2009, ss.437-449

²⁶ Khalkedon Konsili'nin kararlarını reddeden ve literatürde "Miofizit", "Yakubî" veya "Monofizit" gibi tabirlerle ifade edilen Süryani topluluk kast edilmektedir.

²⁷ Mor Avgin Manastırı, Nusaybin'in 25 km uzaklığındaki Tur İzlo'nun sarp yamaçları üzerine kurulmuştur. Manastır, Mısır'dan gelen Mor Avgin ve 70 müjdecisi tarafından M.S. 4. yüzyılda inşa edilmiştir.

²⁸ Günümüzde Tur İzlo'nun Beṭ Debe/Badibe (Dibek) Köyü'nde yer alan ve 2013 yılında açılışı yapılarak bir rahip atanan manastır, "Mor Yakup d'Qarno" ve "Der Ğazalke Manastırı" isimleriyle de bilinmektedir.

2. HİRİSTİYAN HAGİYOĞRAFI GELENEĞİ

Süryanice karşılığı *Şarbe d'Haye d'Qadişe* olan *hagiography*, “azizlerin yaşam öykülerini” anlatan bir edebi türdür. Grekçe kökenli bir sözcük olan *hagiography*; kutsal, aziz anlamına gelen “ἅγιος/hagios” ve yazı anlamına gelen “γραφή/graphía” sözcüklerinden oluşmaktadır.²⁹ Erken Hıristiyanlık döneminde azizlerin yaşamlarını anlatan bir biyografik türdür. Hıristiyan literatüründe kendilerine özgü bir tür olarak kabul edilen hagiografilerin muhtevası ve biçimi; Hellenistik Romanlar, Yeni Ahit apokrifası ve filozofların yaşamlarını anlatan panejirik³⁰ denilen yazılar esas alınarak oluşturulmuştur.³¹ *Hagiografi* kavramı; aziz ya da azizelerin mertebesine erişmiş münzevilerin, çilecilerin aynı zamanda Hıristiyanlık adına şehit düşen ve Kilise'nin Şehitlik edebiyatında önemli bir yer teşkil eden şehitlerin yaşamlarını ele alan sözlü ve yazılı biyografileri olarak tanımlanabilir.

Hagiografiler, yalnızca ilgilendikleri kişiyle ilgili temel bilgileri ve onun başından geçen olayları vermekle kalmaz, aynı zamanda bu bilgileri ve olayları o kişinin yaşadığı tecrübeleriyle birlikte ele almaya çalışırlar. Tarihin bir parçası olarak, şehitlerin ve azizlerin yaşam hikâyelerinin Hıristiyan edebiyatında çok önemli yeri vardır.³² Aziz ve şehitlerin yaşam hikâyelerini ihtiva eden elyazma nüshaları ise daha çok Grekçe, Latince ve Süryanice kaleme alınmıştır.

Hagiografik yazım geleneği, Hıristiyanlık literatüründe çok eskilere dayanır. Hıristiyan yazarlar, bu alanda eserler ortaya koyarken hayal gücünün sınırlarını epeyce zorlamışlardır.³³ Hagiografilere bakıldığında azizler, genellikle mucize yapan, münzevi ve çileci bir yaşam süren ve sürekli tanrı yolunda ibadet eden ya da İsa Mesih adına şehit düşen rahip, episkopos, metropolit ya da patrik gibi şahsiyetlerden oluşmaktadır. Azizlik sıfatı da genellikle kişiye ölümünden sonra kilise tarafından verilir.

²⁹ Thomas Head, *Medieval Hagiography And Anthology*, New York, 2001, s. xiv

³⁰ Panejirik tabiri, methiye anlamında kullanılmıştır.

³¹ Bilal Baş, “Hıristiyan Manastırcılığın Doğuşu”, *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44(2013/1), ss. 183-204; Bkz. Daniel Patte (ed.), *The Cambridge Dictionary of Christianity*, Cambridge 2010, s. 491. Hagiografi literatürü hakkında daha geniş bilgi için bkz. Andrew Louth, “Hagiography”, *The Cambridge History of Early Christian Literature*, s. 358-61.

³² Patrik İğnatius Efrem I. Barsavm, *a.g.e.*, İstanbul, 2005, s.156

³³ Barsavm, *a.g.e.*, 2005, 172

Azizlerin hagiyoğrafleri, yazıldığı dönemin ve sahanın siyasî, sosyal, dinî, iktisadî ve kültürel yapıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Hagiyoğraflerde, genellikle azizlerin yaşadığı coğrafya ele alınır. Fakat azizlerin her zaman doğduğu coğrafyada kalması söz konusu değildir. Siyasi ve dinî gerekçeler ya da egemen güçler arasında çıkan çatışmalar, bir azizin yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu durum, tezin konusu olan Mor Aho'nun hagiyoğraflisinde de görülmektedir. Mor Aho, Riş'ayno³⁴ (Ceylanpınar) şehrinde doğar; fakat o dönemde³⁵ Pers ve Roma güçleri arasında çıkan çatışmalardan dolayı Riş'ayno sakinleriyle birlikte Pers topraklarına sürgün edilir.³⁶ Böylece Mor Aho'nun hagiyoğraflisinde ele alınan coğrafya; doğduğu yer değil, daha çok sürgün edildiği ve sonrasında rahiplik görevini yerine getirmesi için göç ettiği farklı bölgelerdir. Bu durum birçok aziz için geçerli olduğu söylenebilir.

Hıristiyanlığın erken dönemlerinde azizlerin yoğun olarak yaşadığı yerler; Mısır, Filistin, Anadolu ve Mezopotamya'dır. Kuzey Mezopotamya'da özgün ve otantik nitelikleriyle önemli bir yer olan Tur'abdin coğrafyası ise özellikle 4 ila 8. yüzyıllar arasında azizlerin merkezi haline gelmiştir. Tur'abdin'de yaptığı mucizelerle ön plana çıkan Mor Avgin, beraberinde getirdiği 72 kişilik katile ile 4. yüzyılın son çeyreğinde manastır hayatının temellerini atmıştır. Tur İzlo, Tur'abdin ve çevresinde bu 72 kişilik katile ile hem yeni manastırlar kurulmuş hem de Hıristiyanlık, yayılma fırsatı bulmuştur.

İşlevsel olarak değerlendirildiği zaman hagiyoğraflerde, azizlerin hayatları süresinde uyguladıkları ritüellere rastlanılmaktadır. Bu ritüeller arasında dua ve oruç çok önemli yer tutmaktadır. Özellikle azizlerin çok derin bir anlam yükledikleri dua sayesinde birçok mucize gerçekleştirdikleri, hagiyoğraflerden anlaşılmaktadır. Bu mucizeler İsa Mesih'in yaptığı mucizelere benzerlik arz eder. Fakat gerçekleştirilen mucizelerde abartı kaçınılmazdır. Barsavm, "Saçılmış İnciler" adlı eserinde

³⁴ Riş'ayno-ܩܝܨܝܢܘ (Theodosiopolis): Roma/Bizans döneminde Resaina, İslam hâkimiyeti döneminde Re'su'l-^CAyn diye isimlendirilen yer, bugün Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesiyle Suriye'nin Re'su'l-^CAyn şehirlerine tekabül etmektedir. 1921 Ankara Anlaşması'yla belirlenen sınır bu bölgeyi iki kısma ayırmıştı ve Ceylanpınar Türkiye'de Re'su'l-^CAyn ise Suriye'de kalmıştı. Bu hususta bkz. Zafer Duygu, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antikçağ (Hıristiyanlık, İslam, Siyasi Tarih)*, 1. Baskı, Ankara, 2016, s. 170

³⁵ Mor Aho 420 yılında doğmuştur. Hagiyoğraflisine göre Mor Aho, 12 yaşındayken bir kilisede bir rahibin yanında eğitime başlar. Burada 7 yıl kaldıktan sonra Pers ve Roma güçleri arasında çatışma çıkarak bölge halkı Pers topraklarına sürgün edilir. Dolayısıyla hagiyoğrafliden hareketle yapılan matematiksel hesap, iki güç arasında çıkan çatışma, 439 yıllarına tekabül etmektedir.

³⁶ Bu husus için bkz. Mor Aho'nun hagiyoğraflisinin elyazma nüshası, vr. [68/3b]

hagiyo grafi alanındaki yazarların, kendilerini dünyasal zevklerden mahrum bırakan münzevilerin yaşam öykülerine destansı hikâyeler eklediğini, hatta aşırı abartı içermeyen azizlerin yaşam öykülerini kaleme almayı uygun bulmadıklarını aktarmaktadır.³⁷

Hagiyo grfik eserlerden hareketle Azizlerin kendi hayatlarını, İncili özümseyerek yaşadıkları rahatlıkla söylenebilir. Nitekim İncil’de geçen bazı pasajlar, azizlerin hayatını derinden etkilemiştir. Hatta tespit edebildiğimiz bu pasajlar, azizlerin dünyaya karşı olan tutumlarını belirlemede oldukça etkin bir rol oynamıştır. Tespit edebildiğimiz pasajlar şunlardır:

-“Benim adım uğruna evlerini, kardeşlerini, anne ya da babasını, çocuklarını ya da topraklarını bırakan herkes, bunların yüz katını elde edecek ve sosuz yaşamı miras alacak”.³⁸

-“Biri bana gelip babasını, annesini, karısını, çocuklarını, kardeşlerini, hatta kendi canını bile gözden çıkarmazsa öğrencim olamaz”³⁹

-“Aynı şekilde sizden kim varını, yoğunu gözden çıkarmazsa öğrencim olamaz”.⁴⁰

-“Kuşağınıza altın, gümüş ya da bakır para koymayın. Yolculuk için ne torba, ne yedek mintan ne de çarık ne de değnek alın”.⁴¹

-“Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı’ya hem de paraya kulluk edemezsiniz”⁴²

-“İsa ona, eksiksiz olmak istiyorsan git, varını, yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle” dedi.⁴³

-“Canını kurtarmak isteyen onu yitirecek, canını benim müjdemın uğruna yitiren ise onu kurtaracaktır”.⁴⁴

³⁷ Bu hususta bkz. Barsavm, a.g.e, 2005, s. 157

³⁸Öznur Gider, *Budizm Ve Hıristiyanlığın Ruhbanlık Anlayışı Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İzmir, 2006,

ss,24-25; Matta 19: 29; Luka 18: 29-30; Yuhanna 12.25.

³⁹ Luka 14: 25-26.

⁴⁰ Luka 14:33.

⁴¹ Matta 10:9-10; Markos, 6: 8-9; Luka 9:3.

⁴² Matta 6:24; Luka 16:13.

⁴³ Matta 19:21; Markos 10:21; Luka 12:53.

⁴⁴ Matta 10:39;16:25; Markos 8:35; Luka 17:33.

Yukardaki pasajlar, azizlerin hayatı için model oluşturmuş gözükmektedir. Aynı zamanda İncil’de geçen bu pasajlar, azizleri ruhbanlığın farklı sınıflarına yönelmeye teşvik etmiştir. Mesela; Çölde yaşayanlar (madbroye-ܡܕܒܪܝܐ), tek başına hayat sürenler (İhidoye-ܐܝܠܝܢܐ), sütun tepesinde yaşayanlar (Estunoye ya da Methagyone-ܡܬܗܓܝܘܢܐ)⁴⁵, ağaçlarda yaşayanlar, manastırda yaşayanlar, kendini zincire vuranlar ruhbanlığın ayrıldığı sınıflardan birkaçıdır.⁴⁶

3. SÜRYANİ HAGİYOĞRAFI GELENEĞİ

Süryani dili, Geç Antikçağ’ın hayatta kalan en büyük üçüncü literatürünü oluşturup o dönemin tarihçilerinin ilgi alanına giren hagiyografi konusu ile ilgili büyük ölçüde malzeme sunmaktadır. Bu da, linguistik sınırlara dâhil olan ve olmayan hagiyografik metinlerin sağladığı olanaklar sayesinde olmuştur.⁴⁷

Süryani hagiyografisi, Hıristiyanlıkla iç içe olan ve münzevi, çileci bir yaşam süren azizleri anmak üzere Geç Antikçağ’ın sonlarına doğru Süryani edebiyatında bir edebi tür olarak ortaya çıkmıştır. Roma imparatorlarının İsa yanlılarına karşı yaptıkları katliamlar sırasında, Batı Mezopotamya ve Fırat Suriyesi’nde Hıristiyanlığın gelişimi için mücadele veren Hıristiyan şehitlerin işleriyle ilgili Süryanice’de yazılı kaynaklar azdır. Bunlar daha çok Grekçe yazılmışlardır.⁴⁸ Nitekim bu durum, sözkonusu eserlerin Grekçe’den Süryanice’ye tercüme edilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla böylesi bir yaklaşım, araştırmacıların Süryani hagiyografisi geleneğinden çok, dikkatlerini Grek ve Latin hagiyografi geleneğine yöneltmesine sebep olmuştur. Böylece, Süryani hagiyografi literatürü çoğu zaman antikçağ tarihçileri tarafından

⁴⁵ Ortaçağ’da dünya işlerinden kendisini çekerek sütun tepesinde burçlardaki odalarda (Qelayto-ܩܠܝܬܐ) yaşayan münzevi kimselerdir. Bu hareketi ilk başlatan ise 389-459 yıllarında yaşayan sütuncu Aziz Simon’dur. Turabdin bölgesinde günümüze kadar gelebilen tek sütun örneğinin, Hapsıs/Hapsnas (Mercimekli) Köyü’nde bulunan Mor Lo’ozor Manastırı’nda bulunduğu söylene de birçok manastırda bulunan burçlar da sütun görevinde kullanılmıştır. Ve burçlarda inzivaya çekilenlere de meditasyon anlamına gelen Methagyone-ܡܬܗܓܝܘܢܐ denilmekteydi. Mor Lo’ozor Manastırı hakkında detaylı bilgi için bkz. Şükran Yaşar, “Mor Loozor Manastırı”, *Mukaddime Dergisi*, Sayı 2, Mardin, 2010, ss. 119-130

⁴⁶ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Öznür Gider, a.g.e, ss. 38-39

⁴⁷ Sebastian P. Brock, “Saints in Syriac: A Little-Tapped Resource”, *Journal of Early Christian Studies*, Volume 16, Number 2, Summer, 2008, ss. 181-196

⁴⁸ Bkz. Barsavm, a.g.e, s. 159

marjinalleştirilmiştir.⁴⁹ Fakat son dönemlerde bu literatüre ilişkin atılan adımlar, bu durumu gidermeye ön ayak olmuştur.

Süryani hagiyoğrafisinin içinde apokrif işler, azizlerle ilgili vaazlar, biyografiler, resimli kısa başlıklar, şifahi anlatım malzemesi, mucizevi hikâyeler ve şehitlerin tutku ve maceraları yer almaktadır. Hagiyografik eserlerden hareketle, manastırlarda rahiplik ve münzevilik kuralların mevcudiyeti açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim bu kurallar, manastırlarda ve manastır dışındaki münzevi hücrelerinde yaşayan rahiplerin ve münzevilerin ahenkli bir yaşam sürdürmelerini sağlamıştır. Hatta binlerce münzeviye doğru olduğu düşünülen yolda önderlik etmek ve onu desteklemek için bir münzevi edebiyatı oluşturulmuştur.⁵⁰ Bu anlamda hagiyoğrafi geleneği, Süryani literatüründe geniş ve önemli bir yer kapladığı rahatlıkla söylenebilir.

Süryanice'de bir azize atfedilen sıfatlar genellikle Tubono-ܬܘܒܘܢܐ, Qadişo-ܩܕܝܫܐ, Azizo-ܐܙܝܘܐ, Naşihö-ܢܫܝܗܘܐ, İhidoyo-ܐܝܚܝܕܝܘܐ ve Mor-ܡܘܪ olarak bilinmektedirler. Süryani hagiyoğrafi geleneğinde sadece azizler değil, aynı zamanda azizeler de yer almakta ve yukarıda saydığımız sıfatlar, azizeler için de geçerlidir. Mort Fabruniya, Qadişto Barbara, TubonitoYulyana, Mort Şmuni, Mort Saro önemli azizelerden bazılarıdır. Aynı zamanda Süryani hagiyoğrafi geleneğinde, erkek yazarların yanında kadın yazarlar da mevcuttur. Nusaybinli Rahibe Thomias bunlardan biridir. III. yüzyıl ile IV. yüzyılın başları arasında Nusaybin'de rahibelere ait bir manastırda yaşamını sürdüren, aynı zamanda başrahibenin (Rişaṭ Dayro-ܪܝܫܬܐ ܕܝܘܪܘܐ ܕܝܗܝܘܢܐ)⁵¹ yardımcılığını da yapan Rahibe Thomias, 303 yılındaki çalkantılı dönemde Nusaybin halkının şehirden zorla sürülmesi esnasında şehit düşen Azize Februnia'nın hayat hikâyesini 304 yılında kaleme almıştır.⁵²

Azizlerin ya da azizelerin, toplumun üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu etkiyi, kısmen olsa da doğan yeni çocuklara verilen aziz ya da azize isimlerinden hareketle görmek mümkündür. Süryaniler, genellikle eski dönemlerde mucizeleriyle

⁴⁹ Brock, a.g.e, s. 181

⁵⁰ Barsavm, a.g.e, 2005, s. 136

⁵¹ Başrahibenin (Rişaṭ Dayro-ܪܝܫܬܐ ܕܝܘܪܘܐ ܕܝܗܝܘܢܐ), eski dönemlerde bir manastırda bir rahibin olmadığı vakitlerde hem kilisede duayı başlatma hem de küçük çocukları vaftiz etme gibi yetkileri vardı.

⁵² Barsavm, 2005, s. 213

ön plana çıkan azizlerin isimlerini kendi çocuklarına vermeyi bir gelenek haline getirmiş olup, bu gelenek günümüzde hala sürdürülmektedir.

Aynı zamanda daha çok Tur'abdin coğrafyasında yaşayan azizlerin yaşam hikâyeleri manastırlarda öğrencilere okutularak azizler hakkında bilgi verilmektedir. Halk için çok önemli ve kutsal sayılan azizlerin ismi aynı zamanda, inşa edilen kilise ve manastır yapılarına da verilmektedir. Bu vesileyle kilise ve manastır yapıları, azizlerden bereketlenmek için faklı inanç ve ırktan insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu durum Ortaçağ için de geçerliydi. Azizlerin hagiyoğrafipleri incelendiğinde, manastır dışında yaşamını sürdüren azizlerin, vefatlarından sonra manastırlara gömüldüğü anlaşılmaktadır. Manastırlarda genellikle azizlerin, kâhinlik rütbesinde olanlarının veya bu sınıfa dâhil olmayan rahiplerin toplu olarak gömüldüğü yer olan ve Süryanice'de Beṭ Qadişe olarak bilinen "Azizler Evi" yer almaktadır. Günümüzde birkaç manastırda mevcut olan ve binlerce azizin kemiğini içinde barındıran Azizler Evi, ziyaretçiler tarafından ziyaret edilir ve azizler ruhuna manastır ahali tarafından cumartesi geceleri dua okunarak mum yakılır. Manastıra adını veren azizin mezarı ise genelde diğer azizlerden ayrı olur ve içine kutsanmış toprak bırakılır. Doğum yapamayan kadımlar, bereketlenerek doğum yapacaklarına inandıkları için bu topraktan bir miktar alarak içtikleri suya katıp içer ya da yıkandıkları suyun içine bırakırlar. Tur'abdin coğrafyasında yer alan ve günümüzde aktif olan Mor Malke Manastırı, Mor Gabriel Manastırı, Deyrulzafaran Manastırı ve Mor Yakup Hbişoyo Manastırı'ndaki Azizler Evi'nde bulunan topraktan "bereket alma geleneği" hala mevcut durumdadır.

Süryani edebiyatı, manastırlarda şekillenip günümüze kadar gelmiştir. Bu edebiyatı özümseyerek iyi bir noktaya taşıyan kişiler ise, manastırlarda Süryanice dili ile ön plana çıkmış din adamları ve eğitim gören öğrencilerdir. Dolayısıyla Süryani edebiyatının bir kolunu oluşturan hagiyoğrafik eserler de manastırlarda şekil bulmuştur. Bu eserler, genel olarak azizlerin hayatta olduğu süre zarfında veya ölümünden kısa bir süre sonra kendi öğrencileri tarafından kaleme alınmıştır. Hagiyoğrafik eserler, bir azizin hangi dönemde yaşadığını vurgulamak için o dönemde etkin imparatorları ve bu imparatorların sürecinde meydana gelen olayları ele alırlar. Hagiyoğrafinin devamında azizin doğum tarihi⁵³, ailesi, doğduğu yahut yaşadığı

⁵³ Hagiyoğrafiplerde çoğunlukla azizlerin doğum tarihlerine yer verilmemektedir.

coğrafya ve küçük yaşta almış olduğu eğitim hakkında bilgi verilir. Daha sonra azizin rahiplik ve kâhinlik süreci, bu süreçte manastırda yürüttüğü çalışmalar, yaptığı mucizeler, onun adına inşa edilen manastırlar hagiyoğrafinin içine dâhil edilerek işlenir. Bu hagiyoğrafik eserler, nesir şeklinde olup, sade ve akıcı bir dille yazılmışlardır.

Süryani literatürüne karşı XVII. yüzyılda evrensel bir ilgi oluşmaya başlamıştır ve bu ilgi, XVIII. yüzyıldan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Süryani literatürüne çok önemli katkılar sunan Joseph Assemani (1687-1768), aynı zamanda bu literatürün içerisinde özel bir yer tutan hagiyoğrafi geleneği üzerinde de çalışmalar yürütmüştür. Marouta'ya yüklenen bir derleme Assemani tarafından Latince çevirisiyle *Acta Sanctorum Martyrum Orientalium et Occidentalium* adında yayınladı.(Roma 1748).⁵⁴ Bu derleme, kendi içerisinde konusu farklı olmak üzere 18 eser barındırmaktadır. J. Labourt'un "İran'da Hristiyanlık" anlamına gelen *Le Christianisme en Perse* (Paris 2004) kitabında şehitlerin esaslı adaklarının bir incelemesi görülmektedir. L. P. Delahaye'nin *Les version grecques des Actes des Martyrs persans sous Şapur II* (Paris 1905) (II. Şapur'un Dönemi Şehitlerinin İşlerini ele alan Grekçe versiyonu) adlı kitabı; Aziz İonas ve Barachisius, Pherbute, Sadoth Abraham, Ia, Bademus, Acepcimas, Joseph ve Aeithalas ile sınırlıdır.⁵⁵

Assemani'nin bu konudaki diğer bir çalışması ise, *Batı Hristiyanlığı mensup şehitlerin işleri* anlamına gelen ve II. Cilt olarak derlediği *Actes des Martry occidentaux*'dur. Bu kitapta; Lucien ve Marcien'nin, Victorin ve kendine eşlik eden 6 kişinin, Stratonice ve Selefkos'un, Agnes'in, Procope'un, Alphee'nin, Zachee ve Romain'in, Timothêe'nin, Epiphane'nin, Aedesius ve kardeşinin, Agapius'un, Théodosie'nin, Pierre Abselamus'un, Fahişe Théodote'un adaklarını yazmıştır. Bunların devamında ise çalışmasına Sütuncu Simon'un hayatını eklemiştir.⁵⁶ Süryani hagiyoğrafisine en önemli katkıyı sunan kişi ise Paulus Bedjan olmalıdır. Bedjan, azizlerin ve şehitlerin yaşam hikâyelerini *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace* adlı eserinde 7 ciltte derleyerek Süryanice olarak yayınlamıştır. Dolayısıyla bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmalara kolaylık sağlamak amacıyla bu 7 ciltlik

⁵⁴ J.-B. Chabot, *Asur Edebiyeti*, (Çev. Vedii İlmen) İstanbul, Yaba Yayınları, 2008, s. 150

⁵⁵ Bu hususa bkz. Chabot, a.g.e. s. 151

⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Chabot, a.g.e, s. 151

eserin içindekiler kısmını, Süryanice ve Türkçe olarak tablo halinde ekler kısmında tezimizde sunmaya gayret gösterdik.

4. MOR AHO HAGIYOGRAFİSİ

4.1. Mor Aho Hagiyografisinin Kısaca İçeriği

5. ve 6. yüzyıllara ışık tutan Mor Aho'nun yaşam hikâyesi, sadece Mor Aho'nun hagiyografik yaşam hikâyesini ele almıyor. Hagiyografide; Mor Aho'nun yanında Mor Mikoel, Mor Heworo ve Teldaros köyünün sahibi olan münzevi Teodoros da önemli roller almaktadırlar. Hagiyografide, asketisim ve monastik yaşama dair konularının yanında siyasi olaylara da değinilmiştir.

Özet olarak bu elyazması; Markianos Dönemi'nde Pers ve Roma güçleri arasında gerçekleşen çatışmaları, siyasi olayları⁵⁷, Nusaybin şehrinin 100 yılına Persler'e verilmesini⁵⁸, Riş'ayno ve Nusaybin halkının Perslerin ülkesine sürgün edilmesini⁵⁹, ilerleyen dönemlerde Mor Aho'nun münzeviliğe çekilerek mucizeler yapıp hastaları iyileştirdiğini⁶⁰, onun adına birçok yerde manastır inşa edilmesini⁶¹, azizin İstanbul'a gidip oralarda nasıl karşılandığını ve İstanbul Katolik Kilisesi'nden⁶² İsa Mesih'in gerildiği çarımhtan aldığı bir parça ile Mor Aho'nun ölümünden sonra Tur'abdin bölgesinde Haç Manastırı'nın inşa edilmesini, azizin Ermenilerin yaşadığı bölgede gerçekleştirdiği mucizeleri ve Arsinus Nehri yakınlarında bulunan köylerde inşa ettiği manastır ve kiliselerde yürüttüğü faaliyetleri içermektedir.

4.2. Mor Aho'nun Biyografisi

Mor Aho Aksnoyo⁶³, Mardin yakınlarında ve günümüzde Urhoy (Urfa)'ya bağlı olan Riş'ayno şehrinin Garga(b)⁶⁴ köyünde M.S. 420 yılında doğmuş⁶⁵ ve 'Awse köyündeki manastırda 525 yılında vefat etmiştir. Beş kişiden oluşan ve balıkçılıkla uğraşan ailesinin en küçük ferdidir. Mor Aho, henüz 12 yaşındayken, Riş'ayno şehrinde bulunan büyük bir kilisede eğitim veren bir bilgin bir rahibin yanında eğitim

⁵⁷ Bkz. vr. [64/1b]

⁵⁸ Bkz. vr. [64/1b]

⁵⁹ Bkz. vr. [65/2a]

⁶⁰ Bkz. vr. [76/7b] - [80/9b]

⁶¹ Bkz. vr. [78/8b] - [90/14b] - [105/22a]

⁶² Bu tabir Mor Aho'nun yaşam hikâyesinde 'İto d'Qatuliqoye – **إله وهداه كحما** olarak yer almaktadır.

Bkz. vr. [97/18a]

⁶³ Mor Aho, zaman zaman yabancı anlamına gelen "Aksnoyo-**آكسنو**" tabiriyle de bilinmektedir.

⁶⁴ Dolabani, elyazma nüshasında bir köy ismi olarak bilinen Garga tabirinin hemen ardından köşeli parantezin içine [b] harfini eklemiştir. Büyük olasılıkla "b" yerine "r" gelmelidir.

⁶⁵ Mor Aho'nun doğum yılı elyazma nüshasında yer almıyor. Bkz. vr. [65/2a]

almaya başlar ve orada yedi yıl kalır. 439 yıllarında⁶⁶ Pers ve Roma güçleri arasında çıkan çatışmalardan dolayı Rişayno sakinleriyle birlikte Pers topraklarına sürgün edilir. Sürgünde Miköel adında bir askerle tanışır ve ikisi birlikte asker olarak 18 yıl kaldıktan sonra Nusaybin şehrine dönerler. Mihoel ile birlikte yaptığı ilk mucizelerden biri, Teldarus köyünün sahibi olan Teodoros'un dilsiz olan Heworo adındaki oğlunu iyileştirmesi mucizesidir. Zamanla o bölgenin tüm hastalarına ve sıkıntı içinde olanlara şifa dağıtan Mor Aho ve Mor Miköel için Teldaros köyü yakınlarında bir manastır inşa edilir.

İkisi, inşa edilen manastırda birlikte beş yıl yaşadıkdan sonra Mor Miköel memleketi olan Ninve'ye⁶⁷ döner; Mor Aho ise Urişlem'e gider. 'Aku/Akko'⁶⁸ şehrinde kardeşleriyle tanışır ve onlarla bir süre birlikte kalır. Kardeşlerinin ona ailesinin yanına dönmesi için yönelttikleri teklife hayır yanıtını veren Mor Aho, tekrar eski manastırına döner. Aziz, münzeviliği çok benimsediğinden sürekli ibadet eder ve ilahi söyler. Bu nedenle Mor Aho oradan ayrılır ve Tur'abdin yöresinde iyileştirdiği Mor Heworo adına başka bir manastır inşa edilir. Zamanla bu manastır birçok rahiple dolunca, Mor Aho tüm rahipleri toplar ve onlara İsa Mesih'in üzerinde gerildiği çarımhtan kutsanmak istediğini söyler. Mor Aho, Tur'abdin'deki Beṭ Man'am yakınlarında bulunan Fnoṭ Manastırı'dan ayrılarak Romalıların pek çok şehri gezer ve oralarda kaldığı beş yıl içerisinde mucizeler gerçekleştirdikten sonra Qustantinupolis'e (İstanbul) gider. Katolik Kilisesince de iyi bir şekilde karşılanır. Burada da dört yıl kaldıktan sonra, Ermenilerin hâkim olduğu bölgede dört köye farklı kiliseler inşa edilmesi ve onlara kâhin atanması için Malatya Metropolitisi Quryakus'a bir mektup

⁶⁶ Bu tarih ibaresi yazmanın içerisinde mevcut değildir. Kendi hagiyoğrafisine göre Mor Aho, 420 yılında doğar ve 12 yaşındayken bir kilisede bir rahibin yanında eğitime başlar. Eğitim gördüğü kilisede 7 yıl kaldıktan sonra Pers ve Roma güçleri arasında çatışmalar meydana gelir. Dolayısıyla Mor Aho'nun doğduğu 420 yılından, Persler ile Romalılar arasında çıkan çatışma sürecine kadar aradan 19 yıl geçmektedir. Yapılan matematiksel hesap, bu iki gücün arasında çıkan çatışmanın 439 yıllarına tekabül ettiğini göstermektedir.

⁶⁷ Ninve, eski Musul şehri: Dicle'nin doğu yakası.

⁶⁸ 'Aku/Akka' -آكك. İsrail'in kuzeyinde Akdeniz kıyısında bir şehir. Filistin sahil şeridinin en önemli kentlerinden biri olan Akka 15 (636) yılında Müslümanlar tarafından fethedildi. Ahmet b. Tolun şehri ele geçirdiği zaman deniz tarafından gelebilecek saldırılara engel oluşturması için şehrin etrafını büyük surlarla çevirdi. Akka, Sur kenti ile beraber Şam bölgesinin önemli bir gemi sanayi merkezidir. Hristiyanların kutsal kabul ettiği bu şehir 1103 yılında Haçlılar tarafından işgal edildi. Akka ancak Salahaddin Eyyubî tarafından 583/1187 yılında Haçlılardan geri alındı. Ancak bu fetih fazla uzun sürmedi, şehir 587/1191 yılından tekrar Haçlıların işgaline uğradı. Salahaddin'in vefatı ile şehri Müslümanların kazanma ümidi kayboldu. Detaylı bilgi için Bkz. Mustafa KILIÇ, *Memluk Sultanı Eşref Halil ve Siyasi Faaliyetleri*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XIV/1 - 2010, s. 142)

gönderir. Metropolit ise, inşa edilen kiliselere beraberinde getirdiği yirmi kâhini atayarak, Mor Aho için dört köyden biri olan ‘Awse’de bir manastır inşa ettirir. Mor Aho, bu manastırda 22 yıl hizmet ettikten sonra 25 Ocak 525 yılında vefat eder.⁶⁹ Daha sonra onun naaşı öğrencileri tarafından Beṭ Man‘am köyünün beş km. güneyinde yer alan Mor Aho da’Fnoṭ Manastır’a getirilir. Beraberinde getirdiği haç parçası ile naaşından alınan bazı kemikler, talebeleri tarafından günümüz Kfarboran (Dargeçit) ilçesine bağlı Çatalçam köyüne (Dayro da’Slibo) getirilerek Haç Manastırını anlamına gelen Dayro da’Slibo inşa edilir.

⁶⁹ Bu husuta bkz. [109/24a]

4.3. Mor Aho Biyografisinin Süryanicesi

أحمد ستا وحنى اما ههعمام

حنى اما امداهى مع وى حىنا حىنا وجاهسى صىبىدا صىوا
هالامى حىدا لم (420) قر. حىر امداهى حىبىا هىم امدى حىنىنا⁷⁰
هالام لاه لاقى اتمى. حى وه حى احمىقا حتم امداح حى حىدا مع
لحى وى مىلا وفتىما لالا وفتى وىمى صىنا انى. هالام فى
حىبىا ههه فى هالامى لحنى صىبامى لىمى ههه لاقوى
هالاقوى هالاقوى حاهومى ووصىنا. وىمى صىبامى حى وه فى
امداهى وه حىنىنا حىلا وه هالام وه امدى ابا وىلجا. لاقوه
حى صىوا حاه وىمى ههه لحنى لحنى لاقوه لالا
وىمى حى وه وىنا حىه وىنا وىلجا وهى حىنا.

حنى اما حىنا وىمى ههه مىلا هالاقا، حى لىمى وىقا
ههه لىمى، حى حىنا لىمى وىنا لقاوا ههه حىنا هالحنى
لىمى ههه لاقوا وىنا ههه حىنا وىمى.

حنى اما حاه مع وىمى لاه وىمى هالحنى مع وىمى حىنا
وىمى، اىمى لىمى وىمى حىنا ههه لاقوا
حتم. حىمى حىنا وىمى حىمى وىمى وىمى وىمى

⁷⁰ Mor Aho'nun annesinin ismi yazmada geçmiyor. Fakat Azizlerin ve şehitlerin anma kitabı olan "Husoye"den (Ktobo d'Husoye d'Cide Moronoye v Dukrone d'Qadişe v Sohde) hareketle azizin annesinin ismi Baqıtarya olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Süleyman Bar Haushab, *Ktobo d'Husoye d' Cide Moronoye v Dukrone d'Qadişe v Sohde*, 2008. s. 106. Ayrıca Husoye, özel zamanlarda başışlanma dileği içeren dualardır. Bu tarz eserlerde Allaha'a verdiği nimetlerden ötürü övgüde bulunulur. Bkz. Kutlu Akalın (Ed. ve Çev.), *Basibrinalı Adday Vakayinamesi*, İstanbul, 2015, s. 18

محببنا دارسي، دحضهؤ. مذب ابا حاؤ مءا ءحصف حصفنم لاؤاب
حتنم داؤ حبنا ءحلا ءاؤ ءحلا ءحها ءنبا ءامامؤ ءلا ب ءؤؤا
اؤصصهؤ⁷¹ هب داؤ مءا ستا ءحلم حمءا يءه (525) حصفنم ءصصها
حظءء ائنن ءؤ. ءحلاؤ ءحنا ءحتنا اءلاماب ءحئءه ءبنا ءهءابا
ءهؤؤا ءحصء ءحءء اءصء لهؤ اءالا⁷² ءحنا ءحصء مءنم ءاؤب
مذب اءابا حصفنا ءهؤ مذب ءهؤ ءحباؤما ءحصبءهؤء ءحءا مءلءا ءسءم
مذب مءؤا.

4.4. Yazmanın Tavsifi ve Dilsel Özellikleri

Elimizdeki elyazma nüsha, 1961 yılında Deyrulzafaran Manastırı Metropoliti Mor Filoksinus Yuhanun Dolabani tarafından istinsah edilmiştir. Mor Filoksinus Yuhanun Dolabani tarafından istinsah edilen nüsha, 14. yüzyılda Beğ Man'am Beldesi'nden olan Qaşıšo Yuhanun'un oğlu Şemmas Yakub'un kaleme aldığı nüshadır. Şemmas Yakub, bu nüshayı Mardinli mümin Quryaqus'un oğlu Raban Abrohôm için yazdığını dile getirir. Fakat Mor Filoksinus Yuhanun Dolabani, Şemmas Yakub'un istinsah ettiği Mor Aho'nun hagiyoğrafisini hangi nüshadan istinsah ettiğini belirtmemiştir.

29 varaktan ve varak da 17 satır oluşan bu elyazması, nesir şeklinde olup sade bir dille kaleme alınmıştır. Bu nüsha, Filoksinus Yuhanun Dolabani'nin istinsah ettiği "Azizlerin Hikâyeleri" adlı kitabının 64 ila 122. varakları arasında yer almaktadır. Dolabani, ya yazmada söz konusu kelimenin eksik yazılmış olması ya da silik olduğundan dolayı okuyamadığı kelimeleri köşeli parantez içerisinde göstermek suretiyle kendi yazma nüshasını oluşturmuştur. Emin olamadığı sözcükleri de parantez içinde göstermiştir. Tezimize esas nüsha olarak belirlediğimiz yazma, Mardin Kırklar

⁷¹ Arsinus - اؤصصهؤ Nehri, bazı kıyaynaklara göre günümüz Murat Nehri olarak bilinmektedir. Fakat Turabdin ve çevresini iyi bilen araştırmacı Malfono İskender De Basso, Arsinus'un Murat nehri değil Erzan Nehri olduğunu vurgulamaktadır.

⁷² Tur İzlo - لهؤ اءالا, Turabdin bölgesinin Nusaybin İpekyolu'ndan Midyat'a, Beyazsu'dan İdil'e kadar olan bölgenin isimidir. Aynı zamanda Tur İzlo, kendi içerisinde Beğ Gvogay - ءحءء-ءحءء, Beğ Rişee-ءحءء ve Beğ Arboye- اؤءء-ءحءء şeklinde üç bölgeye ayrılmaktadır. Günümüzde "Bagog" olarak bilinen tabir de "Beğ Gvogay"ın deforme edilmiş şeklidir.

Kilisesi Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. Biz, elimize aldığımız esas nüsha ve diğer temin ettiğimiz nüshaları da karşılaştırmak suretiyle tahkik ederek yeniden bilgisayar ortamına aktarıp, Türkçe'ye notlandırma ve değerlendirmelerle kazandırdık. Tez çalışmamızı oluşturan Dolabani'nin istinsah ettiği nüshayı değerlendirirken, yazmanın ilk varağı olan 64. varağı "1b" ve 65. varağı da "2a" yüzü olarak kodlayıp, diğer bütün varakları bu şekilde yeniden numaralandırdık.

4.5. Hagiyografide Geçen Şahıs, Yer (Şehir-Köy), Mekân ve Nehir İsimleri

Varak No	Şahıs İsimleri	Şehir-Köy İsimleri	Mekân İsimleri	Nehir İsimleri
[64/1b]	<p>مَرْقِيَانُ Marqine/Markianos 73 (Marcian) شَابُور- مَحْدِي Yubyanus (Jovian) يُولْيَانُ Yulyanus (Julian) كُيْهْرِي Kesrun- (Keyhüsrev) نَابُونُ Nabun-</p>	<p>نسبىن- نِسْبِين (Nusaybin) هَارَان- هَارَان</p>		

⁷³ Latincesi Flavius Marcianus olan Markianos (Marqine)-مَرْقِيَانُ (d. 396 – ö. 457) 450-457 yılları arasındaki Doğu Roma (Bizans) İmparatorudur. Bkz. vr. [64/1b].

[65/2a]	<p>ܘܒܕܝܘ - Ubadyo</p> <p>ܡܪܐ - Mara</p> <p>ܢ...ܝܢ...ܝܢ...ܝܢ - N...f..- (...ܝܢ...ܝܢ...ܝܢ)</p> <p>ܐܗܘ - Aho</p>	<p>ܘܡܥܛܝܢܐ - Umayyina</p> <p>Riṣ'ayno Şehri</p> <p>ܟܢܝܥܐ (ܟ/ܘ) - Kaniya (k/u)</p> <p>ܟܝܘܬܐ - Kiyuta</p> <p>Garga(r/b) köyü</p>	<p>ܟܝܘܬܐ ܘܡܥܛܝܢܐ - Kiyuta Umayyina</p> <p>Riṣ'ayno kilisesi</p>	ܦܫܐ - Fırat
[67/3a]		<p>ܢܫܒܝܢ - Nsibin</p> <p>(Nusaybin)</p>		
[68/3b]	<p>ܡܝܟܘܝܠ ܐܨܩܐ - Mikeyel Asker</p> <p>Asker Mikoyel</p>	<p>ܢܝܢܘܘܐ - Ninve</p> <p>Ninve (Musul) Şehri</p> <p>ܐܘܪܘܫܠܝܡ - Aşure</p> <p>Pers Bölgesi</p>		
[69/4a]		<p>ܐܘܪܘܫܠܝܡ - Aşure</p> <p>Suriye Bölgesi</p>		
[72/5b]	<p>ܬܝܘܕܘܪܘܫ - Teodoros</p> <p>Teodoros</p>	<p>ܬܝܘܕܘܪܘܫ - Teldarus</p> <p>Teldarus Köyü⁷⁴</p>		
[736a]	<p>ܗܝܘܪܘܫܐ - Heworo</p> <p>⁷⁵Heworo</p>			
[74/6b]	<p>ܐܝܫܐ - İsa</p> <p>Tanrı İsa</p>			

⁷⁴ Teldarus Köyü, anlatılanlara göre günümüzde Türkçesi Bakacık olan Qanaq-ܩܢܐܩ 'tır

⁷⁵ Dilsiz olarak doğan ve Teodoros'un oğlu olan Heworo adındaki çocuk, küçük yaşta Mor Aho tarafından iyileştirilerek Mor Aho'nun talebesi olmuştur. Daha sonra manastır hayatı yaşayarak aziz konumuna yükselmiştir. Bkz. vr. [73/6a-77/8a]

[75/7a]	<p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>İsa Mesih</p>		<p>ܡܥܫܐ</p> <p>ܡܥܫܐ</p> <p>Teldarus Kilisesi</p>	
[77/8a]	<p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Papaz Ya'qub</p> <p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Papaz Sobo</p> <p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Papaz Malke</p> <p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Ahrun-ܡܥܫܐ</p> <p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Şemmas, Apni ve Moran</p>			
[78/8b]			<p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Trakların Höyüğü</p>	ܡܥܫܐ-ܡܥܫܐ
[79/9a]	<p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>ܡܥܫܐ</p> <p>Şeytan tarafından ıstrap çektirilen Hobil</p>	<p>ܡܥܫܐ ܡܥܫܐ</p> <p>Zamorto Köyü</p>		

[80/9b]		<p>76 Ninve- ܢܝܢܘܐ Urişlem- ܐܘܪܝܫܠܝܡ (Kudüs)</p>	<p>ܡܢܐ ܕܘܚܝܠ ܡܢ ܡܘܪ ܡܝܟܘܝܠ ܡܘܪ ܡܝܟܘܝܠ'ܝܢ ܢܝܢܘܐ ܫܗܪܝ'ܢܕܐ ܝܢܫܐ ܗܘܐ ܡܢ ܡܢܐ ܡܢܐ ܡܢܐ</p>	
[81/10a]		<p>ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ ܐܘܟܘ ܫܗܪܝ ܐܢܬܐܩܝܐ 77 Antakya ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ Trablus Şehri⁷⁸</p>		
[82/11a]		<p>ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ</p>		
[89/14a]		<p>ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ Tur Abdin (Tur'abdin)⁷⁹</p>	<p>ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ</p>	

⁷⁶ Bir zamanlar Asur İmparatorluğu'nun başkenti olan Ninve/Ninova, günümüzde Irak topraklarında yer alıp Musul adıyla bilinmektedir.

⁷⁷ Antakya şehri.

⁷⁸ Trablus-ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ şehri günümüz Libya Devleti'nin başkentidir.

⁷⁹ Filuksinos Yuhanun Dolabani, kendi nüshasında **Tur'abdin**-ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ olarak bilinen tabiri, **Tur Abdin**-ܡܢܐ ܡܢ ܡܢܐ olarak kullanılmıştır. Bkz. F. Y. Dolabani'nin elyazma nüshasında, vr. [14a/89]. Burada ܡܢܐ harfinin düştüğü görülmektedir. Aynı durum, Arap halkını ve Arap dilini temsil eden ܡܢܐ-ܡܢܐ sözcüğünün **Araboyo**-ܡܢܐ ܡܢܐ şeklinde kullanılmasında da mevcuttur. Bu husuta bkz. Aziz Bulut, *Süryanice-Türkçe, Türkçe-Süryanice Sözlük*, Hengelo, 1996, s. 22 ve 290. Patrik İğnatiyus Efrem I. barsavm'ın Süryanice kaleme aldığı *Tur'abdin Tarihçesi* adlı eserinde, Tur Abdin ve Tur'abdin

			Tanrı'nın inşa ettiği manastır ⁸⁰	
[90/14b]	<p>ܡܢܐ ܕܡܘܪܗܘܪܘ ܕܡܘܪܗܘܪܘ</p> <p>Romalı Dimetrius⁸¹</p>		<p>ܡܢܐ ܕܡܘܪܗܘܪܘ (ܡܢܐ ܕܡܘܪܗܘܪܘ)</p> <p>Mor Heworo Manastırı (Yukarı Manastırı)⁸²</p> <p>ܡܢܐ ܕܡܘܪܗܘܪܘ</p> <p>Tur'abdin Kalesi</p>	
[94/16b]	<p>ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ ܕܡܘܫܝܡܘܫ</p> <p>Romalı Maksimus</p> <p>ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ ܕܡܘܫܝܡܘܫ</p> <p>Eşi Dursila</p>	<p>ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ ܕܡܘܫܝܡܘܫ</p> <p>Hadas Köyü</p>		<p>ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ ܕܡܘܫܝܡܘܫ</p> <p>Arsinus Nehr⁸³</p>
		<p>ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ ܕܡܘܫܝܡܘܫ</p> <p>Cezire Bölgesi</p>		

tabirinin her iki şeklini de kullanmaktadır. Bkz. Efreml I. Barsavm, *Tur'abdin Tarihçesi* ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ - ܡܢܐ ܕܡܘܫܝܡܘܫ / Lübnan, 1964, s.15

⁸⁰ Tanrı'nın İnşa Ettiği Manastır anlamına gelen "Dayro dabno İl" yapısının yerine, günümüzde Bet Man'am Köyü'nün 5 km güneyinde yer alan ve Dayro d'Mor Aho d'Futo olarak da bilinen manastır inşa edilmiştir. Fakat bu manastır ilk inşa edildiği dönemde, Teodoros'un oğlu Heworo adına inşa ediliyor ve Beyaz Manastır anlamına gele **Dayro Heworto** olarak adlandırılmıştır. Bkz. elyazma nüshası, vr. [90/14b]

⁸¹ Dimetrios Bet Man'am Köyü'nün güneydoğusunda Tur'abdin Kalesi olarak bilinen kaleyi 491 yılında inşa etmiştir. Bkz. vr. [90/14b]; Bu husuta detaylı bilgi için bkz. (dp. 141-a); Efreml I. Barsavm, ag.e., 1964, s. 22

⁸² Bu manastırın bir diğer adı; Mor Aho da'Fnot Manastırı'dır

⁸³ "River Arsaniat, the Easthem Branch of the Euphrates, now the Murad Chai". Bu hususta bkz. J.P.Margoliouth, *Supplement to the Thesaurus Syriacus*, Oxford, 1927, p. 38

[105/22a]	<p>اھو ٴو ځو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Saqlab oğlu Aşut</p>		<p>ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>°Awse</p> <p>köyünde Mor</p> <p>Aho adma</p> <p>inşa edilen</p> <p>manastır</p>	
[108/23b]	<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Kahin Ahrun</p>			
[111/25a]	<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Qanaqlı Aziz</p> <p>Abrohom</p> <p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Nebi (Peygamber)</p> <p>Eramyo</p>	<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Kfarnaħum</p>		
[113/26a]	<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Baseli Eliyo</p> <p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Teldarolu Nuħ</p>			
[115/27a]		<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>Omid/Amid-</p> <p>(Diyarbakır)</p>	<p>اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو</p> <p>(اھو ٴو ٴو ٴو ٴو ٴو)</p>	

			Yukarı Manastr (Fnot Manastırı)	
[119/29a]		اذا وصه حقا Beṭ Gvogay Bölgesi		
[121/30a]	وهب نسا Nebi (peygamber) David			

5. MOR AHO VE MOR HEWORO ADINA İNŞA EDİLEN DİNİ YAPILAR

Manastır	Kilise	Kurulduğu Dönem	Konum
<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ Mor Aho Manastırı</p>	-	5. yy	<p>ܬܕܪܘܫ ܩܢܐܩ (ܩܢܐܩ) Teldarus/Qanaq (Bakacık) Köyü (ܢܘܣܝܒܝܢ-ܢܘܣܝܒܝܢ)</p>
<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ ܩܘܨܘܬܐ - (ܡܢܐ ܘܚܢܒܐ) ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ (ܩܘܨܘܬܐ ܡܢܐ ܘܚܢܒܐ) Mor Aho da'Fnot (Fufo) Manastırı- "Tanrı'nın inşa ettiği Manastır" adıylâ bilinirdi</p>	-	5. yy	<p>ܩܘܨܘܬܐ ܩܘܨܘܬܐ ܩܘܨܘܬܐ Beṭ Man'am-Gvogay (İzlo) Dağı (ܢܘܣܝܒܝܢ-ܢܘܣܝܒܝܢ)</p>
<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ (ܩܘܨܘܬܐ) Haç Manastırı (Beṭ İ)</p>	<p>ܩܘܨܘܬܐ ܩܘܨܘܬܐ Mor Aho Kilisesi ܩܘܨܘܬܐ ܩܘܨܘܬܐ Mor Heworo Kilisesi</p>	6. yy	<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ Dersalib-Çatalçam Köyü (Dargeçit/Kfarboran)</p>
<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ (ܡܢܐ ܘܚܢܒܐ) Mor Aho d'Difne (Maḳar) Manastırı</p>	-	6. yy	<p>ܘܚܢܒ ܐܡܐ Üçyol (Defne) Köyü ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ Hesno d'Kifo</p>
<p>ܡܢܐ ܘܚܢܒ ܐܡܐ Mor Aho Manastırı</p>	-	?	<p>ܩܘܨܘܬܐ ܩܘܨܘܬܐ Arıca (Kafro ^cElayto) Köyü (Gercüş)</p>
	-		

<p>مَنازِل و مَنازِلِ Mor Aho Manastırı</p>		6. yy	<p>مَنازِل مَنازِلِ قَنازِلِ بَنازِلِ مَنازِلِ Arsinus Nehri Yakınlarındaki °Awse köyü</p>
-	<p>مَنازِل و مَنازِلِ Mor Aho Kilisesi</p>	19. yy	<p>مَنازِلِ Yardo (Yamanlar) Köyü (Gercüş)</p>
-	<p>مَنازِل و مَنازِلِ Mor Aho Mezarı</p>	?	<p>مَنازِلِ Bet Sbirino/Bsorino (Haberli) Köyü (İdil- رَنازِلِ-İdil)</p>
-	<p>مَنازِل و مَنازِلِ Mor Aho Kilisesi</p>	?	<p>مَنازِلِ اِه و مَنازِلِ Yukarı Dera (İdil- رَنازِلِ-İdil)</p>
<p>مَنازِل و مَنازِلِ (و مَنازِلِ مَنازِلِ) Mor Aho Manastırı (Dayr Hıdad)</p>	-	?	<p>مَنازِلِ °Urdnus/Arnas- (Bağlarbaşı) Köyü (Midyat- مَنازِلِ-İdil)</p>
-	<p>مَنازِل و مَنازِلِ مَنازِلِ مَنازِلِ Mor Aho ve Mor Heworo Kilisesi</p>	20. yy	<p>مَنازِلِ Harbto /K̄arabemişka (Dağçı)Köyü (Nusaybin- مَنازِلِ-İdil)</p>
-	<p>مَنازِل و مَنازِلِ Mor Aho Kilisesi</p>	20.yy	<p>مَنازِلِ Marbobo (Günyurdu) Köyü</p>

			(Nusaybin-ܢܘܨܝܒܝܢ)
-	ܡܘܪ ܗܘܪܘ Mor Heworo Heworo Kilisesi	?	ܡܘܕܝܬܐ Kafarhewar (Gelinkya) Beldesi (Midyat-ܡܝܕܝܬܐ)

İnşa edilen bu yapılardan bir kısmı Mor Aho ve Mor Heworo'nun yaşadığı dönemde, bir kısmı da farklı farklı dönemlerde kurulmuştur. Esas aldığımız Mor Aho hagiyoğrafisine göre Mor Aho'nun yaşadığı dönemde kendi adına inşa edilen yapılar şunlardır: Beṭ Man'am yakınlığında bulunan Mor Aho Manastırı (Derpu/Dayro d'Futo), Teldarus (Qanaq) Köyü yakınlığındaki Mor Aho Manastırı (Aşağı/ilk Manastır) ve Arsinus yakınlığında °Awse Köyü'ndeki Mor Aho Manastırı. Fakat Rivayete göre aziz hayattayken adına beş manastır kurulmuştur. Yukarıda saydığımız üç manastır dışındaki diğer iki manastır ise, Dayro da'Slibo Manastırı ve Dıfne Köyü'ünde yer alan Mor Aho Manastırı'dır. Mor Aho ve Mor Heworo adına kurulan diğer yapılar ise listede görüldüğü gibi ve hagiyoğrafiden hareketle Mor Aho'nun yaşadığı dönem sonrası kurulmuş olan yapılardır. Dayro da'Slibo Manastırı'ndaki Mor Aho Kilisesi dışında diğer manastır yapıları metruk olup harabe durumundadır. Günümüzde birçoğu, bölge sakinleri ve göçerler tarafından ahır ya da samanlık olarak kullanılmaktadırlar. Arsinus Nehri kıyısında bulunan °Awse köyündeki Mor Aho Manastırı dışındaki diğer yapıları, birebir gezerek inceledik. Yapılan saha çalışması esnasında tutulan notlar, bu yapılar için bir nebze de olsa yararlı olduğu kanaatindeyiz.

Rivayete göre eski dönemlerde Süryaniler, genellikle Azizlerin anma günlerinde halay çekerlerdi. Bu durumda birçok manastırda oyun oynamak ve halay çekmek için belli büyüklükte alanlar/meydanlar mevcuttu. Söz konusu olan bu meydanlar, günümüzde sadece Mor Aho adına kurulan manastırlarda yer almaktadır. Mor Aho'nun anma gününde Hapsis, Midyat ve °İvardo Süryanileri Midyat tarafından, °Urdnus Süryanileri de Curdnus köyünden Mor Aho Manastırı (Der Hadad)'na halay çekerek giderlerdi. Bu gelenek günümüzde hala mevcudiyetini korumaktadır. Bu yüzden Mor Aho Süryani halkı için önemli bir aziz olduğu

söylenbilir. Mor Aho ve Mor Heworo adına inşa edilen yapılar şu şekilde açıklanabilir:

5.1. Qanaq/Teldarus (Bakacık) Köyü

5.1.1. Mor Aho Manastırı⁸⁵ - مَنازِةٌ وَحَدَبُ اِلسا وَكَلْبِ

Mor Aho'nun hagiyoğrafisine⁸⁶ göre 4. yy'de inşa edilen Mor Aho Manastırı, günümüz Qanak (Teldarus) Köyü'nün yaklaşık 2 km doğusunda yer almaktadır. Fakat günümüzde coğrafyaya hâkim olan bazı araştırmacılar⁸⁷ ise, manastırın Qanak Köyü'nün 2 km güneybatısında yer aldığını söylerler. Mor Aho'nun hagiyoğrafisinde adı çok geçen bu manastır, Teldarus köyünün sahibi Teodoros'un katkılarıyla Mor Aho ve Mor Mikoel için inşa edilmiştir. Günümüzde ise manastırın olduğu alana Berçek denilmektedir. Bu ismin hala kullanılmasının nedeni ise o alanda manastırdan kalan bir burcun (Burgo-حَدَبُ) var olmasıdır.

5.2. Dıfne (Üçyol) Köyü

5.2.1. Mor Aho d'Dıfne Manastırı⁸⁸ - مَنازِةٌ وَحَدَبُ اِلسا وَوَهْدَانَا

Mor Aho Manastırı, medeniyetler beşiği olduğu kadar medeniyetler mezarlığı da olan Mezopotamya havzasının orta yerinde, Dicle'nin kıyısında Dıfne(Defno-وَهْدَانَا) (Üçyol) Köyü'nün 2 km kuzeyinde hafif bir yamaç üzerinde kurulmuş olan ve pek bilinmeyen bir manastırdır. Dicle nehrine yaklaşık 150 metre yükseklikte bulunan ve Dicle'ye hâkim bir düzlükte inşa edilmiş bulunan Mor Aho Manastırı'nın yapım tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Manastırda yaptığımız incelemede inşa tarihine ait herhangi bir kitabeye de rastlamadık. Bazı kaynaklara göre manastır, Mor Aho tarafından 6. yüzyılda inşa edilmiştir.⁸⁹ Fakat Mor Aho hagiyoğrafisine bakıldığında, bu manastırın Mor Aho tarafından ya da onun hayatta olduğu zamanlarda inşa edildiği söylenemez.

⁸⁵ Mor Aho Manastırı'nın uydudan alınmış hava fotoğrafı için bkz. Şekil 1

⁸⁶ Bu hususta bkz. vr. [78/8b-79/9a]

⁸⁷ Malfono İskender de Basso

⁸⁸ Manastırın genel görünüşü ve çizim planı için bkz. Şekil 2/a, Şekil 2/b: Çizim 1

⁸⁹ Bkz. H. Numan Aydın, *Gedsche Ushabte d'Turabdin-حَدَبُ اِلسا وَوَهْدَانَا*, Holanda, 1997, s.

Dıfne köyünün içinden geçen asfalt yoldan kuzeye doğru bir km gidildikten sonra, karşımıza çıkan bir yamaçtan geçen bozuk bir yoldan girilir ve ana yoldan kuzeye 1 km uzaklıkta bulunan manastıra varılır. Fakat manastırı gösterecek herhangi bir tabela mevcut değildir. 2013 yılında Süryanilerin Turabdin Bölgesi'ndeki kilise ve manastır yapılarının envanter çalışması sırasında incelediğimiz Mor Aho Manastırı haritada olmayıp sadece ismi bilinmekteydi. Yaptığımız bu saha araştırması, manastırın tanınmasına ön ayak olmuştur.

36x22 metre ebadında yaklaşık 792 m²'lik bir yamaç üzerinde dikdörtgen planlı bir tarzda kurulmuş olan Mor Aho manastırı, dış duvarlarının görünüşü itibariyle yarı yıkık bir harabe durumdadır. Doğu batı yönünde uzanan manastırın yapıları ise merkezi bir avlu etrafında toplanmıştır. Duvarların bir kısmı, kilise bölümü, doğu cephede kiliseye bitişik olan yapı ve manastırın kuzeybatısında yer alan iki odası manastırın ayakta kalan kısımlarıdır. Geriye kalan odaların bir kısmı yarı yıkık bir kısmı da tamamen yıkılmış durumdadır.

Manastırda ayakta kalan kilise kısmı, manastırın güneybatı köşesinde yer alarak, kuzey güney aksında uzanmaktadır ve manastır plan tipine sahiptir. 1,60 metre kalınlığındaki duvarları olan kilisenin iç ölçüleri 11,4x8.2 m. olarak hesaplanmıştır. Defneciler tarafından zemin kısmı talan edilen kilisenin mezbah⁹⁰ tarafına açılan üç girişi mevcuttur. Sağ ve soldaki girişler ğnizelere⁹¹ açılırken ortadaki ana giriş ise mezbah bölümüne açılmaktadır. Son zamanlarda defneciler tarafından yapılan kaçak kazılarla mezbah bölümündeki sunak masaları ile kilisenin zemin kısmı talan edilmiştir. Yaptığımız incelemelere göre kilisenin iç kısmı, dört kez sıvalanmıştır. Mezbaha açılan ana girişin sağında solunda biri oval, diğeri dikdörtgen biçiminde iki niş mevcuttur. Mezbaha açılan ana kapının üst sağ ve sol köşesinde taşa işlenmiş bezemeler, kilise duvarlarının iç kısmında ise sıvayla iç içe girmiş yivli bezemeler bulunmaktadır. Kuzey kısmı yıkılan narteksin güney tarafı bir duvarla bölünerek bir

⁹⁰ Mezbah ya da medbah olarak bilinen **ܡܝܒܗܐ** tabiri, Süryanice olup, Türkçe karşılığı Bema olarak bilinmektedir. Mezbah bölümünün manastır planlı kiliselerde genellikle üç sunak masası, parokial planlı kiliselerde ise bir sunak masası vardır. Mor Aho d'Dıfne Manastırı'nda ise mezbah bölümünde üç adet sunak masası izlerine rastlanılmıştır.

⁹¹ Ğnize bölümleri, genellikle manastır tip planına sahip olan kiliselerin ana mezbahın sağında ve solunda bulunup sunak masaları olan ve ayinin yürütüldüğü bölümlerdir. Mor Gabriel Manastırı ile Mor Yakup Hbişoyo Mastırının ana kilisesi bu tip manastır planına birer örnektirler.

odaya dönüştürülmüştür. Bu odadan hemen batı duvarına bitişik başka bir odaya geçilir. Manastır iki katlı olup ikinci kattan geriye sadece kilise yapısının üstünde bulunan çapraz tonozlu oda kalmıştır. Bu odanın bitişiğinde ise, şu ana kadar hiçbir kilisede rastlanılmayan ve kilisenin çatı kısmını taşıyan 40 cm'lik arayla üst üste konulmuş pişmiş tuğlaların oluşturduğu ayak sistemi bulunmaktadır. Bu ayak sisteminin arasındaki 40 cm'lik boşluklara da; ses akustiği ya da havalandırma sistemi için çömlek ağızları yerleştirilmiştir. Kiliseye bitişik olup doğu cephede bulunan kuzey güney yönlü çapraz tonozlu 14,5 metre uzunluğunda bir oda da mevcuttur. Manastırın ayakta kalan diğer odaları ise, kuzey ve kuzeybatı cephede yer almaktadır.

Manastırın dışında kuzeybatı yönünde bulunan küçük bir yapı ise, Süryanice'de "Beṭ Qadiše" denilen Azizler Evi'ini oluşturmaktadır. Bu yapı dışında, Dicle kenarında ve manastıra ait olduğu tahmin edilen meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçe mevcuttur. Ayrıca bu bahçenin içinde de; yıkık durumda tarihi yapı kalıntıları ile bu bahçenin manastıra ait olduğu anlaşılmaktadır. Patrik Afrem Barsavm I'in yazdığı Tur'abdin Tarihçesi'ne göre; burası bir zamanlar kilisesi ve cemaati olan °Attafiye köyüdür. Fakat günümüzde yapılan İlsu Barajı'na giden taşıt yolu çalışmaları nedeniyle, °Attafiye Köyü hafriyat altında kalmıştır. Yine yukarıda zikrettiğimiz kaynağa göre Mor Aḥo Manastırı, Dayro d'Maḳar⁹² ve Dayro da'Slibo d'°Attafiye⁹³ isimleriyle de bilinmektedir. İnşaatında moloz taş, yöresel kesme taş ve sönmüş kireç (ces) kullanılan Mor Aḥo Manastırı, 1915 sonrası sakinlerinden boşalarak kaderine terkedilmiştir ve bir daha kullanılmamıştır.

5.3. Çatalçam Köyü (Dayro da'Slibo)

5.3.1. Haç Manastırı⁹⁴ - ܡܢܐ ܚܘܪܘܿܬܐ

Dargeçit'in 8 km kuzeybatısında yer alan manastırın 3. yy'da kurulduğu söylenmektedir. Büyük olasılıkla bu tarih, Haç Manastırı'nın kuzeyinde bir tepe üzerinde bulunan Beṭ İl (İbadet yeri)'in kuruluş tarihidir. Haç Mastırı ise, Mor Aḥo ve Mor Heworo'nun ölümünden sonra; yani 6. yahut 7. yüzyılda inşa edildiği tahmin

⁹² Maḳar Manastırı için bkz. Efrem I. Barsavm, a.g.e.,1964, ss. 68-9.

⁹³ °Attafiye'nin Haç Manastırı için bkz. Efrem I. Barsavm, a.g.e., 1964, ss.33. 66.

⁹⁴ Bkz. Şekil 3

edilmektedir. Mor Aho'nun hagiyoğrafisinde, Mor Aho'nun İstanbul'a giderek oradan İsa Mesih'in gerildiği çarmıhtan bir parça getirdiği yazılmaktadır. Bu bilgiden hareketle, Mor Aho'nun ölümünden sonra bu parça, öğrencileri tarafından bugün bu manastırın bulunduğu alana getirilerek Haç Manastırı'nın (Dayro da'Slibo) kurulduğu tahmin edilmektedir. Bu haç parçasının buraya getirilmesiyle inşa edilen manastırın ismi de bu nedenle "Haç/Slibo" olarak bilinmektedir. Yine bazı kaynaklara⁹⁵ ya da halkın genel kanısına göre manastır, Mor Aho tarafından kurulmuştur; fakat azizin hagiyoğrafisinde böyle bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Kilisenin naos bölümü, tek nefli olup kuzey-güney aksında uzanan manastır plana sahip ve üst örtüsü pişmiş tuğla ile kaplı beşik tonozludur. Zamanla meydana gelen yıkımlar sonucu kilise tavanının bir kısmı çökmüştür. Günümüzde ise, kilise orijinaline yakın bir şekilde restorasyona tabi tutulmuştur. Etrafı bağ bahçelerle çevrili olan ve birçok yapıdan oluşan manastır, mahalle görünümünde olup üç-dört aile ve bir rahibeye ev sahipliği yapmaktadır. İçinde Mor Heworo, Meryem Ana Kilisesi ve hemen güneyinde de Mor Aho kilisesi/manastırı yer almaktadır. Köyün içindeki kilise ve manastırların tamamı, ilkin Timurlenk sonra da Haco isyanı döneminde devlet tarafından bir kısmı yıkılmış ve harabe haline getirilmiştir. Manastır, en son 2001-2002 tarihinde tamir ve restorasyon işlemlerinden geçmiştir.

4.6.3.2. Mor Aho Kilisesi - كنيسته و مذبته

Çatalçam (Dayro da'Slibo) Manastırı'nın hemen güneyinde yer alan Mor Aho Kilisesi'nin, 6.-7. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Yapıya, batıdan eyvanlı bir giriş kapısıyla girilmektedir. Tek nefli olan naos kısmına⁹⁶ ise narteks bölümünden kemerli dar bir holden girilmektedir. Kare planlı naos kısmının sol tarafında koro taşı, apsisin içinde de "Qduşqudşin"⁹⁷ denilen sunak masası yer almaktadır. Sunak masasının hemen kaide kısmında, qduşqudşinin 2012 yılında inşa edildiğini gösteren Süryanice bir yazıt mevcuttur. Kilisenin hemen sağ köşesinde yer alan bir giriş ile

⁹⁵ H. Numan Aydın, a.g.e. s. 32

⁹⁶ Bu husuta bkz. **Şekil 4/a**

⁹⁷ Kutsalların kutsal anlamına gelen Qduşqudşin tabiri, Süryanice bir kelime olup üzerinde ayin sırasında kutsal şarap ve kutsal ekmeğin sunulduğu sunak masasıdır.

Azizler Evi'ne⁹⁸ girilmektedir. Azizlerin kemikleri ise, toplu bir şekilde nişlerin içerisinde yer alan taş (tahta) sandukalara konulmuştur. Nusaybin Mor Yakup Manastırı'nda yer alan ve Mor Yakup'a ait lahit mezarının benzeri, buradaki Azizlerin Evi'nde de yer almaktadır. Azizlerin Evi'nde yerde bulunan bu mezarın Mor Aho'ya ait olduğu söylenmektedir. Fakat hagiyoğrafisine bakıldığında, Mor Aho'nun naaşı öğrencileri tarafından Beṭ Marṁam Köyü'nün 5 km güneyinde yer alan Mor Aho Manastırı'na defnedilmiştir. Bu bilgiye istinaden; söz konusu mezarın Mor Aho'ya ait olduğu kesin olarak söylenememektedir. Günümüzde ziyaretçilere açık olan bu yapı, 2001-2002 tarihinde tamir ve restore işlemlerinden geçmiştir.

4.6.3.3. Mor Heworo Kilisesi⁹⁹ - ܩܝܫܝܘܬܐ ܕܗܘܪܘ

Mor Heworo, Nusaybin bölgesinde yer alan Teldarus köyünün sahibi olan Teodoros'un oğlu olup, doğuştan dilsiz ve sağır olarak doğmuştur. Heworo henüz küçük yaşta, Mor Aho ve Mor Mikoel tarafından iyileştirilir¹⁰⁰ ve Mor Aho'nun öğrencisi olur. Daha sonra onlarla birlikte münzeviliğe başlar. Kendisi azizlik mertebesine yükselince onun adına da manastır ve kiliseler inşa edilir. Mor Heworo'nun anısına 6. yahut 7. yüzyılda inşa edildiği düşünülen bu kilise, 1926'da Haco tarafından yıkılmıştır. Daha sonra tekrar ayağa kaldırılan bu yapı, günümüzde Haç Manastırı'nın bir parçası olarak manastırın güneybatı köşesinde yer almaktadır.

5.4. Yardo (Yamanlar) Köyü

5.4.1. Mor Aho Kilisesi¹⁰¹ - ܩܝܫܝܘܬܐ ܕܗܘܪܘ

Süryani olarak tek bir yaşlı adamın kaldığı Yardo Köyü'nün merkezinde yer alan kilise, 1962 yıllarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kilise, küçük bir yapıdan oluşmaktadır. Doğu-batı aksında uzanan yapının üst örtüsü, beşik tonozludur. Mezbahı naos bölümünden ayıran duvarın güney kesimi ile sunak masasının bir kısmı yıkılmış durumdadır. 2000'li yıllarda güney duvarı ile üst örtüsünün batı cephesi çöken bu kilise, günümüzde yarı harabe ve metruk durumdadır.

⁹⁸ Süryanicesi Beṭ Qadişe-ܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ olan bu yer, genellikle manastır yapılarında görülür. Bu alanda bulunan nişler içerisindeki taş ya da tahta sanduka mezarlara Azizler gömülmektedir. Bu hususa bkz. **Şekil 4/b**

⁹⁹ Mor Aho Kilisesi için bkz. **Şekil 5**

¹⁰⁰ Bu hususta bkz. vr. [75/7a-76/7b]

¹⁰¹ Kilisenin genel görünüşü için bkz. **Şekil 6**

“Manastır’da Gargar Metropoliti olan Man’am’lı Qufar oğlu Yuhanun, kendi abraşiyesinden 1472 yılında ayrılıp °Urdnus Köyü’nün Dayro Hđato (Yeni Manastır) olarak bilinen kayalıkta yaşadı. 1482 yılında Tur°abdin’de patrik oldu ve 1492’de öldü.”¹⁰⁶

5.7. Kafarhewar (Gelinkaya) Beldesi

5.7.1. Mor Heworo Kilisesi-ܡܘܪ ܗܘܪܘܟܝܠܝܫܝܝܢܐ

Köyün içinde, Mahalleme Emirlikleri Kasrı’nın hemen yanında olduğu bilinen kilisenin inşa tarihi bilinmemektedir. Günümüzde kiliseden herhangi bir kalıntı yoktur.¹⁰⁷ Kilise isminin ‘Mor Heworo’ olduğu ve köy isminin kilise isminden mülhem olarak türediği bilinmektedir.

5.8. Beṭ Man’am Köyü

5.8.1. Mor Aḥo Manastırı da’Fnoṭ (DerPu/Dayro d’Fuṭo)¹⁰⁸

ܡܘܪ ܐܚܘ ܡܢܐܣܬܝܪܐ ܕܐܦܢܘܬ (ܐܘܫܘܟܝܠܝܫܝܝܢܐ)

Mor Aḥo’nun hagiografisine göre 5. yy’de kurulan Mor Aḥo Manastırı, Beṭ Man’am Köyü’nün 5 km güneyinde ter almaktadır. Mor Aḥo’nun yaşam hikâyesine göre, “Beyaz Manastır” anlamına gelen bu manastır, “Dayro Heworto” ismiyle Mor Heworo adına inşa edilmiştir. Manastır kurulmadan önce, bulunduğu alanda “Tanrı’nın İnşa Ettiği Manastır” anlamına gelen “Dayro Dabno İP” adında bir manastır daha vardı. Dikdörtgenimsi bir avlu etrafında mevcut olan yapılardan oluşan manastır, birçok bölümüyle hala ayaktadır ve bazı yapılarının duvarlarında Süryanice yazıtlara rastlanmak mümkündür. Hagiografiye göre Mor Aḥo, °Awse köyünde vefat ettikten sonra, naaşı öğrencileri tarafından bu manastıra getirilir ve burada gömülür. Günümüzde ise metruk durumda olup göçerler tarafından ahır olarak kullanılmaktadır.

¹⁰⁶ Efrem I. Barsavn, a.g.e., 1964, s. 46

¹⁰⁷ Kilisenin kurulmuş olduğu alan için bkz. **Şekil 9**

¹⁰⁸ Mor Aḥo Manastırı için Bkz. **Şekil 10/a, Şekil 10/b**

5.9. Dağıci Köyü (Harbto/Karabemişka)

5.9.1. Mor Aho-Mor Heworo Kilisesi¹⁰⁹ - حبالا وھوزو اھو مھورو

İzlo (Bet Gvogay) Dağı'nın doruklarında bulunan ve ismini harabeden alan Harbto/Karabemişka (Dağıci) Köyü'nde Mor Aho ve Mor Heworo adına inşa edilmiş bir kilise mevcuttur. 1945 yılında köyün ortasında kurulan kilise, geniş bir avlu içerisinde doğu-batı aksında parokial plana sahiptir. Kilise nartekssiz olup sunak masası olan bir mezbaha sahiptir. Naos bölümünü mezbahtan ayıran duvarının sağında ve solunda iki melek tasviri; üst tarafta ise, bir haç motifi tasviri yer almaktadır. Kilise avlusunda bulunan taş sütün ise köy halkının anlattığına göre, daha önce köyün içinde bulunan fakat günümüzde harabe olan bir kiliseden getirilerek kilisenin avlusuna dikilmiştir. Son zamanlarda restore edilerek kullanıma açılan ve bir kubbesi inşa edilen Mor Aho ve Mor Heworo Kilisesi'nin etrafı revaklı yapılarla hareketlendirilmiştir. Ayrıca köyün dışında köyün yaklaşık 5 km doğusunda Mor Eliyo adına kurulmuş başka bir yapının varlığı da bilinmektedir.

5.10. Marbobo (Günyurdu) Köyü

5.10.1 Mor Aho Kilisesi¹¹⁰ - حبالا وھوزو اھو

Mor Bobi Kilisesi'nin olduğu alanda yer alan Mor Aho Kilisesi, bazı kaynaklara göre 1975¹¹¹ yılında inşa edilmiştir. Kilise, etrafı duvarlarla çevrili bir avlu içerisinde yer almaktadır. Girişi güney cephede olan bu yapı, tek nefli olup doğu-batı aksında uzanmaktadır. Üst örtüsü, eski Süryani kiliselerden farklı olup, düz tabla şeklindedir. Mezbah bölümünde bulunan sunak, Süryani mimarisine özgün bir şekilde düz kesme taşlarla kurulmuş olup, ortasında bir haç motifi yer almaktadır. Mezbah duvarının naosa bakan yüzünün sağında ve solunda ise, Gabriel ve Mikael isimlerinin olduğu iki melek figürü göze çarpmaktadır. Yurtdışındaki Süryanilerin köye geri dönmeleriyle birlikte, kilise 2004-2005 yıllarında restore edilerek halkın kullanımına açılmıştır.

¹⁰⁹ Bkz. Şekil 11

¹¹⁰ Bkz. Şekil 12

¹¹¹ Hollerweger, s. 305

5.11. Arca Köyü (Kafro ^CElayto)

5.11.1. Mor Aho Manastırı¹¹² - مڤنا وھڤڤنا

Köyün yaklaşık 1 km kuzeybatısında tepe üstünde yer alan manastır yapısının, 6.yy'dan kaldığı tahmin edilmektedir. Kurucusu Mor Avgin'in öğrencilerden Mor Besyume olarak bilinir. Manastır, ilk kurulduğu dönemde Mor Besyume, daha sonra da Mor Bosus olarak adlandırılmaktaydı.¹¹³ Fakat günümüzde bu yapı Mor Aho Manastırı olarak bilinmektedir. Aynı zamanda manastır romatizma hastalığının şifa kaynağı olduğundan Kürtçe'de Dere Baviya olarak da anılmıştır. Yaklaşık 15x20 metre ebadında 300 m²'lik bir alan üzerine dikdörtgen planlı bir tarzda inşa edilmiştir. İki kattan oluşan yapının kilise kısmı ayaktayken, batı tarafında kalan narteks bölümünün üst örtüsü ise çökmüş durumdadır. Kesme büyük blok taşlarla kurulan kilisenin hemen sol tarafında tonozlu kubbe ile kemerli girişlerden oluşan Azizler Evi bölümü yer almaktadır. Kilise binasının üstündeki oda ise 20.yy'da Mor Filoksinus Abdullahad Masse tarafından inşa edilmiştir. 2015 yılına kadar yarı harabe durumunda olan Mor Aho Manastırı yine 2015 yılında restore edilerek yıkılan bölümlere ek binalar yapılmış ve yapıya bir de çan kulesi ilave edilmiştir.

5.12. °Awse Köyü (Arsinus Nehri yakınlarında)

5.12.1 Mor Aho Manastırı¹¹⁴ - مڤنا وھڤڤنا

Manastır, azizin hagiyoğrafisine göre Arsinus Nehri Yakınlarında bulunan °Awse köyünde Mor Aho tarafından 6. yüzyılda inşa edilmiştir. Hakkında fazla bilgi olmayan ve yarı harabe bir durumda olan manastır, günümüzde metruk durumdadır.

5.13. Yukarı Dera

5.13.1 Mor Aho Kilisesi

Yaptığımız inceleme sırasında, güvenlik bölgesi içerisinde yer aldığından kaynaklı gidemediğimiz Mor Aho Kilisesi hakkında bilgi yoktur. Konum itibariyle Cizre civarında konumlanan Yukarı ve Aşağı Dera olarak bilinen iki köy mevcuttur. Bunlardan Yukarı Dera sınırları içerisinde yer alan bir kilise, Mor Aho'ya ait olduğu bilinmektedir.

¹¹² Bkz. Şekil 13

¹¹³ Bu hususta bkz. P.Hanna Pasut, *Yukarı Kafro (Arca) Köyü*, 2010, s. 144

¹¹⁴ Bkz. Şekil 14

فخبرنا عنها ومما حُكِيَ. وقد أُكْتُفِرَ به احداهن: انما حُكِيَنا وملا:

عَمَّا أَقْبَسَتْ مَكًا. وَبَعْدَ وَجْهٍ لِقَاتٍ لَا مَحَصَّةَ. هُوَ بَعْدُ... /

[74/6b] حُدِّي هَلَا لَهَا وَمَا تَعَالَى. هُوَ هُوَ لِحَدَّثِ حَسْبُنَا: حَالِهَا

لِأَحَدِهِ: وَتَنَا لِحَالِهَا مَكًا حَبْرَةً. هُوَ وَجْهٌ أَمَّا لَهَا: وَتَنَا أَيْمَانُ مَعَ

حَيْثُ أَمَّا. هُوَ وَجْهٌ أَمَّا لَهَا: هَامِلًا لَا اسْتِطَاعَةَ. أَمَّا لَهَا

لِأَهْوَاهِهَا: أَمَّا وَجْهٌ مَحْسَبٌ وَبِغْيَاكِ حَيْثُهَا وَإِلَّا: أَمَّا هُوَ هُوَ: لَا

تَنَا هَيْئَةً حَالِيَةً وَمَلَّةً وَمَعْمًا إِذَا وَمَلَّةً هَمِي حَمَلًا وَفَاعًا

هَامِلًا حَتَّى هَمَمْتُمْ. هُوَ لَهَا لَهَا لِحَقِّهَا. هِيَ لِحَقِّهَا مَعَ

حَالِيَةً. أَمَّا لَهَا: لَا نَبِيَّهَا وَحَالِيَةً مَعْمًا مَعَ أَوْجَاهِ.

أَمَّا لَهَا: مَعْمًا حَالِيَةً وَمَلَّةً حَبْرَةً، وَإِلَّا لَهَا مَعْمًا أَيْمَانُ

حَيْثُهَا وَمَنْزُولًا لَهَا لِحَقِّهَا وَمَنْزُولًا هَمِي. هَمِي لَهَا لَا أَيْمَانُ

حَيْثُهَا مَلَّةً حَالِيَةً، هَمِي حَيْثُهَا وَمَنْزُولًا حَيْثُهَا مَلَّةً.

هَمِي حَيْثُهَا حَيْثُهَا. هُوَ وَجْهٌ مَعْمًا هُوَ، وَبَابٌ حَيْثُهَا... /

[75/7a] هَمِي: أَيْمَانُ وَحَيْثُهَا مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا أَيْمَانُ هَمِي أَيْمَانُ

حَيْثُهَا: مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا. هُوَ مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا لَا

مَعْمًا مَعْمًا. هُوَ مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا مَعْمًا

مَعْمًا مَعْمًا. هُوَ هَمِي حَيْثُهَا مَعْمًا مَعْمًا: لَهَا أَيْمَانُ

نَدَائِسَ مَعْمًا. هُوَ حَيْثُهَا لَهَا مَعْمًا. لَهَا وَجْهٌ

مَعْمًا حَيْثُهَا حَيْثُهَا. هُوَ هَمِي حَيْثُهَا أَيْمَانُ مَعْمًا:

ב' ממשל לאלה. ה'א' ה'ע'ד' ע'ב'ר' ו'ק'ח'ו' ו'ל'ק'ח'ו'. ה'א'מ'נ'ג' ל'א'ה'ו';
 ח'ט'ו' מ'ל'מ'ע' מ'ת'ע'. א'מ'נ'ה' ל'ח' מ'ע'י' נ'ח'ב' ה'נ'א'מ'א'; ה'ע'י' ו'מ' ל'ק'ח'ו' ח'ט'ו'
 ל'א'ה'ו' ב' א'מ'נ'ג'; ו'ה'מ'ל'ל'א' ו'ח'ט'ו' מ'ע'ד' מ'מ'ס'א' ה'ב' א'מ'נ'ב'א'ו'. ה'ב' ה'ע'א'
 ח'ב'ו' ו'ק'ו'א' ה'א'מ'ל'א'פ' ח'ת'ו'א' ח'ב'י'ת'א'. מ'ל'ל'א' ו'מ'ע'ד' ח'ב'י'מ'א' ו'מ'ב' ח'מ'ד' א'מ'ל'א' ה'ע'
 ה'ע'א'. ה'א'ח'מ'ע' ח'ל'ה' ח'ל'נ'ז'ה' מ'י' ו'מ'ל'א'ה'ו' ו'מ'ע'ת'מ'א' ה'מ'ק'ט'מ'מ'א'. מ'ע'ע'י' ח'מ'י'ב'א'
 ה'מ'ח'ד' ח'מ'י'ב'א' ה'מ'ל'ח'א' ח'מ'י'ב'א' ה'א'ת'ו'ע' מ'נ'י' מ'מ'ע'ת'ל'א'. ה'א'ה' ח'ט'ו'ע' ח'כ'ט'ו'ע'
 ו'ל'א'ה'ו'ה'ז'ה' מ'י'. ה'א'ח'ד' ח'ט'ו'ע' ח'ט'ו'ע'א'. ה'א'ח'מ'ע' א'ל'ו' ו'ל'א' נ'ע'י' מ'ע' ל'ח'א'ה'ו'ע'.
 ה'ע'ע'ע' ל'ח'ט'ו'ע' ח'ח'ל'ה' א'ל'ו'א' ה'ע'. ה'א'ח'מ'ע' ל'ח'א'ה'ו'ע' ח'ל'א'ה'ו'ע' ח'ת'ב' א'ל'ו'א' ה'ע'.
 ה'מ'נ'ח' ל'ח'א'ה'ו'ע' ח'ת'מ'א' ה'א'ח'ת'ר'א'. ה'ע'י' א'ל'ה'א' ח'א'ב'ת'ה'ו'ע'... /
 [78/8b] ו'ל'ק'ח'ו' מ'ל'ח'ט'ו'ע' ה'א'מ'מ'א' ל'ח'ל'א'ה'ו'ע' א'מ'ל'ע' ו'ח'ט'ו'ע' ה'ע'ע'ע'.
 ה'מ'ל'ל'א' מ'מ'ע' ה'ע'ע'ע' ח'ט'ו'ע'ע'.

ח'ט'ו' ח'ז'מ'א' ל'ח'ז'ו'ה' מ'י' ח'ט'ו'ע' ו'מ'א' ל'ח'ט'ו'ע' א'מ'א' ה'מ'נ'י' מ'מ'ח'מ'א'

ה'א'ח'מ'ע' מ'ב'ו'מ'ה' ח'ט'ו'

ה'ב' א'ח'מ'ע' א'ל'ו' ה'ע' מ'ל'א'מ'ע'ת'ל'א' ל'א'ה'ו'ה'ז'ה' מ'י' מ'ע'ע'י' ח'מ'י'ב'א'. ו'ל'
 ז'ח'ט'ו' ב'ח'ל'ו' ל'א'ה'ו'ע' ו'מ'א' ה'ב'א'ח'ו' ח'ט'ו'. ה'מ'ע'י' ח'ל'ב'ב'ל'א' ה'ע'א' ח'ח'ט'ו'ע'ע'.
 ה'ע'י' ל'ק'ח'ו' א'ח'ד' ו'ב'מ'ע'ה'ו'ע' ה'מ'א'ת'ה'ו'ע'ע'. ב'ז'א'ח'ד' ל'א'ה'ו'ע' מ'א'ת'א' ח'ס'י'ב'ק'ל' א'ה'ת'ע'ל'
 ו'ח'ט'ו'ע' ה'ל'ח'מ'ע'. א'מ'א' ה'ע'א' ו'מ'ב' ח'ב'י'מ'א' מ'ע'ד'ו' ו'ח'ז'מ'א' א'מ'ר' ח'ב'י'ל'א' מ'ב' נ'ע'ו'א'
 ו'מ'ל'א'ח'ז'א' ה'ע'א' ח'ר'ו'. ה'א'מ'א' ה'ע'א' ח'ל'ט'ו'ע' ל'א'ל'א' ו'מ'ל'א'ח'ז'א' ל'א'ל'א' ו'ל'ת'ה'ע'מ'א'. ה'א'ל'א'מ'ע'
 ל'ח'ט'ו'ע' ל'א'ה'ו'ה'ז'ה' מ'י' ו'ב'ח'ל'א' ל'א'ה'ו'ע' ח'ל'א' ה'ע'א' ל'א'ל'א' ו'מ'א'. ה'א'מ'ב' ח'א'ת'ב'ה'ו'ע'ע' ו'ל'ק'ח'ו'

והפעם מראשון לביתו רב. ומענין לאשה. והפעם סתם לאשה. ולא לאלה
 וזה וינא. והוא סתם לאשה. ולפיכך מצינו אף שיש שם מצינו. ומעשה
 להביא חסד. שהיא לאשה. ולאוהויהויה. ומה שהיא לבינה. והוא
 אדם שיהיה אדם בניה. והוא חסד. אף שיש אדם. והוא אדם
 חסד. והוא אדם. ולא יענין אדם אדם. ולא יענין אדם אדם. והוא
 אדם אדם אדם. /...

[79/9a] והוא חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.
 חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד. חסד אדם חסד.

عربتا مسلصم لکلا و متباجخه وهه مع حاروا

هه حه وهه خالجم حاروا وهه عمندا، هه ا خلصا مه و متباجخه
هه مع خاروا عمامبا وهه لاؤدهه و متباجخا هه ا حبله. هه اا هه وهه
هه قدهه وهه حه ائنه هه حبا: ... /

[80/9b] خدا انا موم حبرا و الهه انبا ااؤمسر حلب. وهه ا صلب حاروا
هه حبله و غسبه حلب. هه حه حمندا وهه املل حاروا وهه بللا و حبا.
هه مههه حلکلا وهه لاؤدا وهه وهه هه ائنه حه: مهه حه انا حه حبله.
نه انا وهه وهه وهه وهه حله لک حصم حمندا حاروا هه. هه وهه
هه حبه حه مههه لاله. حه وهه مهه اا وهه وهه مهه مهه هه.
هه انا وهه وهه وهه لاله. هه حه حله حمندا هه انا حه حله
وهه وهه وهه هه ائنه: مهه حله مهه وهه حله انا و حله انا وهه وهه
حبه. هه انا وهه وهه و حله، مهه حله مهه مهه وهه حله.
هه حله مهه مهه مهه. هه حله حله. هه وهه هه انا.

متباجخه وهه وهه لاؤدهه: هه حبه انا انا لاله وهه

هه حله مهه مهه حله وهه وهه وهه وهه مهه حله، لا حله حله
وهه وهه وهه. هه وهه لاؤدهه حله وهه وهه وهه وهه¹¹⁹ وهه.

¹¹⁹ Manastır anlamına gelen “Dayro و نه-ا” kelimesi, eril görünümlü dişil bir sözcüktür. Dolayısıyla kelimeye edat olarak eklenen ve edatın sonuna gelen son ek zamiri, boh-هه olması gerekirken müstensih ya da yazar burada, Dayro kelimesini eril kabul ederek edatla birlikte gelen son ek zamirini de beh-صه şeklinde eril yapmıştır.

הוא זה דברו להם ויבדלו. להם עם מי אלוהים ואלוהים
בזוהר אלוהים. זהו זהו אלוהים. אלוהים אלוהים. ואלוהים
/.../

[81/10a] רגע ויבדלו. אלוהים זהו אלוהים: ואלוהים ואלוהים
הוא זהו אלוהים. ואלוהים ואלוהים אלוהים, לא אלוהים אלוהים
והוא אלוהים. זהו עם אלוהים אלוהים. זהו אלוהים אלוהים:
ואלוהים ואלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים. זהו אלוהים
זהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים. זהו אלוהים
אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים. זהו אלוהים
אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים. זהו אלוהים

זהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים

זהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים
וזהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים
זהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים
זהו אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים אלוהים

¹²⁰ Yazmada 3.t.ş. eril olarak çekimlenmesi gerekirken Nfaq- **עָמַ** fiili, müsnetih ratafından **עָמַ** şekli inde yazılmıştır.

إحداه و« انى. هب زوه همده دبرما لكه؛ احدها مبربدا. همده
للهه وهما اعبداد. / ...

[82/10b] هلا احسدا لكا وازوا لكا مقصع. همده لكانا مبر حبنا
هباحه ده. اما هه وبع حصيدا فب لكا مبر. هاما هه لاه ده
لهدا ههالا. هابنمك دهه مهلا اوقدا ههالا. هذبه هه
للهه ممدتا ومبربدا فب. همدك لاهه هه. هابنمك لاه
وبدب ههالا للهه اكم واما هه لاهه حصيدا فب. هب حبه
هجا هباح لكانا لسه. هه وبع هبما دبر ماب للهه لا رجا
وبلله. هب ماب للهه اند امته مبر لسه: هه لكا اجعلنا
اماهه. همدك لاهه. مهلا وبع ماب خص حصيدا. لا اجلا هلا
احاب الا امه ولبكه نف. هب لاه مباح لهابه هه مملكب للهه
وهماما. هلا مبر وهدا لاهه فلبما مهلا ولا مبر ههالا لكانا
ههه همدومما. انه وبع هه مملكب حيداهه همدومما دبر اندب:
امت منا انا لاهه هه لاه واما لكا حاجعلنا وامر هه لخبها لاه
للهه. مع وبع لخبه ههنا ههنا... /

[83/11a] حاو هسبناه لاهه ل هجا ممدك: هب همدك لهدا ممداه
وامههه. هههه وهدتهه هاهب اهتهه. ههه امه هابب لاههه
هاند لاهه: امت مع امدا اياه همدك امجهه هه واما لاهه
حاجعلنا: اندب لاهه مع مع حه دهوم انا وامم. ذهيدا وبعه

אמנות ומצב אלא חכם ונחלתו נחלתו אלא אמנותו ולא אלא

הב מלמד ממנו ללמדו בזה פירוש נחלתו אלא אמנותו אלא חכם
הפירוש. ב זה נחלתו נחלתו ונחלתו אלא חכם אלא חכם אלא חכם
ובעל חכם נחלתו אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי: אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
מלמדו אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם

[85/12a] חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם

מצב אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם

אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם
אנכי אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם אלא חכם

לָבֵדָהּ הָיוּ וְנִזְּא. הַבְּ הַעֲבָ לָעֵלָּ מִזְּוָא מְיֻבְּ. הַנְּעֵה הַלֵּה הַרְּ
 הַנְּעֵה עֵבֵבֵא. הַבְּ אִבְיָה כִּדָּ הָבֵדָהּ הַמֵּה וְיֵיבָּ לָעֵלָּ לָבֵדָהּ.
 עֵבֵב לָעֵלָּ לֵאמֹהֶזְוֵה וְחַיָּה לֵאמֹהֶזְוֵה אֵתְנָא הַנְּעֵמָּ לְחֵתְמָ וְחַדָּ
 וְיִזְּא הַבְּ אִסְלָמָהּ לְחֵתְמָ. הַבְּ אִבְיָה אֵתְנָא הַאִבְיָה... /

[90/14b] הַרְּ הַבְּ הַעֲבָ מְיֻבְּ. מְהֵלָּ וְלֵחַדָּ הַרְּ לָעֵלָּ לְמַע
 מִנְּעֵמֵהָ וְמִבְּרָם הַמְּהֵלָּ חֵתְמָ תְּקִילָא וְפֻמְמָ מַע וְנִזְּא הַבְּ כְּאִזְמָ
 מִתְּמָ אֵבֵבְהֶזְוֵה לָבֵדָהּ הָיוּ הַמֵּה הָרְּ וְנִזְּא מִזְּוָא. כַּלָּ הַמְּהֵלָּ וְלָעֵלָּ מִזְּוָא.
 הַבְּ הַעֲבָ וְבַעְדֵּינֵהּ זְוֵהָ אֵתְוּ וְאִמָּ הַרְּ חֵבֵבְנָא וְלֵבְבִילָא מַע וְנִזְּא
 הָרְּ וְמַדְאִנְיָ מַעֲבָ וְלָרְּ חֵבֵבָּ, אִבְיָה לְחֵתְמָ וְלֵעֵלָּ. הַאִבְיָה מִלְּחֵתְמָ
 הַמְּהֵלָּ לָעֵלָּ מִלְּחֵתְמָ הַרְּ וְלָבֵדָהּ לָעֵלָּ לְמַע חֵדָּ מִזְּוָא מְיֻבְּ וְחָ.
 וְנִזְּא לָרְּ אִסְרָ וְלָבֵדָהּ לָרְּ. הַרְּ לְמַע חֵדָּ מְיֻבְּ חֵבֵבֵלָא חֵדָּ מִזְּוָא
 חֵבֵבֵבֵלָא. הַחֵבֵבֵהּ אִכְלָ מִלְּחָ וְפֻמְמֵבֵלָא. הַחֵבֵבֵהּ חֵדָּ מַעֲבָ חֵתְמָ.
 הַחֵבֵבֵהּ חֵדָּ רֵעֵרָ לָרְּ. הַמְּעֵרָ לָרְּ אִזְוָא וְדָרְפָּ הַמְּהֵלָּה חֵלְמָ מְיֻבְּ
 וְמַדְאִנְיָ לָרְּ.

לָעֵלָּ לֵאמֹהֶזְוֵה מַעֲבָ מְיֻבְּ וְמֵמַע וְנִזְּא לְחֵתְמָ

לָעֵלָּ לֵאמֹהֶזְוֵה מַעֲבָ מְיֻבְּ אִסְדֵּהּ לָבֵדָהּ הָיוּ לֵא מַעֲבָ וְנִזְּא מִלְּחָ.
 הַמֵּבֵרָ הַחֵלָּ חֵתְמָ הַאִבְיָה וְנִזְּא. הַמְּיֻבְּ אִמָּ לְחֵתְמָ הַחֵתְמָהּ מַע
 חֵבֵבֵהּ. הַעֲבָ כַּלָּ מְיֻבְּ וְנִזְּא. הַמְּהֵלָּ לְחֵתְמָ מִלְּחָ חֵבֵבֵהּ חֵבֵבֵהּ מְיֻבְּ.
 אִבְיָה וְלָרְּ חֵבֵבֵהּ חֵבֵבֵהּ... /

[91/15a] مینا. مئی لکھتا سہوا صحفا مینا اجب و سہا لکھتا۔
سہوا لکھتا مینا اما مہمہ لکھتا مہمہ۔ مہمہ صحفا
لکھتا۔ مہمہ مہمہ لکھتا مہمہ مہمہ۔ مہمہ لکھتا مہمہ
لکھتا مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ

مینا مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ

مینا مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مینا مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ¹²⁴
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
/ ...

[92/15b] مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ
مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ مہمہ

¹²⁴ Bu kelime yazmada müstensih tarafından مہمہ مہمہ şeklinde olaflı yazılmıştır. Doğru yazım şekli tarafımızca yapılmıştır.

למאן, חלצה ומן חמנאן נהא לחי. ומהלל ועשוהו מהייל אמא נהא
אמבא' לא נהו עחנא' לא מתא. ואחיבא קלדסהו ענפנא' לא
עשהו עכסו עחנא'. עאלאבניבא עמה ערב חלצה. מביא עקתא
בן מביאן חמנאן ושגילא חבא' לא לחענא, אומנא' חלצה
ממחנא'... /

[95/17a] חמנא' מהלל ומנאן ועושבילא אידא' אבניבא' חיהו אבמה נהא.
עב' לא מנאן עכסו חלא אוחא אמנא' לא ממחנא חבא חלא מנאן; עב'
אבניבא' חלא אידא', עמה לחענא עכסוהו עסבא' אבניבא'. עמנא
חאנא עבילע עאומנא חמנא' אומנא'. עב' נהא עקתו וללא בן נהא
לחענא מרלא נהא עמנא; חמנא עקת לחענא עמנא אומנא'.
עמנא' חילי אבניבא' נח מנא' עב' נהא עכסו עמנא'. עמנא'
בן מביאנא עמנא' נהא עמנא'. עמנא' לא עמנא נהא לחמנא'.
עב' אבניבא' חבא' נח עמנא' לא אבניבא' נהא לחמנא', עמנא
עמנא' עכסו חמנא' אבניבא' חבא' נח עמנא' חבא' נהא לחמנא'.
עמנא' אבניבא' חבא' עכסו חמנא' אבניבא' חבא' נהא לחמנא'.
מהלל ושגילא עכסו חבא', נהא אמנא' חבא' עכסו... /

[96/17b] עב' עכסו מנאן עכסו, ושגילא חמנא' אומנא'. עמנא' חלא
קלדסהו ולחענא עמנא' לא; חלא אבניבא' עכסו חבא' עכסו אבניבא'

וְהָיוּ. הַיּוֹם הַזֶּה אָסְפוּ אֲנִי לְחַיְתָּהּ מִדֶּשֶׁת׃ אָמֵן וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל נָתַן.
 הַיּוֹם הַזֶּה יִגְּבַע חֵמַל מֵעַל הָאָדָם׃ אֵת מַמְסֵי אִמָּא אֲבֵעִמָּא׃ לָא מְסַפֵּי לְחַי
 לָא וְאַרְוָא וְאַרְוָא וְאַרְוָא מִדֶּשֶׁת׃ אֵל לֵאמֹר וְעֹשֵׂי אִימָא חַיב׃ מִיֵּשְׁבֵי חַיבְיָהּ
 נָתַן הַלְּמַנְלָהּ׃ הַיּוֹם הַזֶּה מְמַרְרֵת וְעִנְיָהּ נָתַן וְסִימָן מַחֲסֵי מֵי אֱלֹהִים
 מִיָּד חֲסִידֵיהֶם יָרָדָה׃ הַיּוֹם מָאן מִזְרֵת וְעֵשֶׂבִיל׃ אָבָא יִשְׁלַח מַיִם
 וְיַבְשִׁיעֵם וְיִשְׁלַח מַיִם יָרְדָה׃ חַיבָא אֵל מַמְסֵי מִי וְאֵל זָלָה חַיב
 מַיִם אֱלֹהִים וְיִבְדֹּל חַיב חָאֲרָא וְחִנְיָהּ׃ הָהֵם וּמֵי אֵתֵת׃ וְלֹא אִי אֵלֵיךְ חַיִּב
 מִיֵּשְׁבֵי אֵת מִיֵּשְׁבֵי חַיב חֲסִידֵי אֱלֹהִים׃ נִשְׁפַּח לְחַיב חַיִּב׃
 הַיּוֹם הַזֶּה חַיב מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃ אֵת חֲסִידֵי אֱלֹהִים׃ הַיּוֹם אֵתֵת חַיִּב חַיִּב׃ הַיּוֹם
 הַזֶּה חַיב מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃ הַיּוֹם חַיב מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃ הַיּוֹם חַיב מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃
 וְיַבְשִׁיעֵם וְיִשְׁלַח מַיִם יָרְדָה׃

חַיִּב אִמָּא לְאֵלֵיךְ וְעֵשֶׂבִיל וְיִשְׁלַח מַיִם יָרְדָה׃

חֵמַל וְחֵמַל

[97/18a] הַיּוֹם הַזֶּה וּמֵי לָא חַיב מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃
 לְאֵלֵיךְ וְיִשְׁלַח מַיִם יָרְדָה׃ חַיבָא וְאִיזִי חַיבָא חַיבָא׃ וְעֵשֶׂבִיל׃ חַיבָא
 מִיֵּשְׁבֵי אֵת חַיב׃ אֵת חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא
 חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃
 חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃
 חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃
 חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃ חַיבָא חַיבָא חַיבָא חַיבָא׃

וְהוּא יְרַחֵם וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ אֲדָמָה לֹא עָלָה וְאֵינִי לֹא אִמָּה
 אֲחֵיכֶם. עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיָנוּ וְהוּא, מִיָּדָה וְחֵן לְעַד אֲחֵיכֶם
 לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְחַדְשׁוֹ עָלָה מִן אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 מִיָּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ... /

[99/19a] וְהוּא יְרַחֵם וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ.

עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ

עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ

לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ

עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ, אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ
 וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ אֲדָמָה לֹא עָלָה וְאֵינִי לֹא אִמָּה
 אֲחֵיכֶם. עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיָנוּ וְהוּא, מִיָּדָה וְחֵן לְעַד אֲחֵיכֶם
 לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עָלָה מִן אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 מִיָּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ
 וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ אֲדָמָה לֹא עָלָה וְאֵינִי לֹא אִמָּה
 אֲחֵיכֶם. עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיָנוּ וְהוּא, מִיָּדָה וְחֵן לְעַד אֲחֵיכֶם
 לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עָלָה מִן אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 מִיָּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ
 וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ אֲדָמָה לֹא עָלָה וְאֵינִי לֹא אִמָּה
 אֲחֵיכֶם. עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיָנוּ וְהוּא, מִיָּדָה וְחֵן לְעַד אֲחֵיכֶם
 לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ עָלָה מִן אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.
 מִיָּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַח בְּכִינּוּתְךָ. עִבְרִית אֲבִיב לְעֵסֶה לְחַדְשׁוֹ.

اِيَّاهُ. اٰجِزٌ لَّاهُ: فَيُنْفِ: اٰجِزٌ لَّاهُ لَهْجَةً: مَعْمُوسًا حِيَّهٖ وَاِلٰهًا مَبْنِيًا. هُوَ
 وِمَعِ دَبِّ مَعْمُوسٍ هٰجًا¹²⁷ وَمَعْمُوسًا، مَعْمُوسٌ لَّاهُ، وَهُوَ هٖ حَسَابًا لَمَعْمُوسِ
 حَقِيقًا مَحْسُوسًا اَجْعَمٌ وَيَعْمُوسُ. دَبِّ اَنْزَمِ: وَجَعَلَا مَعْمُوسًا اِيَّاهُ لَهْجَةً
 اَحْمَامٌ مَعْمُوسٌ وَمَعْمُوسًا هَلَا سَبَبٌ نَحْمٌ وَحَجْرٌ لَحْمٌ اَنْجَبًا. هٰجًا اَلَا اِيَّاهُ... /
 [103/21a] لَحْمٌ اَمْلِكُ فَاَتَلَهُمُ اَنْزَمٌ، وَاَمَّا حِيَّهٖ، هَلَا هُوَ لَمَعْمُوسًا. هُوَ لَحْمٌ
 اٰجِزٌ لَّاهُ لَهْجَةً، هُوَ مَبْنِيٌ اِلٰهًا لَحْلَحْلًا اَنْزَمٌ هُوَ فَيَجِبُ اَلْحِيَّهٖ. هُوَ مَعْمُوسًا
 فَوْجًا مَعْمُوسًا هَلَا هُوَ اَنْزَمٌ، وَاَمَّا لَحْمٌ فَيَجِبُ اَنْزَمٌ اَلْحِيَّهٖ هُوَ مَبْنِيٌ
 اَنْزَمٌ. هُوَ مَبْنِيٌ مَعْمُوسًا وَحَا اَسْمٌ قَدْ اَوْسَمِ. هُوَ مَعْمُوسٌ لَحْلَحْلًا اَنْزَمٌ
 مَعْمُوسٌ لَّاهُ، مَعْمُوسٌ مَبْنِيٌ هُوَ اَنْزَمِ: خَلِصٌ مَعْمُوسٌ حِيَّهٖ وَاِلٰهًا زَلًا لَحْمٌ
 حِيَّهٖ اِلٰهًا هَلَا نَعْمًا حَا اَوْسَمِ. اَنْزَمٌ هُوَ وَحَقٌّ مَعْمُوسٌ لَحْمٌ
 اَوْسَمِ. هُوَ لَحْمٌ وَحَقٌّ هُوَ حَسْبُهُ اَوْسَمِ وَحَقٌّ هُوَ نَعْمًا مَبْنِيٌ
 هُوَ مَعْمُوسٌ هَلَا حَقٌّ [مَعْمُوسٌ]. هُوَ فَيَجِبُ لَّاهُ، لَهْجَةً هَلَا اٰجِزٌ لَّاهُ:
 هُوَ مَعْمُوسٌ مَعْمُوسٌ وَمَعْمُوسٌ مَعْمُوسٌ هُوَ مَبْنِيٌ لَحْمٌ. هُوَ مَبْنِيٌ مَعْمُوسٌ
 اَنْزَمِ، مَعْمُوسٌ لَّاهُ، مَعْمُوسٌ مَبْنِيٌ وَحَقٌّ لَحْمٌ اِلٰهًا اَلَا اَنْزَمِ، مَعْمُوسٌ
 مَعْمُوسًا. هُوَ مَعْمُوسٌ لَهْجَةً اَنْزَمِ سَبَبٌ مَعْمُوسٌ. هُوَ مَبْنِيٌ وَحَقٌّ، حَقٌّ
 لَحْمًا اَسْمٌ مَعْمُوسٌ وَحَقٌّ.

¹²⁷ Haber anlamına bu kelime, müstensih tarafından هٰجًا şekli de yazılmıştır.

מזב אסא מסניזע פאלחא עעזעסעס חקמא חזנא מאללעב

עמלעב חקמא

הוה ווע אפער ללעמא מאלל חסדא ונעמלכ עפער לאה וחייל
באל חבאל. עבאל לעחל עזגל לזנאל לעזב עעזעסעס
מסניזע פאלחא... /

[104/21b] וועלעכעס וחייל באלא לעלע. עב חקמא ווע אפער
עעזעסעס עלעכע סעב עעלע חקמא. עפער מלמל עבאל חקמא אפער
חקמא דעלע. עעלע חקמא חזנא וועזעזע, עב עבאל עלעלע אפער וואל.
עלאל חקמא. עעעלע לעחל עלעלע, עעעלע וועזעזע לאה וועזע. עב סעלעס
לעחלע וואוע זעעלע לעלעלע, הוה ווע לעחל עבאל עע וועלעלע עבאלע:
חל אבא חזב לא לעלע חקמא עווא. לא עעלע לאה לעלעלע וואועלע
חל וועלע. עב אבא לעחל אוע זעעלע עבאלע עזעלע חקמא עעלע לאה
עלעלע. עלעלע, זעלע חקמא לעלעלע וועזעזע עעלע וועלעלע. עעלע
לעלע חקמא וועלעלע עעלע. עעעלע לעלעלע עבאלע. עעלעלע לעלע
לעלעלע, עעלע אבא עעלע עעלעלע חקמא אפער וועלעלע, עעלעלע לעלע
עעלע אועלע דעלע. עעלעלע לעלעלע לעלעלע וועלעלע. עעלעלע לעלע
לעלעלע. עעלעלע עעעלע וועזעזע עווא לעלעלע עעלעלע עעלעלע עעלעלע
ועלעלע עעלעלע עעלעלע לעלעלע, עעלעלע לעלעלע עעלעלע עעלעלע
לעלעלע... /

ה'אחב אקדש מלשון עזיז חרלאל. עזיז ע'פ'א א'נ': מ'נ'א א'ל'א
ס'ל'א'נ' ע'ב'ע'ל, ע'י ל'ח'ב'ו'ן ח'ב'ו'ן ע'ל ה'א'ל'א'... /

[108/23b] ו'ח'ל'ל' א'נ' מ'ל'ס: ו'ח'ל' א'ל'ו' א'ז מ'ב'ו'ן א'ז ע'נ'א א'ז ח'ד'א ו'ב'ו'ז'ו'ן
ד'ו' ע'מ'ס ע'מ'ע'ו' ו'ח'ב'ו'ן. ע'ל ב'ו'ע'ו' ח'ב'ו'ת ו'ס'ב' מ'ל'ש'ו'ן ח'נ'ו'ן ע'ל מ'מ'נ'א
ע'ל ו'י'מ'ל'ס'ו' מ'ע' ח'מ'א ע'ל מ'ע' ע'ו'ת'ו'ן ת'מ'ע'ל. א'פ'ל ו'י'ז'ע'נ'א ל'ע'ו'ן ח'ב'ו'ת.
ע'ו'י ל'ש'ו'ן א'ז'ל ו'י'ז'ע'נ'א ע'מ'ת'ו'ן ו'ד'ע'ו'ת'ו'ן. ע'י'נ'א'מ' א'נ'י ח'ת'ל'ל'א מ'ע'ב'ת'ו'ן
ע'ד'ע'ו'ת'ו'ן א'מ'ב'ת'ו'ן. ע'י'נ'א'מ' א'נ'י ח'ל'ל' א'פ'ק'א. ע'ל' א'מ'א ו'ב'ח'ב'ו'ן ע'ו'ן
א'ז מ'מ'ל'א ח'מ'ס' ע'מ'ע'ו' ו'י'ז'ע'נ'ו'ן, ל'א ב'ו'ע'ו'ן ל'מ'ע' ח'נ'ו'ן ע'ל א'ז'ע'נ'א ע'ל א'ז'ע'נ'א
ע'ל א'ז'ע'נ'א ח'ל'ל'א. ע'ל'א'ח'ב' א'ל'ש'ו'ן ע'א'ב'ו'ן ל'ש'ו'ן: א'ת'ו'ן: מ'ע'ל' א'ז'ע'נ'א
ו'ח'ק'ע'ל'א. ע'ד' ע'ל'ע' א'ב'ו'ן: א'ז'ע'נ'א ל'ש'ו'ן ו'ל'א ח'ב'ו'ל' מ'ע'ל'א ח'י'ר'ו'ן. ע'ו' ע'א'ח'ב'ו'ן
נ'ע'ו'ן ל'ח'י'ו'ת'ו'ן ע'ו'ת'ו'ן ח'ד'א א'ז'ו'ן ו'ל'ח'ל'ל'ו'ן. ע'ו'ת'ו'ן ע'ז'ו'ן ע'ז'ו'ן ע'ז'ו'ן א'ס'ר ח'מ'ע'ל'א.
ע'ו'ל'ו'ן ו'מ'ע' ח'ב'ו'ן מ'א'ו' ו'מ'ע'ל'א, ח'מ'ע' ע'ו'ת'ו'ן ע'ז'ו'ן א'ז'ע'נ'א'מ'א. ע'ד'ב'ו'ן ח'ל'ל'ו'ן א'ז'ע'נ'א
ו'ל'א מ'ע'ל'א. ע'א'ז'ע'נ'ו'ן ח'ל'ל'ו'ן ת'מ'ל' א'ז'ע'נ'א ו'א'ז'ע'נ'ו'ן ח'י'ת'ו'ן ח'ל'ל' א'ז'ע'נ'ו'ן ע'ו'ת'ו'ן.
ע'ל'א'ח'מ'ע' ח'ל'ל' מ'ע'ל'א'... /

[109/24a] מ'ע' ח'ל'ל' א'ל'ו'ן א'ז'ו'ן. ע'ז'ע'נ'ו'ן ח'א'מ'ע'נ'א ע'ד'ו'מ'א מ'ע'ל'א'... ע'ד'ב'ו'ן
ח'ל'ל'ו'ן א'ח'מ'ע'ל'א ע'מ'ע'ו'ן א'ל'ל'א א'מ'ק'ט'ע'ן ע'ל'ל'א ח'ל'ל'ו'ן. ע'נ'ד'ע'ו'ת'ו'ן
ח'מ'ע'ו'ת'ו'ן ע'ח'ל'ל'ו'ן ע'ז'ע'נ'ו'ן ח'י'נ'א נ'ע'ר'א ע'ד'ע'ו'ת'ו'ן ח'ל'ל' א'ז'ע'נ'א'... ע'מ'ע'ע'ו'ת'ו'ן
ח'מ'ע'נ'א ח'י'ר'ו'ן. ע'ל'א'ז'ו'ן ח'ל'ל'ו'ן ל'א'ז'ו'ן ע'מ'ע' ל'א'ז'ע'נ'א ח'ל'ל'ו'ן ח'י'ר'ו'ן ח'ב'ו'ן
מ'ע'ל'א' א'ס'ר ע'ו'ן ל'ש'ו'ן. ע'ל'א'ח'מ'ע' ח'ל'ל'ו'ן ח'מ'א א'נ'י ח'ל'ל' מ'ע'ל'א' ו'ל'ע'ל'א'.

וְהָיָה מִקְדָּשָׁךְ וּמִשְׁתֵּיךְ וּלְעַמְּךָ מִלֵּא וּמִשְׁפָּחָתְךָ. וּמִמְעוֹדֶיךָ וּמִן הַלְּחָל
וְהָיָה, חַיִּיבֵיךָ לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ מִלֵּא וּמִשְׁפָּחָתְךָ. וּמִמְעוֹדֶיךָ וּמִן הַלְּחָל
וְהָיָה.

חַדְשֵׁי שָׁמַיִם וְעַד אֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
[110/24a] וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ

חַדְשֵׁי שָׁמַיִם וְעַד אֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

וְהָיָה

וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ
וְהָיָה לְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ וּלְעַמְּךָ. וְהָיָה לְעַמְּךָ

חַדָּא, מַעֲבִיבָא רִזְהוּ וְזַחַא חֵירִמְסָא וְתַחְבֵּרֵהוּסָא וְיִכְלָא אֵלֵי, מֵהָא מִנְיָא לְחַזְנָא
 רִזְהוּ. הַפְּעִיף אֵלֵי לַחֲתֵרֵהוּסָא הַאֲבַלְחִי מַלְאָכֵי. הַתְּפִיר אִהוּמָא חַעֲרֻמָּא
 הַלְחִי. הַבְּ חַעֲרֻמָּא מַתִּיב חַעֲרֻמָּא רִזְחִי, אִוְרִיבֵהּ הַאֲחַמְרֵהּ הַאֲבָהּ הַחַעֲרֻמָּה רִזְ
 חֵירִמְסָא בְּ מַעֲבִיבָא. הַלְחֵתְמֵהוּסָא לְהַחֲזִיב בְּ חַעֲבִלְבִיב אִמְלֵק אֲבַלְלָא וְזַחַא בְּ
 אֲזַנְבִיב: מַלְאָכֵי חַבִּיב רִזְחִי: הַבְּ אִהוּמָא אֵלֵי חַחֲנָא וְאִנְרָא אִהוּמָא אִיבֵהּ, אִוְרִיבֵהּ
 מַלְאָכֵי, מַלְאָכֵי חַתְּחִיב הַזְּרֻפֵה חַלְאֻרֵהוּסָא, חֵירִמְסָא לְחַסְחַמָּא חַחֲזָא וְחַעֲבַלְחֵיבָא
 וְאֲחַבִּיב.

קוֹרֵהָא וְזַחַא וְתַמָּא מַלְאָכֵיבִיב חַחֲחֵתְמֵהוּסָא

הַבְּ מֵהָא אֵלֵי מַעֲבִיבָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא, חֵירִמְסָא לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא, הַאֲחַמְרֵהּ
 וְחַעֲבִלְבִיבֵיב אֵלֵי. הַבְּ אִוְרִיבֵהּ אֵלֵי הַחַעֲרֻמָּה חַחֲחֵתְמֵהוּסָא בְּ לֹא חֵירִמְסָא מַלְאָכֵי
 לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא, חַלְחֵה חַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְיִכְלָא מַעֲבִיבָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא. /...

[116/27b] הַבְּ הַחַחֲחֵתְמֵהוּסָא חֵירִמְסָא וְלֹא אֲחַבִּיבֵיב וְסִיבֵיב אִהוּמָא. הַבְּ חֵירִמְסָא
 לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא רִזְחֵיב אֲחַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא מַעֲבִיבָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא. הַחַחֲחֵתְמֵהוּסָא מַעֲבִיבֵיב
 לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא בְּ אֲזַנְבִיב: חַחֲחֵתְמֵהוּסָא מַתִּיב, חַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא לֹא חֵירִמְסָא. הַאֲבָהּ
 מַעֲבִיבֵיב חַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא. מַלְאָכֵיבִיב וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא מַעֲבִיבֵיב אִמְלֵק אֲבַלְלָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא
 מַעֲבִיבָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא. הַבְּ וְתַמָּא לֹא אִוְרִיבֵהּ לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא. אִלֵּי חַחֲחֵתְמֵהוּסָא בְּ מַלְאָכֵיבִיב
 חַחֲחֵתְמֵהוּסָא לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא. הַחַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא בְּ מֵהָא אֵלֵי וְתַמָּא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא, חַחֲחֵתְמֵהוּסָא
 לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא הַחַחֲחֵתְמֵהוּסָא אֵלֵי וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא. הַבְּ וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא לְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא:
 חַחֲחֵתְמֵהוּסָא וְחַחֲחֵתְמֵהוּסָא. הַבְּ חַחֲחֵתְמֵהוּסָא מַעֲבִיבֵיב אִמְלֵק אֲבַלְלָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא, אִלֵּי חַחֲחֵתְמֵהוּסָא חַחֲחֵתְמֵהוּסָא

لعلنا: فلنا ونا ووا. صلاصلا لالعلنا ونا وولنا لعلنا لعلنا. ونا
وم نلنا فلنا فلنا لعلنا.../

[119/29a] ملنا مع انه لعلنا. ونا لعلنا لعلنا لعلنا ملنا مع انه
لعلنا لعلنا لعلنا. ونا لعلنا لعلنا لعلنا. ونا
لعلنا لعلنا لعلنا ونا لعلنا لعلنا لعلنا. ونا
لعلنا لعلنا لعلنا ونا لعلنا لعلنا لعلنا
وونا لعلنا لعلنا لعلنا.

مُحَمَّدٌ مُحَمَّدًا وَمَدِينٌ أَسَا حَاتِبٌ فَلِكُلِّ مَعْبُودَةٍ عَسَىٰ وَهَذَا جِي

أَوْ هُنَّ أُنْهَىٰ قَر. /...

[122/30b] ^٥الْمَدِينَةُ حَلَّ مَعْبُودَةٍ وَحَاتِبٌ لِمَعْبُودَةٍ حَقِيقَةٍ فِي مَعْبُودَةٍ وَجِي
حَدِّ مَعْبُودَةٍ مَعْبُودَةٍ حَقِيقَةٍ وَجِي. حَادِثَةٌ وَجِي حَاتِبٌ أَدِينٌ فِي مَعْبُودَةٍ
مَعْبُودَةٍ وَجِي مَدِينٌ. هَذَا نَحْوُهُ لَمْ يَكُنْ حَاتِبٌ أَدِينٌ هَلَا سَأَلَ وَجِي مَعْبُودَةٍ حَقِيقَةٍ
حَتَّىٰ هَذَا مَعْبُودَةٍ مَعْبُودَةٍ وَجِي هَذَا لِمَعْبُودَةٍ. حَاتِبٌ حَقِيقَةً لَمْ يَكُنْ
مَعْبُودَةً مَعْبُودَةٍ مَعْبُودَةٍ وَجِي مَقْبُولًا حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً
وَمَعْبُودَةً أَدِينٌ وَجِي مَعْبُودَةٍ حَاتِبٌ أَدِينٌ حَقِيقَةً وَجِي مَعْبُودَةٍ حَقِيقَةً
وَمَعْبُودَةٍ وَجِي مَعْبُودَةٍ. هَذَا حَقِيقَةً أَدِينٌ حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً [و...]
وَاجِبٌ حَقِيقَةً هَذَا حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً وَجِي مَعْبُودَةٍ أَدِينٌ وَجِي مَعْبُودَةٍ.

حَقِيقَةً لَمْ يَكُنْ مَعْبُودَةً مَعْبُودَةٍ مَعْبُودَةٍ وَجِي مَقْبُولًا حَقِيقَةً حَقِيقَةً
حَقِيقَةً فِي حَقِيقَةٍ أَدِينٌ مَعْبُودَةٍ. حَقِيقَةً لَمْ يَكُنْ مَعْبُودَةً مَعْبُودَةٍ مَعْبُودَةٍ
حَقِيقَةً أَدِينٌ حَقِيقَةً حَقِيقَةً وَجِي مَعْبُودَةٍ وَجِي مَعْبُودَةٍ وَجِي مَعْبُودَةٍ
حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً وَجِي حَقِيقَةً حَقِيقَةً وَجِي حَقِيقَةً حَقِيقَةً
وَجِي مَعْبُودَةٍ حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً حَقِيقَةً وَجِي مَعْبُودَةٍ أَدِينٌ.

2. YAZMANIN TÜRKÇE TERCÜMESİ VE METİN TAHLİLİ

2.1. MÜNZEVİ RAHİP MOR AHO'NUN BAŞARILARI

Roma ve Pers Güçleri Çatışıyor; Persler, Roma Esirlerini Ele Geçiriyor.

[64/1b] [Bunlar] Tanrı ve Kutsal Ruh'a hakaret eden, Tanrı Kelamı'nın doğumu hakkında cüret göstererek onu iki tabiata ayıran, doğru kabul edilen akıdeye karşı günah işleyip [diri] olan Allah'ın kullarının kutsal kanını akıtan kral Markianos (Marcian) döneminde gerçekleşti.¹³² Tüm bu olanlardan sonra O, yine bu dönemin 72 senesinde Yulyanus'un talan ettiği birçok bölgeye karşılık Nusaybin'in Persler'e yüz yıllığına verildiğine dair, zalim olan Yulyanus'un komutanı olan Yubyanus ile Pers kralı arasında gerçekleşen [antlaşma] için cüret gösterdi. Nusaybin'i zapt etmeleri için ona ve etrafına birçok asker gönderdi. Pers kralı Kesrun bunu duyunca, komutan Nobun'u birçok askerle Nusaybin'e gönderdi. Romalılar bunlara karşı direnemeyince Persler onları Haran'a kadar püskürttüler. Persler tekrar geri dönünce komutan Nobun, askerlerine orada bulunan herkesi.../

[65/2a] esir alıp bağlamaları için emir verdi. Ve hepsi Fırat Nehri'den geçerek batıya doğru kaçmaya başladı. O şehrin birçok insanı batıya göç etti, kalanları ise Persler esir aldı ve onların tüm köylerini talan edip ateşe verdiler.

Aziz Aho'nun Babası Olan 'Ubadyo ve Kardeşleri

Riş'ayno şehrinde Garga[b]¹³³ diye bir köy ve 'Ubadyo adında bir adam vardı. Onun Moro, [N..f.]¹³⁴ ve Aho¹³⁵ adında üç oğlu vardı. 'Ubadyo küçüklüğünden beri balık avcısıydı. Çocukları büyüyünce onlara da avlamayı öğretti. Ve bunlar, her seferinde Riş'ayno yakınlarında bulunan göle gidip (balık) avlıyorlardı. Günlerden birinde Riş'ayno'nun büyük kilisesinin önünden geçerken içine girip dua ettiler ve kilisenin içinde çocuklara ders veren bir bilgini gördüler. 'Ubadyo'nun küçük oğlu Aho

¹³² Markianos hakkında verilen bu bilgilerden hareketle Mor Aho hagiyoğrafisini yazan kişinin, Khalkedon konsilinin karşıtı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

¹³³ Yazar burada köşeli parantezin içine "b" harfini ekledi. Büyük olasılıkla "b" harfinin yerine "r" harfi gelmelidir. Günümüzde isim benzerliğinden hareketle bu yerin Adıyaman'a bağlı "Gerger" ilçesi olabileceği muhtemeldir.

¹³⁴ Yazar burada 'Ubadyo'nun ortanca oğlunun isminden emin değildir ve ismi paranteze almıştır. İsmi içerisinde mevcut olan sadece "n" ve "f" harfleri yazıldı.

¹³⁵ Aho-ܐܘܗܘ sözcüğü Süryanice olup kardeş anlamına gelmektedir. Bu isim, Süryaniler arasında yoğun bir şekilde erkek çocuklar için kullanılmaktadır.

onu görünce ona: “Efendim izin verirseniz benim yaşıtım olan bu çocuklar gibi sizin yanınıza oturup, onlarla bir şeyler öğrenmek istiyorum” dedi. O, henüz on iki yaşındaydı. Bilgin adam onu görür görmez sevdi ve ona “Evet” dedi. Çocuk da babasına dönüp.../

[66/2b] baba, “Eğer izin verirsen ben bu adamın yanına oturacağım” dedi. Babası onu duyunca çok sevindi ve onu o bilge adamın yanına bıraktı. Onun ihtiyaçlarını karşılamak için de her gün onun yanına geliyordu. Tanrı, kendi hikmetini çocuğun üzerine bıraktı ve çocuk da aydınlanıp ilimde tüm çocuklardan daha fazla hikmet sahibi oldu. Davud’un Memurlarını, Eski Ahit ve Yeni Ahit’i bitirdikten sonra öğretmenlerin kutsal kitaplarını okuyarak eğitimine devam etti. Hocası, onu yanında oturan bütün çocuklardan daha fazla sevdi. Orada yedi yılını geçirdikten sonra daha önce bahsedilen kargaşa meydana geldi ve babası onun yanına gelip “Oğlum, şehrin tüm sakinleri şehir kapısının dışında kamp kurmuşlar. Annen ve kardeşlerin de onların içinde, kalk biz de onların yanına gidelim.” dedi. Kalabalığın olduğu kampa geldiklerinde, durmaksızın ve sayısız kalabalık toplanıncaya dek orda oturdular. Şehrin batı tarafında yer alan köprüye kadar geldiler. Halk o köprüden geçerken birçok kişi ezilerek adam, kadın ve çocuklardan oluşan yaklaşık iki yüz kişi hayatını kaybetti.

Mor Aho, Babası ve Kardeşlerinden Ayrılıyor

Mor Aho bunları görünce tekrar .../

[67/3a] şehre döndü. Babası, annesi ve kardeşleri yola düştiler. O gün gittikleri eve varınca, onu sordular fakat bulamadılar. Onun başına kötü şeylerin geldiğini düşündüklerinde kederlenip ağladılar. Ondan umutlarını kesince tekrar yola koyuldular ve “Aku şehrine vardıkları esnada babası yolda vefat etti. Kardeşleri de balık avına alıştıklarından ve şehir de deniz yakınında kurulu olduğundan dolayı orada avlamaktaydılar. Daha sonra o şehri ve bölgeyi iyi tanıdıktan sonra, oradan kendilerine eş aldılar. Yükleri için kendilerine satın aldıkları gemi ile o denizin içinde istedikleri her tarafa gidebiliyorlardı. Anneleri ise münzevi için yanlarında kederle oturuyordu. Mor Aho şehre¹³⁶ döndüğünde, gizlice yürümeyi planlıyordu.¹³⁷ O, bunu düşünürken

¹³⁶ Buradaki şehirden kasıt Riş’ayno olmalı.

¹³⁷ Mor Aho, şehirde kendini saklayıp kimseye görünmek istemediğinden ona ecnebi anlamına gelen “Aksnoyo-أَكْسُنُو” lakabı takıldı. Bu yüzden de Aziz, birçok yerde Aho Aksnoyo-أَكْسُنُو diye geçmektedir.

onun yanına yaklaşan genç bir çocuk ona: “Nereye gitmek istiyorsun?” dedi. O da isteğini dile getirdikten sonra, çocuk ona “Kalk birlikte gidelim; çünkü ben de buna hazırım” dedi. Daha sonra ikisi birlikte çıkıp Nusaybin’e kadar geldiler. Onlar yolda yürürken, Pers askerlerinden bir grup, çok sayıdaki kalabalığı¹³⁸ yolda sürüklerken bu iki genci de bağlayıp kalabalığın içine sürdüler. Nusaybin’e vardıklarında bu esir alınan tüm insanlar toplandı .../

[68/3b] ve sayıları yedi bini buluyordu. Esirleri şehrin doğusuna çıkardılar. Komutan Nobun ve beraberindeki askerler, tüm esirleri önlerine aldılar. Çünkü Nobun putperest olmasa da, merhametli biriydi. Askerlerine, genç ve küçük yaştaki erkek ile kızları alıp geriye kalan esirleri de topraklarına salıvermelerini emretti.

Mor Aho Asker Olan Mikoel¹³⁹ ile Arkadaş Oluyor

Askerler esirlerden yaklaşık üç bin kişiyi seçtikten sonra geriye kalanları serbest bırakıp topraklarına geri gönderdiler. Esirleri yolda sürerken Pers ülkesine indiler ve onları krala gösterdiler. Kral, esirlerden üçte birini kendisine, geriye kalan üçte ikilik bölümü de komutan ve askerlerine verilmesini emretti. Kura çektiklerinde, isteğini yerine getiren herkesi koruyan Mesih’in adaletiymiş gibi Mor Aho, Mikoel olarak bilinen bir askerin grubunda çıktı. Mikoel, Hristiyan biriydi ve kendini koruyordu. Köken olarak da Ninveli’ydi. Ve şapkasında bir haçı vardı. O ve arkadaşları putların ya da perslerin bir tanrısının önünde dua etmek istedikleri her seferinde o, şapkasını önüne bırakıp.../

[69/4a] içindeki haça diz çökerdi. O, azizi evine aldığı anda onu tasdik edip salıvermek istedi. Aziz, o gece onun evinde kalıp sabah olunca oradan ayrılıp gitmeyi düşünüyordu. [Mikoel] ona nerelisin diye sordu. O, onun Suriye bölgesinden olup Hristiyan olduğunu öğrenince çok sevindi ve ona tüm sırlarını açıkladı. Ve ona [Aho’ya] “Ben de Hristiyan’ım” dedi. Eğer benimle olmak istiyorsan, kralın yanına girip ondan bir asker gibi sana da bir vergi muafiyeti isteyeceğim ve benle sen tek bir ceset ve tek bir can olalım. Bu konuşma Mor Aho’nun da hoşuna giderek bu durumu

¹³⁸ Buradaki kalabalıktan kasıt Perslerin, Nusaybin ve civarından esir alıp kendi bölgelerine götürdükleri esirlerdir.

¹³⁹ Mikoel adındaki şahıs Ninova/Ninve (Musul) asıllı Süryani Hristiyan bir askerdir.

kabul etti. Sabah olunca [Miköel], çocuğun elinden tutup kralın yanına girdiler ve ona: “Sayın kralım sonsuza dek yaşa ve hayatın şan ve şerefle dolsun” dedi.

Asker Miköel, Kralın Çocuk Aho’yu Kendisiyle Asker Olarak Kabul Etmesi için Kral ile Konuşuyor

Ben bu çocuğu kampta gördüm. Onu araştırınca kız kardeşimin oğlu olduğunu anladım ve güçlü bir adam olduğunu da biliyorum. Senin kraliyet tacından.../

[70/4b] onun, askerlerden biri olmasını ve ona sendeki bu vergi muafiyetinden¹⁴⁰ birini vermeni istiyorum. Bu konuşma, kralın hoşuna gitti ve çocuğa bakınca çocuğun yüzü melek yüzlü olduğunu fark etti. [Kral], onu çok sevdi ve evin büyüğüne emrederek ona bir at, bir katır ve askerlerin işine yarayacak savaş aletlerini ve büyük miktarda para verdi. Daha sonra onu askerlerden biri olarak vergi muafiyet listesine kaydetti. İki Aziz, kralın yanından mutlu bir şekilde ayrılıp evlerine döndüler. Mutlu ve sevinçli bir şekilde yemeğe birlikte oturdular. Gündüz, askerlerin faziletli elbiselerini giyerlerdi; geceleri ise kül ve tüylü giysi¹⁴¹ onları alçaltıyordu. Gece boyunca dua edip Tanrı’dan tüm dünyaya (halklara) merhamet dilerlerdi. Ve böylece ihtiyaç sahibi ve kederli insanlar için dua, oruç ve zekât ile münzevilik yaşamlarını sürdürürlerdi. Gittikleri her yerde birer kilise ya da manastır görüp haykırırlardı ve ona büyük hediyeler sunarlardı. Birlikte on sekiz yılı tamamladıklarında Mor Aho¹⁴², Mor Miköel’e: “Kardeşim! Bu bize yakışmaz. .../

[71/5a] belki kötü bir sebepten dolayı bize bir şeyler olup bu putperest şehirde ölebiliriz.” dedi. Daha sonra (kutsal) kitabın bahsettiği “Bir köle, iki ağaya hizmet

¹⁴⁰ Şeqlo-ܫܩܠܐ tabiri, tercümede vergi muafiyeti olarak tercüme edilmiştir.

¹⁴¹ a) Çuval ya da bez anlamına gelen sözcük, yazmada “Saço-ܫܥܘܐ” olarak geçiyor. Bkz: J.Payne Smith’s (Mrs. Margoliouth), *A Compendious Syriac Dictionary*,1999, s. 387., R. Payne Smith, *Theasurus Syriacus*, s. 2711., William Jennings, *Lexicon to the Syriac New Testament*, 1926, s. 155., S. J. Louis – Costaz, *Syriac-French-English-Arabic Dictionary*, s, 235., Aziz Bulut, a.g.e., s. 269.

b) Touma Audo sözlüğü ise “Saço-ܫܥܘܐ” tabirini, tüyden yapılan ve fakirlik ya da hüznün ve tövbe döneminde giyilen bir giysi olarak açıklıyor. Bkz: Touma Audo, *Simto d’Leşono Suryoyo- ܫܡܝܬܘܢܐ ܕܠܥܘܢܐ*, 1897, s. 660.

¹⁴² Mor Aho, Mor Miköel ile birlikte 18 yılını tamamladığında 37 yaşındaydı.

edemez ve siz aynı anda hem Tanrı'ya hem de mülke¹⁴³ hizmet edemezsiniz.¹⁴⁴ Ve yine hem Tanrı'nın hem de şeytanların sofrasına aynı anda hizmet sunamazsınız.” şeklindeki cümleleri hatırladı. Bu cümleler, Aziz Miköel'in hoşuna giderek onları sevinçle kabul etti. Ve o da cevaplayarak: “Kardeşim! Tanrı'ya hoş görünen şey neyse o olsun. Kalk şimdi gün içerisinde oruç tutup Tanrı'ya dua edelim ki yolumuzdaki engelleri kaldırsın ve bize onun uygun gördüğü şehri göstere” dedi. O gün akşama kadar oruç tutup dua ettiler ve şöyle söylediler: “Her şeye kadir olan ve onu, hakikat ile çağıran herkesi her zaman koruyan Tanrı ki sen bu putperestlerin şehrinde bizi isteğinle idare ettin ve onların önünde bize merhamet eyledin. [Şimdi] bize yolunu hazırla ve senin huzurunda açık bir şekilde çalışacağımız bir şehir sun. İki aziz dualarını bitirdikten sonra hayatta kalabilmeleri için çok az yemek yediler. Daha sonra tekrar dönüp adet edindikleri şekilde gece yarısına kadar dualarını sürdürdüler.

Mor Aho ve Mor Miköel Nusaybin Şehri'ne Taşınıyorlar

Atlarında kül ve tüylü giysiler seriliyken .../

[72/5b] ilahi söyleyip şöyle diyorlardı: “Tanrı, sen bize rehber ol ve biz sana gelelim; çünkü kendimizi sana adadık”. Onlar bunları söylerken birden derin bir uykuya daldılar ve ikisi de aynı rüyayı gördüler. Rüyalarında güzel görünüşlü bir adamın hemen onların yukarısında durduğunu gördüler ve yüzü güneş gibi parlıyordu. Parlak bir elbise giyinmiş olan bu adam onların yukarısında durarak onlara: “Gelin batıdaki şehre çıkalım” dedi. Çünkü tanrı bizim için orada içinde yaşayacağımız bir mekân hazırladı. Azizler, uykudan uyandıkları esnada her ikisi de gördükleri rüyayı birbirlerine anlatmışlar ve Tanrı'nın kendi yolunu onlar için hazırladığını anlayınca çok sevindiler. Sabah erkenden silahlarını, malzemelerini ve orada sahip oldukları her şeyi katırlarına yüklediler ve onlar da [atlarına] bindikten sonra oradan ayrılarak Nusaybin şehrine kadar geldiler.

¹⁴³ Mülk yerine para tabiri de kullanılabilir.

¹⁴⁴ Bu bilgi, Matta İncili'nden iktibas edilmiştir. “Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya kulluk edemezsiniz”. Bkz: Matta 6, 24

**[Azizler], Teldarus¹⁴⁵ Köyü'nde Konaklayarak Teodoros'un Oğlu
Heworo'yu ve Diğerlerini İyileştiriyorlar.**

Yolun üstündeki bir kervansaraya vardıklarında, Teldarus olarak bilinen bir köy gördüler ve orada konaklamak için bu köye gittiler. Ve bu köyün sahibi, Teodoros adında imanlı bir adamdı. Onları karşıdan görünce ev sahibine: .../

[73/6a] “Yolda iki atlı görüyorum, onları bizim konağa al” dedi. Ev sahibi onları karşılamaya çıktı ve onları içeriye alıp oturttu. Daha sonra onlara su uzatarak ellerini ve ayaklarını yıkadı ve yolda geçen herkese yaptığı gibi atlarına saman ve hayvan yemi verdi. Teodoros'un da Heworo¹⁴⁶ adında doğuştan dilsiz ve sağır bir oğlu vardı. Çocuk, ev sahibinin her iki çocuğa eşya aldığını görünce; babasına eliyle üç parmağını işaret edip bu eşyaların üç kişi için olması gerektiğini söylüyor. Çünkü onlar, çocuğa üç kişi olarak görünüyordular. Babası, kendi çocuğu için hayret edip onun söylediklerine anlam veremiyordu. Akşam olunca, ev sahibi akşam yemeğini yapıp yemeği onların önüne getirirken çocuk, ev sahibinin diğer [çocuğa] da yemek vermesi için onu işaret etti. Babası onun çıldırdığını düşünüyordu. Babası onu azarladıktan sonra diğer oğluna, “Onu buradan çıkar!” dedi. Fakat azizler buna izin vermediler. Böylece çocuk.../

[74/6b] susup bir daha işaret etmedi. Şarapla neşelendikleri sırada babasına, bu çocuğa ne oldu diye sordular. O da onlara, doğuştan bu şekilde olduğunu söyledi. Onlar, ona: “Çocuğu nasıl iyileştiremediniz?” diye sordular. Teodoros onlara şöyle dedi: “Tanrı'nın yarattığını biz nasıl değiştirebiliriz?”. Onlar ona şöyle söylediler: “İnciliniz'de Rabbiniz İsa'nın dilsizi konuşturduğunu¹⁴⁷, cüzzamlı¹⁴⁸ ve sakatları¹⁴⁹ iyileştirdiğini, körlerin gözlerini¹⁵⁰ açtığını onun hemen ardından da havarilerinin

¹⁴⁵ Mor Gabriel Manastırı'nda yer alan ve Mor Gabriel'in hayatını anlatan yazmaya göre Teldarus köyünün günümüzde Türkçe ismi Bakacık olan Kanak/Qanaq-كناك köyü olduğu bilgisi mevcuttur.

Bakacık (Kinikê/Kanak) Mardin iline 92 km, Nusaybin ilçesine ise 35 km uzaklıktadır. Ayrıca köyde mevcut olan Meryem Ana Kilisesi günümüzde cami olarak kullanılmaktadır.

¹⁴⁶ Heworo-هؤورو tabiri beyaz anlamına gelmektedir. Fakat 6. Yüzyıld'da bir aziz ismi olarak kullanılan Heworo sözcüğü, günümüzde birçok kilise adı olarak geçmektedir. Teodoros'un oğlu olup Teldarus Köyünde dilsiz ve sağır doğan Mor Heworo, Mor Aho'nun iyileştirdiği bir çocuktu. O, Mor Aho'nun talebesi olduktan sonra azizlik mertebesine yükselerek onun adına manastır ve kilise yapıları inşa edildi.

¹⁴⁷ Bu hususta bkz. Matta İncili, 9:32, 12:22, 15:30-32. Markos İncili, 7:36, 9:17, 9:25. Luka İncili, 11:14.

¹⁴⁸ Bu hususta bkz. Mat., 8:1-4. Mar., 1:40-45. Luk: 5:12-14.

¹⁴⁹ Bu hususta bkz. Mat., 12:10, Mar., 3:1-3, Luk., 14:12/21.

¹⁵⁰ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Mat., 20:29-34. Mar., 10:46-52. Luk. 18:35-43.

bunları yaptıklarını okumadınız mı?”. Teodoros da onlara: “İmanın yeryüzünden yok olduğunu bilmiyor musunuz?” diye sordu. Onlar ona: “İncilinizin şu söylediğine kulak verin. Eğer sizde bir hardal tanesi kadar iman olup şu dağa buradan git deseniz gider”¹⁵¹ dediler. Şimdi eğer sizde bunu yapacak gücünüz yoksa bizim inandığımız şeye siz de inanın; [çocuk] iyileşir ve dili çözülür. İmanlı olan bu adam imanla kavru olarak.../

[75/7a] onlara şöyle dedi: “Eğer Rabbimiz İsa Mesih’e iman edip onun adına mucizeler yapıyorsanız, biz de şükredip inanacağız. Ve eğer yaptığınız bunun dışında bir şey ise, çocuk asla iyileşmeyecek. Azizler bunları duyunca çok sevindiler ve onun imanının kusursuz olduğunu anladılar. Kısa bir süre sonra [Teodoros], azizlerin yanından ayrılarak yatağına gitti. Heworo ise onların yanında uyuya kaldı. Onlar duaya kalkıp şöyle dediler: “Bu an hem bizim hem de çocuk için İsa Mesih adının yüceleneceği andır”. Daha sonra diz çökerek, dua ettiler. Gözyaşları aktığı sırada: “Her şeye kadir olan, gök ve yerin sahibi ve babamın adıyla benden istediğiniz her şeyi size veririm diyen ey Tanrımız İsa Mesih, yiğitliğini şu çocuğa ve bize göster ki bu çocuğun dili çözülsün” dediler. Onlar henüz dualarını bitirmemişken çocuk olan Heworo, uyanır uyanmaz yatağından kalktı, azizlerin ayaklarına doğru koştu.../

[76/7b] ve onları öpmeye başladı. Azizler çocuğu görünce onu ittiler, o da onlarla basit bir dille konuşmaya başladı. Onlar da çocuğun konuşmasını duyunca çok sevindiler ve Tanrı’ya şükrettiler. Ona: “Dilin nasıl çözüldü?” diye sordular. Çocuk ise onlara: “Dün sizinle olan adam, elimden tutarak bana soğuk bir bardak su verdi. Ben de suyu içince, “adam bana kalk şunların yanına git!” dedi. Ben de sizin yanınıza gelerek dilim çözüldü” dedi. Onlar da çocuğa: “Sesini kıs ve (bu durumu) kimse bilmesin!” dediler. O, sabah duasına kadar uyudu. Daha sonra münzeviler, asker kıyafetlerini üstlerinden çıkarıp Hristiyanların [rahiplik] giysilerini giydiler.¹⁵² Uzun giysilerini giyip kemerlerini¹⁵³ bağladıktan sonra çıkıp kiliseye gittiler. Heworo onlarlayken kiliseye girdiler ve yüzlerine haç çektiler. Oradakiler onları görünce

¹⁵¹ Teodoros’un Hardal tanesine yapmış olduğu vurgu için bkz: Mat., 13:31-33. Mar., 4:30-32. Luk., 13:18-19.

¹⁵² Azizler bu mucizeye kadar da asker görünümündeydiler. Çünkü asker kıyafetlerini henüz yeni yeni çıkardıkları görülüyor.

¹⁵³ Rahiplerin kıyafetleri genellikle siyah uzun bir giysiden oluşur ve bellerine yine kemer tarzında bezden siyah bir kuşak bağlarlar.

şaşırdılar. Heworo ise daha önce hiç dilsiz değilmiş gibi ilahi söylemeye başladı. Babası onu görünce gözlerine inanamayıp münzevilerin.../

[77/8a] sözlerini hatırladı. Çocuğun yanına yaklaşarak ona dilinin nasıl çözüldüğünü sordu. O da hikâyeyi babasına anlattı. Tüm köy sakinleri mucizeyi görmek için orada toplandılar ve Tanrı'ya şükrediyorlardı. Herkes azizlerin ayaklarının önünde diz çöktü ve onlara: “Sizler sahiplerimiz olarak şunu sizden istiyoruz: bizim yaşamamız için ne yapacağımızı söyleyin bize” dediler. Azizler ise onlara şöyle cevap verdiler: “Rabbimiz İsa Mesih'teki inançtır onu iyileştiren”. Ayın zamanı geldiğinde kutsal ayine katıldılar; çünkü o gün pazar günüydü. Papaz Yakup, papaz Sobo, papaz Malko ve Şemmas Ahrun, Moran ve Afni'den oluşan tüm din adamları sınıfı toplandı. Ve onlarla birlikte Teodoros'un evine gelip ekmek¹⁵⁴ yediler. [Azizler], onlara yanlarından ayrılmamaları gerektiğini söylediler. Onların haberi tüm bölgeye yayıldı. O şehrin tüm insanları yanlarında toplanarak, onlara hastaları ve sıkıntısı olan herkesi getirdiler. Rab, .../

[78/8b] onlara sığınan tüm hastaları iyileştirmek için azizlere sağlık ve iyileştirme yetkisi verdi.

Teldarus Sakinleri, Mor Aho ve Mor Mikoel için Bir Manastır İnşa Ediyorlar ve Etrafında da Bahçeler Kuruyorlar

İmanlı olan Teodoros ve Papaz Yakup, eğer isterlerse onlara bir manastır inşa edecekleri yönünde azizleri ikna etti. Bu söz azizlerin hoşuna gidince, sahip oldukları mal mülk ve hayvanlarını satarak kendilerine yünden siyah elbiseler satın aldılar.¹⁵⁵ Köyün bir mil¹⁵⁶ doğusunda Qesr¹⁵⁷ diye bir nehir, nehrin hemen üstünde de Tell Truqoye¹⁵⁸ adında bir höyük vardı. Mor Teodoros o höyüğün üzerinde onlar için bir manastır inşa etmeyi düşündü. O, onların elinden tuttu ve onlar da çıkıp o yeri gördüler

¹⁵⁴ Yazmada ekmek anlamına gelen Laḥmo -**لاحمو** tabiri kullanılmıştır. Ekmek tabiriyle yemek kastedilmiş olması mütemeldir.

¹⁵⁵ Bu ibareye baktığımızda, Mesih'in şu sözleri akla gelir: “Mallarınızı satın, sadaka olarak verin. Kendinize eskimeyen keseler, göklerde tükenmeyen bir hazine edinin. Orada ne hırsız ona yaklaşır, ne de güve onu yer.” Bkz. Luka İncili, 12:33

¹⁵⁶ Mil, bir mesafe ölçüm birimidir. Yazmada mil (Süryanice'de milo -**ملا**) olarak geçen bu tabir tarihte değişik yöre ve ilgi alanlarında farklı uzunlukta kullanılmış ve halen kullanılmaktadır.

¹⁵⁷ Büyük olasılıkla Qanak (Bakacık) köyünün doğusunda bir tepe üzerinde kurulu olan Yazyurdu (Qesirbelekê) mezrasının ismi bu nehir isminden alınmıştır. Ve günümüzde halen bu mezranın etrafında akarsular mevcuttur.

¹⁵⁸ Trakyalıların höyüğü olarak tercüme edilebilir.

ve beğendiler. Teodoros emir vererek azizler için o höyük üzerinde bir manastır inşa ettiler¹⁵⁹ ve Mor Aho, Mor Mikoel ve onların öğrencisi Heworo ile birlikte manastıra yerleştiler. Teodoros çift sürmeleri için onlara çok sayıda öküz verdi ve o yıl çok sayıda ekin ektiler. Onların yanına yaklaşık yirmi rahip toplandı. Yaşlı Yakup evlenmediğinden sahip olduğu her şeyi yanına alarak onların yanına yerleşti. .../

[79/9a] O yıl, onlara çok sayıda mahsul getirdi ve orada büyük yapılar inşa etmeye başladılar. Daha sonra buldukları yerde büyük bir değirmen inşa edip büyük bir orman diktiler ve orayı bir cennete dönüştürdüler. Onun içinde de bağ kurup, incir, ceviz ve güzel koku veren birçok ağaç yerleştirdiler ve onların ihtiyaç duyduğu birçok sebze ile her türlü fidandan diktiler. Ve orada balık avı için bir su girdabı yaptılar. O manastır çok büyüdü ve onların hiçbir eksiklikleri yoktu. Kaldıkları yerin üstünde yer alan dağda, Teodoros'un Zamorto diye adlandırılan bir köyü ve onun içinde de çok sayıda bağı vardı. O, azizlerden ricada bulunarak onlara: "Efendilerim eğer isterseniz, gelin o köye birlikte çıkalım ve oradaki bağların bir kısmını size vereyim, sizin olsun." dedi. Onlar da bu isteği kabul ettiler ve Mor Aho onunla birlikte (dağa) çıkıp o köye kadar geldiler.

Azizler, Şeytan Tarafından İstirap Çektirilen Çocuğu İyileştiriyorlar.

Onlar köye girdikleri sırada, şeytan tarafından kötü bir şekilde ıstirap çektirilen Hobil adında bir çocuk karşlarına çıktı. Aziz'in ayaklarına kapanarak ona şöyle dedi.../

[80/9b] "Ey Allah'ın kulu, senden bana merhamet etmeni ve beni, bana zarar veren bu kötü şeytandan kurtar!" dedi. Hemen o vakitte şeytan avazı çıktığı kadar haykırarak çocuğu yere vurdu ve şeytan çocuktan çıkıp şöyle dedi: "Aho, Hobil için sevin. Biliyorum ki bugünden itibaren bu topraklarda seninle hiçbir şekilde ilişkim olmayacaktır".¹⁶⁰ Çocuk iyileşmiş vaziyette ve Tanrı'ya şükrederek ayağa kalktı. Teodoros bunu görünce çok sevindi ve Aho'ya: "Gerçek anlamda Tanrı, seni bir dost olarak bu şehre gönderdi" dedi. Köye geri dönünce ev sahibini çağırıp ona:

¹⁵⁹ Bu manastır, Mor Aho adına inşa edilen ilk manastır olup Aziz'in hagiyoğrafisinde aşağı manastır (Dayro Tahtayto-**ܡܢܝܫܬܐ ܕܡܘܪܐܗܘ**) olarak geçmektedir.

¹⁶⁰ Şeytan tarafından ıstirap çeken çocukların azizler tarafından iyileştirilerek gerçekleşen mucizeleri, bazı azizlerin hagiyoğrafisinde görmemiz mümkündür.

“Bağlardaki eşi benzeri olmayan bir parseli seç ve onu manastıra ver.” dedi¹⁶¹. Ev sahibi verilen emre uyarak iyi bir bağ parçasını azize verdi. Aziz bunu mutlu bir şekilde kabul ederek o adamın üzerine dua etti ve geri döndüler.

Mikael Onlardan Ayrılıp Kendi Memleketine Dönüyor ve Mor Aho ise Urişlem’e¹⁶² Gidiyor.

Aziz Mikael onların yanında beş yıl kaldıktan sonra orada yaşamayı uygun bulmayarak memleketi olan Ninve’ye¹⁶³ döndü. Orada kendine bir manastır kurarak bir sütun inşa etti ve öldüğü güne kadar o sütünde yaşadı. Aziz Aho ise Urişlem’e gidip orda ibadet etmeyi arzuladı. Rahipleri çağırıp onlara bu isteğini bildirdi. Onlar da onu durdurmak istemeyip.../

[81/10a] ona şöyle dediler: “Eğer gitmek istiyorsan ve Tanrı uzun ömür verirse, Tanrı’nın huzurunda bize dönmeyi ihmal etmeyeceğine dair söz ver!”. Aziz de onların isteğini kabul ederek Tanrı uzun ömür verirse, erkenden onların yanına döneceğine dair söz verdi. Aziz (Aho) onların yanından çıktığında onlar kendisi için çok hüznüydüler ve onu uğurladılar. O da onların yanına dönüp onları kutsadıktan sonra onlara selam verdi ve kendi işlerinde dikkatli olmaları için onları uyardı. Onlar, azizi yolcu ettikten sonra O da Urişlem yoluna düştü ve şehrin civarında olan tüm kutsal yerlerden kutsandı.

Mor Aho ‘Aku Şehri’nde Tanımadığı Kardeşlerinin Gemisine Biner.

Orada bir yıl altı ay kaldıktan sonra ruhu neşelendi ve mutlu oldu. Oradan çıkıp ‘Aku şehrine kadar geldi. Yol yorgunluğundan dolayı Antakya’ya kadar denizde kalmayı düşündü. Denizin kıyısına geldi ve Antakya’ya hareket edeceği sırada kardeşlerinin gemisini gördü. Gemiye bindi, ne o kardeşlerini ne de kardeşleri onu tanıyordu. Gemi hareket edip Trablus Şehri’ne vardığı sırada güçlü bir kasırga bastı.../

[82/10b] ve gemileri üç gün boyunca hareket edemedi. Daha sonra güzel bir limana çıkıp limanda oturdular. O gemide büyük miktarda yükü olan bir tüccar vardı. O gün çok sayıda sadakat vermeyi düşündü. Şehirdeki tüm fakirleri toplayıp onlara çok

¹⁶¹Bu ifade, İlk manastırın kurulduğu coğrafyanın bağ-bahçeler için uygun olduğunu gösterir. Bu coğrafyanın düzlük bir alanda olması ve oradan geçen Qesr Nehri’nin varlığı bu düşüncemizi güçlendirmektedir.

¹⁶² Urişlem-**اوريشليم**, günümüz Kudüs şehri oluyor.

¹⁶³ Günümüz Musul şehri.

sayıda yardım dağıttı ve tekrar gemide bulunan herkesi toplayıp onlara öğle yemeği hazırlamayı düşünmüştü. Ve düşündüğünü yapıp yemeğe oturdu. Aziz ise onlarla birlikte oturdu ama yemek yemeyi istemedi ve bir köşeye çekildi. Kardeşleri, onun bir arkadaşına bu adamın yabancı olup canının sıkım olduğunu söylediler. Çünkü gemide bizimle oturduğu andan itibaren nefesine hâkim olup yemedi, içmedi. Onlar onunla Latince¹⁶⁴ konuşmaya başladılar; fakat o, Süryanice ve Farsça¹⁶⁵ dışında dil bilmediğinden onlara yanıt veremedi. Bu sefer onlar kendi aralarında Süryanice konuşmaya başlayınca (aralarından biri) şöyle dedi: “Kardeşlerim, bu adamın canı sıkıldığı gibi şimdi gurbette olan kardeşimizin canının da sıkıldığını görüyorum. Beni kim kartal yaptı? Ben uçtum.../

[83/11a] ve kardeşimin acı çekip çekmediğini gördüm.” Aziz, kardeşinin konuşmasını duyunca gözyaşları aktı ve onlara dönünce gözyaşlarını silerek onlara: “Kardeşlerim, nerelisiniz ve gurbette olan kardeşiniz kimdir?” diye sordu. Onlar da Betnahrin’li¹⁶⁶ olduklarını söylediler. Perslerin generali olan Nabun döneminde biz, küçük kardeşimiz, annemiz ve babamız o bölgeden göç ettik. Küçük kardeşimiz o esnada bizden ayrıldı. Biz de onun göçen kabile ile Pers bölgesine indiğini duyduk. O da onlara: “Yaşlılarınız öldü mü?” diye sordu. Onlar ise ona “Babamız öldü annemiz ise o günden beri çocuk için kederli bir şekilde yanımızda oturuyor.” dediler. Aziz de onlara: “Kardeşinizi gördüğünüz esnada onu tanır mısınız?” diye sordu. “O, küçük yaşta bizden ayrıldı ve şuan onun bizim gibi yaşlandığını biliyoruz.” dediler. Fakat onun sağ omuzunda bir yara vardı ve biz onu o yaradan tanırız. Aziz bunu duyunca sabretmeyerek onlara hemen sağ omuzunu gösterdi. Ve onların küçük kardeşi, onu görünce ağladı ve yüksek bir sesle abisine: “Kardeşlerim, İsa Mesih adına bu bizim kardeşimizdir” dedi. Kendileri de “O” olduğunu anlayınca, onun boynuna sarılarak.../

[84/11b] kısa bir süreliğine ağladılar. Gemidekiler onların ağladığını görünce, onlara: “Niye ağlıyorsunuz?” diye sordular. Onlar da Aziz’in onların kardeşi olduğunu

¹⁶⁴ Mor Aho’nun kardeşlerinin Latince konuşmalarının sebebi, yaşadıkları topraklar Roma’nın etkisi altında olmasından kaynaklıdır. O dönemde ‘Aku’/Akka ve Trablus şehirlerinin baskın dili büyük olasılıkla Latinceydi.

¹⁶⁵ Mor Aho’nun Süryanice dışında Farsçayı bilmesinin nedeni ise, onun yaşadığı coğrafya Perslerin etkisi altında olmasından kaynaklıdır.

¹⁶⁶ Betnahrin-ܒܝܬܢܗܪܝܢ, “Nehirler Arası” anlamına gelerek Fırat ve Dicle Nehirleri arasında kalan bölgenin Süryanice ismidir. Günümüzde ise bu tabir, uluslararası olarak da bilinen ve Yunanca kökenli iki sözcükten oluşan Mezopotamya’dır.

anlayınca çok mutlu oldular ve onları teselli ettiler. Kardeşleri de çok mutlu olup ona, onun onlardan ayrıldığı günden beri kendisini nasıl idare ettiğini sordular. O da onlara Tanrı'nın onu nasıl idare ettiğini ve kendisi için neler yaptığını anlatınca mutlu oldular ve ona: "Şimdi bu durumu annemize kim anlatacak?" diye sordular. Tanrı izin verirse yavaştan yolculuğumuzu bitirip selametle döneceğiz. O bizi görür görmez uzun zamandan beri kederli olan yüzü neşelenecektir.

Mor Aho'nun Kardeşleri, Onu Beraberlerinde Annesine Götürmek İstiyorlar; ama O Onlarla Gitmiyor.

Antakya'ya vardıklarında yüklerini boşaltıp Aho'nun da kendileriyle döneceğini farz ederek dönüş için hazırlandılar. (O), ey kardeşlerim biz, "Bize emreden ve her kim annesini, babasını ve kardeşlerini bırakmazsa bana layık bir talebe olamayacaktır¹⁶⁷ diyen Tanrı'nın vasiyetini hor göremeyiz" dedi. Onlar ise onu dikkatli bir şekilde tutarak ona: "Tüm halk bizim başımıza toplandı ve bizimle gelmemek gibi bir şansın yoktur" dediler. Çünkü annen bunu duyarsa kendini denize atar. O ise söylenenlere kulak asmadı. Onlar da ondan umutlarını kesince onu.../

[85/12a] bıraktılar. Onların yanından ayrılacağı sırada onları selamlayarak kutsadı ve üzerlerine dua ettikten sonra onlara: "Selametle gidin ve anneme selam vererek ona oğlun hala hayattadır deyiniz!" dedi.

Mor Aho Yeniden Teldarus Köyündeki Manastıra Geri Dönüyor.

O da yoluna koyuldu ve kendi manastırına kadar geldi. Rahipler onu görünce çok sevindiler. Teodoros ve tüm arkadaşları ona selam vermeye geldiler ve onun adına büyük bir sevinç duydular. O, onlara kendi yolculuğunu ve kardeşlerini nasıl tanıdığını anlattı. Kardeşleri ise kendi memleketlerine döndükleri sırada bu durumu annelerine anlattılar. Anneleri onları çok azarladı ve şöyle dedi: "Ey oğullarım, bunca kötülüğü bana niye yaptınız? Onun gitmesine neden izin verdiniz?". Ben onunla önceden var olan kötü iradenizi biliyorum. Oğulları ise bunu duyunca ona kızdılar ve şöyle dediler:

¹⁶⁷ a) Bu ifade Matta İncil'inde şöyle geçmektedir: "Annesini ya da babasını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir". Bkz. Mat., 10:37.

b) Benzer ifade Luka İncil'inde de şu şekildedir: "Kalabalık halk toplulukları İsa'yla birlikte yol alıyordu. İsa dönüp onlara şöyle dedi: "Biri bana gelip de babasını, annesini, karısını, çocuklarını, kardeşlerini hatta kendi canını bile gözden çıkarmazsa, öğrencim olamaz". Bkz. Luk., 14:25-26.

“Biz tüm şehri, bizimle olan herkesi toplamamıza rağmen o bizimle gelmek istemedi. Onu zorla tutabilir miydik?”. O (annesi) da onları terk etti ve sürekli deniz kenarında oturuyordu.

Mor Aho'nun Annesi Oğlunu Görmek için Şehrinden Çıkıp Antakya ve Nusaybin'e Gidiyor.

O, geminin.../

[86/12b] Antakya'ya gideceğini anlayınca gemiye binip Antakya'ya geldi. Orada uzun bir süre kaldıktan sonra doğuya incek olan bir kafilé gördü ve o kafiléye katılarak Nusaybin'e kadar geldi. Kadın, azizin kaldığı manastırını sorunca, oradan birileri manastırını tarif etti. Yola koyulup manastırın sınırına kadar geldi. Karşıdan hasatçıların biçtiği buğday tarlasını görünce güneşin kavurucu sıcaklığından ve çok susadığından dolayı onların yanına gitmek zorunda kaldı. Aziz'in de sürekli öğle arası omzuna su testisini alıp yoldan geçenlere su vermek için yolda beklemeyi adet edinmişti. Aziz, kadını uzaktan görünce hemen hızlıca koşarak yanına geldi ve ona su vermek için testi omuzundan indirdi. Onun direnci kırıldığından suyu içemedi. Aziz, onun üzerine yanındaki sudan serpince kadın kendine geldi ve ona su içirdi. Onun elinden tutarak “nerelisin nereye gidiyorsun?” diye sordu. Kadın da ona: “Bana bir iyilik yapmak istiyorsan beni bu manastıra al!. .../

[87/13a] Çünkü içinde benim bir yakınım var ve onu görmek istiyorum” dedi.

Mor Aho Annesini Manastıra Alıp Onun Ölümüne kadar Ona Hizmet Ediyor

O da onun konuşmasını duyunca onun annesi olduğunu anladı. Onun büyük yorgunluğunu fark edince, onun karşısında gözyaşları döküldü. Kendi yüzünü ondan çevirince elini yüzüne götürüp başına vurdu ve vah benim bu zayıflığıma dedi. Herkesin sadakatini elde ettiysem de bu (durum), zulmedilen kadının çektiği zulüm için yetmez. Tekrar ona dönünce görmek istediğini kişi kimdir diye sordu. O da Aziz'e: “Benim bir oğlum vardı ve uzun zamandır beni terk etti. Onun bu manastırda olduğunu duydum ” dedi. Kadına: Peki senin oğlunun adı nedir? diye sordu. Kadın da: “Aho Aksnoyo” dedi. Aziz bunları duyunca ağlayarak yüksek bir sesle o, benim anne dedi. Aziz bunları söyleyince, o çılgına döndü ve bir saat boyunca konuşmadı. Ayağa kalktığı sırada onun boynunu kendine doğru çekerek onu öptü ve ona sarıldı. Ve ona:

“Oğlum Tanrı, annenin dargınlığını sana günah saymasın! Bunca kötülüğü bana neden yaptın? Kardeşlerine yirmi yıl¹⁶⁸ boyunca göründün ama onlarla birlikte yanıma gelmedin. Beni de kendini de.../

[88/13b] bu dertten kurtaracaktın” dedi. Aziz, annesinin bu aciz durumuna çok üzülmüştü. Ağlıyordu ve acınacak bir şekilde annesine: “Benim bu cehaletimi bağışla” dedi. O da “Oğlum seni gördüğüm için Tanrı benim canımı alsın, seni de bu gınahtan kurtarsın” dedi. Seni gördüm, dolayısıyla benim yerime hizmet ettiğin Tanrı’dan bu hayattan selamle benim canımı almasını iste. Aziz onun elinden tutarak onu manastıra aldı ve ona yemesi için yemek verdi. Fakat o, yemek istemedi ve ona şöyle söyledi: “Çünkü ben kendi kendime, seni gördüğümde hayatım boyunca gündüzleri yemek yemeyeceğime dair söz verdim”. Ve hayatı boyunca da öyle yaptı. Mümin olan Teodoros Aziz’in annesinin geldiğini duyunca çok sevindi. Oraya gelerek ona selam verdi ve ona: “Bunu gören gözlerine ne mutlu, böyle bir adamı doğurduğundan yüreğin hoş olsun” dedi. Azizler de devamlı onun yanına gelerek ona selam verirdi. Kadın ise ölümüne kadar onun yanından ayrılmadı. Mor Aho, münzeviliği çok sevdiğinden onların kuzeyinde bulunan ve.../

[89/14a] Tur’abdin diye adlandırılan dağa çıkmıştı. O dağda yürüyerek dua etti, ilahi söyledi ve orada pek çok geceler geçirdi.

Mor Aho Tur’abdin’de Tek Başına Kalıyor ve Mor Aho Adına Başka Bir Manastır İnşa Ediliyor.

Günlerden birinde bulunduğu yerden çıkarak güzel ve yüksek bir dağa vardı. O dağın üzerinde erken dönemlerde inşa edilmiş olan bir manastır gördü ve (o manastır) “Tanrı’nın inşa ettiği Manastır”¹⁶⁹ olarak adlandırılmaktaydı. O, oranın münzeviliğe yaraşır ve güzel bir yer olduğunu düşünerek günlerce içinde oturdu. Adet edindiği gibi orada kalıp inmeyince Mor Heworo ve babasının iki kölesi oraya çıkıp o dağda kaybolurlar. Oraya çıkıp onu görünce Mor Heworo ona: “Baba, bunu bize niye

¹⁶⁸ Yazarın söyledikleriyle azizin annesinin bu konuşması birbiriyle örtüşmüyor. Yazar, Aziz’in ‘Aku şehrinde 1 yıl 6 ay kaldıktan hemen sonra kardeşleriyle karşılaşarak tanıştığını dile getirmiş. Ve gemideyken ‘Aku’dan Trablus’a gittikleri süre zarfında Trablus yakınlarında üç gün denizde kaldılar. Daha sonra birlikte Antakya’ya dönüyorlar. Fakat Aziz’in annesi ise Aziz’in kardeşlerine 20 yıl boyunca görüldüğünü söyledi. Bu hususta uyuşmayan ifadeler yer almaktadır.

¹⁶⁹ Yazmada Süryanicesi ‘Dayro d’abno İl   olarak geçen ibâre tarafımızdan ‘Tanrı’nın inşa ettiği manastır’ şeklinde Türkçe’ye aktarılmıştır.

yaptın?” diye sordu. Biz ve annen senin için çok endişelendik. O da, bu yeri manastır yapmak istiyorum dedi. Mor Heworo bunu duyunca çok sevindi. Onlar, keşiş Yakup ile birlikte oraya çıkıp orayı idrak ettiklerinde o yerin bir manastır için çok uygun olduğunu gördüler. Aziz Teodoros, mimarların derhal gelip aşağıdaki manastır ormanındaki odunları kesmeleri yönünde emir verdi. Mimarlarla.../

[90/14b] birlikte rahipler ve birçok kişi orada toplandı. Orada eksiklikleri olmadığından ve (aşağı) manastırdan kestikleri odunların çokluğundan bir ay süre içerisinde, Mor Heworo adına “Heworto Manastırı”¹⁷⁰ olarak bir manastır inşa ettiler. Manastırın doğu tarafında bulunan Tur’abdin Kalesi¹⁷¹ içinde oturan Romalı Dimitriyus bunu duyunca, azizlerin yanına gelip onlar tarafından kutsandı ve onlara bağışta bulunarak, onun anılması için de kendisine büyük bir mezar yapılması yönünde emir verdi. Mezar için oyulmuş kayanın içinde görkemli bir ev ve bir mahzen inşa etti. İçine de beş yatak koyup ona havalandırma yaptı ve taştan bir kapı yerleştirerek evi ihtiyaç duyulan tüm malzemelerle donattı.

Aziz Teodoros Vefat Ediyor ve Vasiyetnamesini/Mal Varlığını Oğullarına Teslim Ediyor

Aziz Teodoros o manastırı çok beğendiğinden dolayı ondan ayrılmak istemiyordu. Yaşlandıktan sonra ölecek derecede hastalandı. Haber yollayıp oğullarını ve kızlarını köyünden getirterek sahip olduğu her şey için vasiyetini dile getirmişti. O hayattayken kendi aralarında münakaşa.../

[91/15a] çıkmasını diye her birine payını verdi. Manastır için Mor Heworo’ya çok para vererek Mor Aho’yu çağırdı ve oğullarına göz kulak olmasını istedi. O, ilerleyen yaşlarında öldü ve güzel bir ün kazanarak bu dünyadan göçtü; onun anılması berekete vesile olsun ve sonsuza dek duaları bizimle olsun. Rahipler ve şehir sakinleri

¹⁷⁰ Heworo sözcüğü beyaz anlamına gelir. Bu nedenle Aziz Heworo’nun adına inşa edilen “Heworto Manastırı-ܡܢܐܘܪܐܘܬܐ” da Beyaz Manastır anlamına gelir. Fakat günümüzde bu manastır, Mor Aho Manastırı olarak bilinmekle beraber, manastıra ne zaman eklendiği bilinmeyen ve Fuṭo-ܦܘܬܐ olarak bilinen bir bitki isminden hareketle Mor Aho d’Fuṭo-ܦܘܬܐܘܬܐ ismiyle günümüze kadar gelmiştir.

¹⁷¹ a) Tur’abdin Kalesi üç farklı isimle anılmaktadır. Bunlar: Tur’abdin Kalesi, Haytam Kalesi ve Dimitriyus Kalesi’dir. 491 yılında inşa edilen Tur’abdin (Haytam ya da Dimitriyus) kalesi, Beğ Man’ım Köyü’nün güneydoğusunda yer almaktadır. Tur’abdin Kalesinin kuruluş dönemi ve nedeni ile ilgili detaylı bilgi, yazarı Antakya ve Tüm Doğu patriği olan Mor İğnatios Efrem I. Barsavm’ın yazmış olduğu Tur’abdin Tarihçesi’nin Süryanice kısmında yer almaktadır. Bu hususta bkz. Efrem I. Barsavm (1964), a.g.e., s. 22.

toplanarak büyük bir saygınlıkla ve büyük bir tören dâhilinde onu gömdüler. O, Romalı Dimitriyus tarafından yapılan mezarda gömülen ilk kişi oldu. Mor Aho'nun annesi de onun yanına geldikten dokuz yıl sonra o manastırda vefat etti ve cenaze töreni düzenlenerek onu manastırın dışında bir mezara gömdüler.¹⁷²

Rahipler Bu Manastırda Toplanıyor, Manastır Bahçe ve Mallarla Dolup Taşıyor

Manastır büyüyerek ona her yerden rahipler geliyordu. Manastıra adak ile ondalık verilerek at, eşek ve sonsuz koyun sürülerinden oluşan servet çok sayıda artıyordu. Ve manastırda methedilir bağlar kurarak çok sayıda incir, badem ve nar ağacı diktiler. Tanrı, bu manastırları verimli ürün ve mal mülkle doldurdu ve bu (manastırlarda) yaklaşık iki yüz rahip kalıyordu. O bölge sükûnete bürünerek Mor Aho'nun namı her tarafa yayılıyor, hastalar.../

[92/15b] ve darda kalanlar onun yanına gelip iyileşiyorlardı. O manastır lütuf, sonsuz dualar, ibadet ve komünyon ile dolmuştu. O rahiplerin ilahi ve methetme sesleri, meleklerin sesi gibi gökyüzünde işitiliyordu. Onlar için gece gündüz birdi. İlahi söyleyerek, methederek ve şükrederek aşağı manastırdan¹⁷³ yukardaki manastıra¹⁷⁴ çıkıyorlardı. Malları kapıdan kapıya hiç eksilmedi. Çobanları kendi hayvanlarını koruyarak şarkı söyledikleri ve ıslık çaldıkları sırada şehrin tüm sakinleri, o gece gündüzden daha fazla onların yanlarına gidip dönüyorlardı. Hiçbir eksiklikleri olmayıp, Tanrı'ya şükretmekten başka bir düşünceleri yoktu. Tanrı, tüm dünyevi ihtiyaçlarını karşıladı. Mor Aho gösterişli dünyevi hayatı sevmediğinden ve mümin Teodoros ile annesinin öldüklerini görünce çok hüznlendi.

Mor Aho Rahipleri Topluyor ve Manastırdan Ayrılıyor

¹⁷² Manastıra genellikle aziz statüsünde olanlar ve din adamları gömülür. Mor Aho'nun annesi ise manastırın dışında gömülmesinin sebebi ise sivil olmasıydı.

¹⁷³ Aşağı manastır, Teldarus köyü yakınlarında kurulan manastır oluyor.

¹⁷⁴ Yukarı manastır ise İzlo Dağı'nda Bet Man'am köyünün beş km güneyinde Mor Heworo adına inşa edilen manastırdır.

[Aziz], tüm rahipleri ¹⁷⁵ toplayınca onlara şöyle dedi: “Kardeşlerim biliyorsunuz ki ben doğduğumdan beri gurbette büyüdüm. Tanrı’dan bize gelen nasip budur. Şu an benim tek bir.../

[93/16a] eksiğim var. Onu ölmeden ve onsuz kalmadan evvel tamamlamak istiyorum. Gidip Mesih’in üzerinde gerildiği çarmlıktan kutsanmayı küçüklüğümden beri arzuladığım bir şeydir. Sizden benim için dua etmenizi istiyorum.” Rahipler bunu duyunca onu tekrar göremeyeceklerini anladıklarından çok üzüldüler. Ricada bulunarak ona şöyle dediler: “Sahibimiz, sen yaşlandın sana karşı saygımız var. Senden bunu istiyoruz: vermek istediğin her şeyi fakirlere senin yerine biz verelim.” Bütün rahipleri ve şehir sakinlerini toplayınca onlar, onun gitmemesi için ona yalvardılar; fakat o, bunu kabul etmedi. Onlar, bu istekleri bir işe yaramadığını görünce onu rahat bıraktılar. Bütün rahipler toplanarak, onlara selam verip onları kutsayıp Tanrı’ya havale etti. Kimileri canları sıkkin bir şekilde dönerken kimileri de onunla aşağı manastıra kadar inip orada üç gün kaldılar. Mor Heworo ve rahiplerin birçoğu onunla birlikte çıkıp biraz yürüdükten sonra onlara .../

[94/16b] dua ederek, onları geri gönderdi. O, Mor Heworo’yu yanına çağırarak onun kardeşlerine (rahiplerine) adaletli ve dürüstçe davranması yönünde yemin ettirerek uyardı. Ağlayarak birbirlerinden ayrıldıktan sonra Aziz yoluna devam etti.

Mor Aho, Hadas Köyünde Kısır Dursila’nın Kocasının Yanındadır

O, Arsinus Nehrini geçtiğinde geceyi orada geçirmek üzere Hadas adında bir köye girdi. O köyde Maksimus adında Romalı bir adam ve onun Dursila adında da bir eşi vardı. Ve bunlar çok zenginlerdi. Kadın kısır olduğundan çocukları yoktu. Dursila, azizin sokakta oturduğunu görünce, kızlardan birini sokağa çıkardı ve azizi de onun yanına gönderdi. Bu (kızın) eşi de dışarda köydeydi. Hava çok soğuk olduğundan dolayı kız ona ateş yaktı. Ona su getirerek onun ayaklarını yıkayıp onun önüne yemek koydu. Daha sonra (aziz), yemeğini yiyip suyunu içtikten sonra kendine geldi ve kıza dua etti. Kızlardan birisi, (Dursila’nın) sahibesinin azize bu davranışı sergilediğini görünce, onun hakkında kötü şeyler.../

¹⁷⁵ Yazmada bu tabir kardeşler anlamına gelen “Ahe-أنتل” olarak geçmektedir. Fakat bu tabir genelde rahipler için kullanıldığından tercümede “kardeşler” yerine “rahipler” şeklinde tercüme edilmiştir.

[95/17a] düşündü. Çünkü Dursila'nın sahibesi güzel ve alımlı biriydi. Eşi eve gelince, o kız kendi sahibesi hakkında kocasına kötü şeyler anlattı. Kocasını bunları duyunca karısına sinirlendi. Aziz'in yanına gidip, onu çok kötü bir şekilde dövdü ve iki zincirle bağlayarak onu hapse attı. Gece yarısı olunca Aziz dua ettiği sırada şöyle diyordu: "Gözlerim senin kurtuluşunu ve sadakatli sözünü beklediler". Tanrı o kızın üzerine bu domuzlardaki kötü ruhlardan bir kısmını saldırttı. Kimse onu tutamayacak şekilde vahşileşti ve kendi kafasını kırmaya başladı. Köy halkı toplanınca onu gördüler fakat kimse onu zapt etmeye cesaret edemedi. Güya o kız kötü ruhlardan kurtulmayı kendisini suya atacakmış gibi onu kuyuya atmaya tasarladılar. O kız biraz sakinleşince sahibini çağırıp ona: "Hapisteki adamı getirin ve ondaki zincirleri çıkarın ve o zincirleri bana dokundurun ki ben sıhhat bulayım" dedi. Çünkü bunları bana beni usandıran şeytan söyledi. .../

[96/17b] Onun sahibi bunları duyunca hızlı bir şekilde hapse koşarak Aziz'in dizlerine kapıldı ve ona: "Rabbim/Azizim senden isteğim, bana bu cehaleti bağışlamandır." dedi. Zincirleri Aziz'in elinden çözüp kızı deşirdiklerinde şeytan sert bir şekilde bağırdı ve şöyle dedi: "Nedir bu senden (çektığım) Aho Aksnoyo, beni kovduğun Gzirto/Cezire bölgesi sana yetmiyor, üstelik Roma topraklarında da üzerime geldin!". Daha sonra o kız sakinleşip iyileşti. O köyün âhâlisi bunu duyunca, Tanrı'dan çok korktu ve Mor Aho onların gözünde saygın biri oldu. Onun sahibesi Dursila, onu görünce, gidip Aziz'in ayaklarının önünde diz çökerek şöyle dedi: "Ey efendim dilerseniz benim üzerime Rabbin önünde dua edin ki Rab bana bir oğul versin". Aziz de ona şöyle dedi: "İmanında tereddüt etmediğinden ve Tanrı'ya karşı olan duama inandığından dolayı çocukların olacak. Git evine, arzuladığın gibi karnında ikiz çocuğun var". Bunları söyledikten sonra yoluna devam etti; fakat köyün sahipleri kendi yanlarında kalması için onun gitmesine izin vermediler.

Mor Aho, Romalı Filozofların Şehri Atina'ya¹⁷⁶ Taşımıyor ve Haç'tan¹⁷⁷

Bir Parça Alıyor

[97/18a] Fakat o bunu istemeyip oradan çıkıp, Roma ve filozofların şehri Atina'ya kadar gitti. Ve Romalıların tüm şehirlerinde gezindi. Oralarda beş yıl

¹⁷⁶ Süryanicesi Atinas olarak bilinen bu şehir Yunanistan'ın başkenti Atina'dır.

¹⁷⁷ Buradaki "haç" tabiri, üzerine Rab İsa Mesih'in gerildiği haç ifade eder.

kaldıktan sonra Qustantinopolis'e¹⁷⁸ gelip Katolik Kilisesi'ne girdi ve içinde dua etti. Tanrı oradaki ev sahibine merhamet bahşetti, o da azize bir oda ve ihtiyaç duyduğu her şeyi verdi. Azizle birlikte o kilisede hizmet ediyordu ve onu çok sevdi. Ev sahibi, aziz için kraldan para aldı, aziz de ev sahibi ile birlikte yemek yiyordu. Mor Aho onun yanında dört yıl kaldıktan sonra ona kendi sırrını ifşa etti ve ona: "Eğer arzu edersen (Rabbin gerildiği) çarımıtan bir paça ver ki işlerimde ondan güç alayım" dedi. Ev sahibi bunu duyunca onu azarlayarak ona: "Bu konuşmayı senden bir daha kimse duymasın, ölebilirsin!" dedi. Ardından, ev sahibi gece yarısı onu çağırdı ve her ikisi ahşap haçın olduğu yere girdiler ve ona haçtan bir buğday tanesi kadar bir parça verdi. Daha sonra ona altın bir muska yaptı ve o parçayı güzel kokulu ve temiz bir ipek kumaşa sararak boynuna astı.

Mor Aho Yeniden Maksimus'un Yanına Dönüyor ve Yedi Çocuk Doğuyor

O, oradan çıkıp.../

[98/18b] Hadas Köyü'ne kadar geldi ve Maksimus'un evine girdi. Dursila (onun geldiğini) duyunca, azizin onu kutsadığı andan itibaren yedi çocuk doğurduğundan dolayı hızlıca koşarak elleri ve dizleri üzerinde yürüdü ve onun ayaklarına kapıldı. Tüm köy halkı onun etrafında toplanıp onun tarafından kutsandılar ve ayaklarını öperek yanlarından gitmemesi yönünde onu ikna etmeye çalışıyorlardı. Onların yanında iki yıl kaldığı sürede Maksimus'un oğullarına nasihat vererek onları aydınlattı. Maksimus'un ilk evladı olan Rumanus'u kendisine talebe yaptı. İki yıl sonra Ermeniler'in bölgesine gitmek istedi. Arsinus nehrinin bir tarafına geçince içinde bir günlük yolculuk ederek bir kervansaraya vardı. Gözlerini kaldırınca nehrin kıyısında "Awse adında bir köy gördü. Diz çöküp saat dokuz duasını ederken "Aho Ak_snoyo, kalk hızlıca bu köye gir; çünkü gemin kendi yükünü onun içinde boşaltacaktır." diye bir ses işitildi. Oraya buraya girip kimseyi görmeyince çok sinirlendi; çünkü onun.../

[99/19a] bu dünyadaki nihayetinin yaklaştığını biliyordu.

Mor Aho, Altında İnsanların Yediği İçtiği ve Şehvete Düştüğü Meşe Ağacının Olduğu Köye Giriyor ve Ağaç Lanetlenip Köy Sakinleri için Terbiye Ediliyor

¹⁷⁸ Günümüz İstanbul şehri.

[Aziz Aho], o köyün girişine yanaşınca gözlerini kaldırıp nehrin kıyısında, dallarının altında birçok insanın oturabileceği çok büyük bir meşe ağacı gördü. Onun etrafında sonsuz bir kalabalık gördü ve onların yanına yaklaştı. Onların yiyip içtiğini, süslü kadın ve erkeklerin her çeşit müziğin eşliğinde dans ettiklerini gördü. Rahatsız edici eğlenceler ve sonsuz şehvetler... O ağaç, her çeşit değerli eşyalarla süslü, altında ise çok sayıda süslü bakire kadın ve herkesin önünde onlara düşkün ve onlarla olan adamlar vardı. O ağacın huzurunda öküz ve koyun kurban ederek yemek yiyip içiyorlardı ve dans edip neşeleniyorlardı. Aziz bunları görünce çok sinirlendi. Oturup ağladı ve şöyle dedi: “Ey yüce Tanrı, sana karşı ne tür günah işledim? Ben Pers ülkesinden putperestlikten kaçarken beni Ermeni bölgesine attın”. O bunları düşünüp ağlarken onlar kafalarını kaldırıp onu gördüler. Oradakiler, yanına iki genci gönderdiler, .../

[100/19b] onu alıp yanlarına götürdüler. Aziz çok korktu ve onu öldürmek istediklerini sanıyordu. O gençler, onun çok korktuğunu ve onlarla gitmekten endişe duyduğunu görünce ona “ey adam niye endişelisin?” diye sordular. Seni yemeye içmeye çağırarak için geldik, sana kötülük yapmaya değil. O da onlara: “Böylece toplanmanızın sebebi nedir?” diye sordu. Onlar da “Bugün bizim bayramımızdır ve yedi günlüktür, biz de bu ağacın yanında topluyoruz. Onun içinde bir tanrı var ve biz de onun önünde yiyip içiyoruz, dans edip eğleniyoruz. Kimisi ona öküz kimisi de koç adayarak kesiyor ve kimisi de ona bakire kızlarını adayarak onları süslerler ve bu ağacın altına bırakıyorlar. Herkes onlardan zevki doğrultusunda birini alıyor. Şimdi sen endişelenme. İşte yemek, içki ve eğlence, yanaş sen de bizimle bu bayramda eğlen” dediler. Aziz bunları duyunca çok öfkelenmiş ve “Bütün günahlarım beni bu yabancı ülkede.../

[101/20a] sarmış ve nereye kaçsam bilmiyorum” dedi. Onu götürdükleri sırada şöyle dua ediyordu: “günahkârları tövbeye davet eden, insanların günahlarını affedip onu beraberinde çarmıha çıkaran ve haçı Hıristiyanlar için kurtuluş silahı yapan ey dünyanın kurtarıcısı Mesih, sen ey Rabbim kendi gücünü bu ağaca karşı kullan ve onun vasıtasıyla insanları kandıran şeytan utansın. Ve senin dışında kimsenin gücü ve etkisinin olmadığını bilsinler”. Aziz içinden bunları söylerken (onlar) o ağacın yanına vardılar. O ağaca baktı ve onun çok kıymetli elbiselerle, çiçeklerle ve her çeşit kokuyla süslü olduğunu gördü. Onun etrafında dağınık, putların pis kokularıyla kirlenmiş, oyun ve çeşit çeşit rahatsız edici eğlencelerin dansıyla meşgul olan çok sayıda insan gördü.

Ve yine bu insanların o ağacın altında utanmaksızın o bakire kadınlarla birlikte olduklarını gördü. Aziz gökyüzüne bakarak ağaca geri döndü ve boynundaki haç parçasını çıkararak ağaca attı ve şöyle dedi: “Kurtarıcı haç, gücünü göster!”. Tanrı o vakitte, çok etkili bir hortum gönderdi ve o hortum ağaca çarparak onu köklerinden.../ [102/20b] kopardı. Ağaç da bulunduğu yerinden elli metre gökyüzüne fırladı. Çok acıklı bir ses çıkararak ikiye bölündü ve hortum onu kaldığı yerden bir km uzaklıkta ki Arsinus nehrine fırlatıyor. Ve kimse o hortumdan zarar görmedi. Onlar korkarak tüm gece ölümler gibi oldular ve konuşamadılar. Haç parçası ise Tanrı’nın emriyle melek vasıtasıyla sahibi Mor Aho’nun yanına döndü. Sabah olunca herkes hayretler içindeydi. Aziz ise °Awse köyünün Saqlab olarak bilinen reislerinden birinin evinde oturuyordu. O da azizi çağırarak ona: “Bu ağacın (bu hâle gelme) sebebi nedir? Ve ne oldu da sen bu ağaca gelen afet yüzünden ölmedin” dedi. Aziz ise ona: “Eğer siz, bu ağaca bu mucizeyi yaptırana inanırsanız yaşarsınız” şeklinde cevap verdi. O da, kimdir o? diye sordu. Aziz ise, onun diri olan Tanrı’nın oğlu İsa Mesih olduğunu söyledi. Onlar Mesih’in haberini alınca onu öldürürcesine hızlı bir şekilde karşısına sopa ve kılıçlarla çıkarak ona şöyle dediler: “Bizim yanımıza senin gibi İsa Mesih adıyla nice sahtekârlar geldi; fakat bize bunu yaşatan kimse olmadı. Şimdi eğer bize.../

[103/21a] ağacımızı ve içindeki tanrılarımızı geri getirmezsene burada ölürsün!”. Onlar bunu azize söylediği sırada Tanrı, o hortuma emir vererek hortum onların üzerine geri döndü ve kurban olarak kesmeye getirdikleri çok sayıda sığır inek ve koyunlarını nehre atarak onları boğdu. İki saat boyunca (her yer) kapkaranlık oldu. O hortum, onları rahat bıraktıktan sonra hepsi tek ağızdan bağırarak şöyle dediler: “Allah’ın kulu senden bizim üzerimize Tanrı’nın huzurunda dua etmeni istiyoruz ki, bu memlekette ölmeyip yaşayalım. Putperestlik ile iç içe olan dört köyün adları ise; °Awse, Hãdbu, Zugis ve Galbesa¹⁷⁹’dir. Aziz onlara cevap vererek: “İsa Mesih’e iman ediniz ki, o size yardım etsin!” dedi. Onlar bunları duyunca herkes bir ağızdan, İsa Mesih dışında hiçbir tanrımız yoktur, diye bağırıyorlardı. Aziz bunları duyunca çok sevindi ve herkesin kendi köyüne gitmesi için emir verdi.

¹⁷⁹ Galbesa olarak tercüme ettiğiimiz bu tabir, Yazmada *Glbs* ünüzlerinden oluşmaktadır. Bkz. vr. [103/21a]

Mor Aho ve Metropolit¹⁸⁰ Quryaqus ʿAwse Köyünde Köyün Sakinlerini Vaftiz Ederek Eğitiyorlar.

Aziz, ʿAwse köyüne dönerek Saqlab'ın evine girdi ve ona hemen bir kilise inşa etmesi yönünde emretti. Aziz oturdu ve hemen onun yanına gelmesi için Malatya Metropoliti Quryaqus'a...

[104/21b] bir mektup gönderdi. Metropolit Quryaqus bunları duyunca aziz adına çok sevindi. Aniden yirmi kâhin, meyrun¹⁸¹ şişesini ve ayin malzemesinin tümünü yanına alarak ʿAwse'ye geldi. Aziz ve köyün tüm sakinleri onu karşılamaya gittiler. O (metropolit), azizi görünce ona karşı başını eğdi. Aziz onun korkusundan bağırarak şöyle dedi. "Tanrım, başıma bu kötülüğü getirme! Topuğun baş üzerine basması hoş değildir". Aziz onun yanına yaklaşarak başını eğdi, onu selamlayarak kutsadı ve ona dua etti. Akşam vakti dua ederek gece boyunca büyük bir yortu ve tören düzenlediler. Daha sonra kutsal vaftiz kurnasını kurup Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla herkesi vaftiz ettiler ve (inşa ettikleri) o kiliseyi kutsayarak ona dört kâhin atadılar. Daha sonra ayin malzemesini hazırlayarak bir araya getirdiler ve onların üzerine dua ettiler. Bu köyün tüm sakinleri kilisede toplanıp o gün yemek ziyafeti vererek yiyip içtiler ve onların çobanı¹⁸² onların üzerine dua ederek, onları Kutsal Mor Aho'ya.../

[105/22a] ve vaftiz edip atadığı imanları ve görevleri doğrultusunda aydınlattığı kâhinlere teslim etti. Aynı şeyleri bu dört köy için yaparak onlara kâhin ve şemmas atayarak onlara çok sayıda armağan sundu. Memleketine döneceği sırada Mor Aho onunla çıkıp onu uğurladı. Tanrı'nın metropoliti de Aziz'in üzerine dua okuyarak bu köyleri ona teslim etti ve yönetici ile çoban birbirlerini uğurladılar. O, yoluna devam etti, Mor Aho da ʿAwse'ye döndü. Bu köylerin sakinleri toplanarak o ağacın olduğu yere onun adına bir manastır¹⁸³ inşa ettiler ve Saqlab, Oşuṭ adındaki oğlunu öğrenci olarak azize verdi. Bu köylerin sakinleri sık sık azizin yanına gelir ona çok büyük hediyeler sunarlar ve ondan kutsanırlardı, aziz de onların inançları için gayret

¹⁸⁰ Metropolit, kilise hiyerarşisinde Patrik ve Mafıryan'dan sonra üçüncü sıradaki dini liderdir. Metropolit, atandığı bölgenin en yüksek dini lideri sayılır.

¹⁸¹ Meyrun, vaftiz esnasında çocukların tüm bedenine, cenaze töreninde ise ölen kişinin alınına haç işareti şeklinde sürülen kutsal bir yağdır. Geniş bilgi için bkz. Durak, a.g.e. s. 185

¹⁸² Buradaki çoban tabiriyle, Malatyalı metropolit Quryaqus kastedilmiştir.

¹⁸³ Bu manastır, tahkiki yapılan nüshaya göre Mor Aho döneminde kendi adına inşa edilen üçüncü manastırdır.

gösterirdi. Aralarında oluşan her sıkıntı ya da tartışma onda çözüldü ve Tanrı'yı dinler gibi onu dinlerlerdi. Romalı Maksimus, azizin haberini alınca eşi ve oğulları ile birlikte azizin yanına geldiler. .../

[106/22b] Aziz de onlara dua etti. Onun yanında uzun zaman kaldıktan sonra Rumanus kendi oğlunu azize öğrenci olarak verdi ve köyelerine döndüler. Aziz iki öğrencisiyle o manastırda ikamet etti ve o köyleri 22 yıl boyunca yönetti.

Mor Aho Bu Kederli Dünyadan Güzelliklerle Dolu Ülkeye Göç Ediyor.

Mor Aho'nun yaşı ilerleyerek yaşlandı ve ölecek kadar hastalandı. Bu köylerin insanları bunu duyunca ağlayarak onun yanında toplandılar. Aziz onları görünce teselli etti ve gönüllerini alarak onlara şöyle dedi: "Kardeşlerim, herkesin sonu budur". Onlar ise onun ayrılışı için kederlenip ağlıyorlardı ve ona şöyle diyorlardı: "ey barış ve merhamet babası, seni nereye gidip soracağız? Ve bizim için senin gibisi kim gelecek? Şimdi sağ elini uzat ve senin huzurunda duran kızlarını ve oğullarını kutsa. Ki ölüm, senin nimetlerini yok etti. Barışsever biri olarak bize selam ver ve selamle git. .../

[107/23a] Ki sen güzelliklerle dolu olan yere gidiyorsun, biz ise ruhumuzun cefası için burada kalıyoruz. Ey iyi çoban, bugün çobansız kalan koyunun nereye gidecek? Senin için acı ve keder içinde bağıyor. Daha önce koruduğun sürünün üzerine dua oku ki hırçın kurtlar onu kapmasın". Aziz onların kederli olup ağladıklarını görünce yatağına geçti ve ağzını açarak onlarla konuştu. Onlara: "Beni ölümümün bu anında niye kızdırıyorsunuz?" diye sordu. Çünkü biliyorum ki inandığınız Mesih, sizi yalnız bırakmayacaktır. Elini uzatıp onları haç ile tasdik etti ve onları Mesih'e teslim ederek onlara şöyle dedi: "Çocukluğumdan yaşlılığıma kadar hizmet ettiğim Mesih, saflık ve iffetle sizi yönetecek". Yüzünü onlardan geri çevirerek dua etmesi için diz çöktü ve duasında şöyle dedi: "İffetli ve kudretli Tanrım! Kuluna senden dilediğimi.../

[108/23b] ver ki her memlekette, şehirde, köyde ya da evde senin ve kulunun ismini ansınlar. Ve hiçbirinin evinde ne bir hasta ne bir sakat, ne şeytandan ya da bir hastalıktan işkence çekecek ne de kısır biri olsun. Onlara barış dolu zaman ve bereket dolu yıllar ver. Onları bol mahsullü, sonsuz bereket ve her çeşit iyilikle verimli kıl. Senin ve kulunun adıyla her nerede bir şenlik bir ölüm cenazesi düzenleseler, orada ne dolu yağsın ne hastalık ne çekirge ne de murdar haşarat olsun!" Onlara dönerek "Kardeşlerim! Hüküm anı gelmiştir". O bunları söylerken, onun sonunun henüz

gelmediğini sandılar. O ise ruhunu onu yaratana teslim etti ve sonsuz uykuya dalarak yüzü güneş gibi parladı. Onlar da azizin öldüğünü görünce çok acı bir şekilde ağlıyorlardı. Onun için sonsuz ve büyük bir ıstırap çekerek, İbrani kadınların Kâhin Harun¹⁸⁴ için ağladıkları gibi onların kadınları da aziz için ağladılar. Tüm mntıkadan.../

[109/24a] büyük bir kalabalık toplandı ve büyük bir saygı ile şaşaalı bir şekilde onu kefenlediler. Daha sonra onun için üç gün üç gece boyunca dua ederek sabahladılar. Onun meyrun ve sarısabır bitkisiyle tahnit ettiler, vücuduna belli başlı güzel kokular sürüp temiz ipek kumaşla sardılar ve onu kendi manastırına gömdükten sonra, herkes kendi köyüne döndü. Ağlayan iki talebesi yalnız kalmıştı. Başlarına çok sayıda insan toplanarak azizin ölümü için onları teselli ettiler. Toplamda aziz 105 yıl yaşadı ve bu dünyadan göçüşü 25 Ocak'ta oldu. Rabbimiz onun anısını artırsın! Âmin.

Mor Aho'nun Ölümünden Sonra Onun Kemikleri Şifa Dağıtıyor.

O manastırın namı Romalıların ve Ermenilerin tüm şehirlerinde duyuluyordu. Kötü hastalıklardan ıstırap çeken herkes azizin kemiklerinin yanına gelerek iyileşmekteydiler. Ve kötü sürüngenlerden ısırılanlar Tanrı'dan güç almışçasına şifa almaktaydılar. Ve kısır olan kadınlar da.../

[110/24a] azizin kemiklerinden bereket aldıklarında onların kalpleri doğrultusunda onlara (istekleri) veriliyordu. O manastıra her taraftan ürünlerinin 10/1'ini getiriliyordu. Aziz'in yukarıdaki manastırını, hâlâ ilk ihtişamla duruyordu.

Mor Aho'nun Ölümünün 5. Yılında Bölge, Ayaklanma ve Kıtlıkla Çalkalanmaktadır.

Mor Aho'nun ölümünün 5. yılının 18 Nisan'ında Tanrı emrederek sert bir rüzgâr esti ve ebediyen onun gibisi görülmeyen çok şiddetli bir dolu bulutu, o manastırını ve tüm bölgeyi vurdu. Bağlar, tohumlar ve ağaçlar zarar gördü ve bu dolu, o manastırlarla bölgenin tüm mahsullerini heba etti. Bir sürü hayvan ve birçok insan taşlanıp boğuldular. Çünkü dolu, sert taşlar gibi çok sert ve etkiliydi. Bu dolu sonucu büyük bir tufan gerçekleşti ve birçok köyü süpürüp yok etti. Ve o dolu, her yılın belli

¹⁸⁴ Ahrun, Türkçedeki Harun'un karşılığıdır.

dönemlerinde meydana gelip tüm bölgeyi heba ediyordu. Böylece o manastırlardaki her şey yok oldu ve onların içinde hiçbir şey kalmadı. Etrafındaki köyler .../

[111/25a] harabeye dönüştü ve Mor Heworo ile köylüleri olan 10 arkadaşı dışındaki diğer rahipler de orada kalmayıp dağıldılar. Orada kalan rahipler aşağı manastıra inmeyi düşündüler ve hepsi orada kalmak istemeyip yola koyuldular; fakat Qanaq'lı Mor Abrohom onlarla inmek istemedi. O, manastırda yalnız kalarak Peygamber Eramya'nın Urişlem için yakardığı gibi manastırın üzerine ağıtlar yakıyordu. O bölge, gelen gidenlerden yoksun kaldığından dolayı aslanlar, kaplanlar, kurtlar ve her türden hayvanlarla doldu. Mor Heworo ve arkadaşları, yaz mevsiminin geldiği sıralarda mısır, bostan, kavun ve tohumların birçok çeşidini ekip geçimlerini onlarla sağlamaktaydılar.

Mor Heworo, Mor Abrohom'u Ziyaret Ederek İkisi Manastırın Eski İhtişamını Anıyor ve Aynı Rüyayı Görüyorlar.

Günlerden birinde Mor Heworo, Mor Abrohom'u ziyaret etmeye gitti. Gece olunca ikisi de damda uyumaya çıktılar. .../

[112/25b] Mor Heworo damda gezinirken yalnızlığa kapıldı. Manastırın etrafına göz atınca onun eski ihtişamını hatırladı ve ağlamaya başlarken “şimdi manastırın ne duruma geldiğini Mor Aho'nun kemiklerine kim bildirecek? Gökyüzüne kadar yükselip ölümlerin diyarına kadar alçalan o Kfarnahum budur işte¹⁸⁵.” dedi. Kendisini yere atınca ağır bir uykuya daldı ve bir rüya gördü. Rüyasında Mor Aho onun başında durarak ona şöyle söylüyor: “Oğlum! Seni kaplayan bu hüznün de nedir? Hemen uyan hızlı bir şekilde iki kardeşimizi Arsinus Nehri üzerinde yer alan 'Awse köyüne gönder, benim kemiklerim oradadır, onları buraya getir. İki öğrencim olan Romalı Rumanus ve Ermeni Oşut oradalar, onlar sorunsuz bir şekilde onlarla birlikte gelirler” dedi. Aziz uykusundan uyanır uyanmaz rüyayı hatırlayarak Aziz Abrohom'u çağırdı ve rüyayı ona anlattı.

Base'li¹⁸⁶ Mor Eliyo ve Teldaro'lu¹⁸⁷ Mor Nuḥ, Aziz'in Kemiklerini Getirmek için Yola Çıkıyorlar

¹⁸⁵ Bkz. Luka 10:15

¹⁸⁶ Yazmada geçen Base, günümüz Şımak İl'inin Base/Basa olarak bilinen Güçlükonak ilçesinin eski ismi olması muhtemeldir.

¹⁸⁷ Teldaro, Teldarus'un (Qanak) kısaltılmış hali olmalıdır. Ya da Dara ile bir ilişkisi olup, Dara Höyüğü anlamına gelme ihtimali de yüksektir.

Aziz ise.../

[113/26a] sevincinden hareketle ona: “Kalk oğlum, hemen bunu gerçekleştir, bu rüya Tanrı’dandır” dedi. Yanında kalmasına fırsat vermeyip, aziz hemen aşağıdaki manastıra inip rahiplere Aziz Aho’yu nasıl gördüğünü anlattı. Daha sonra Base’li Mor Eliyo ve Teldaro’lu Mor Nuh’u yanına çağırarak onlara üç adet katır verdi ve onlara (katırlara) da yol için ekmek, şarap, hayvan yemi ve erzak yükledir. Masrafları için onlara para verdi ve onlarla birlikte yola çıkıp onları uyararak uğurladı. Onlar gittik ten sonra aziz de geri döndü. Ertesi günün gece vakti vardıklarında rahipleri görebileceklerdi.¹⁸⁸ Aziz (Aho) talebelerine görünerek onlara: “Kardeşleriniz yanımıza geldi, kalkın birlikte benim kemiklerimi alın ve bu şehirden uzaklaşın” dedi. Talebeler ve azizler uykudan uyanıp, o rüyayı anlamaya çalışırken onlar (diğer rahipler) kapıyı çaldı. Onlar da bu olayın Tanrı’dan olduğuna.../

[114/26b] inandılar. Onların yanına çıkıp onları saygıyla karşılayarak içeriye aldılar. Birlikte büyümüşçesine birbirlerine adlarıyla hitap etmekteydiler. Gelenler, arkadaşlarına geliş sebebini anlattılar. Orada üç gün kalıp, üçüncü günü oruç tutarak geceyi de dua ederek geçirdiler. Akşam vakti tüm malzemelerini hazırlayarak hayvanlarıyla kaçtılar. Aziz’in mezarını açtıkları sırada tüm bölgeyi güzel bir koku sardı. Daha sonra taştan bir kurna getirip Aziz’in kemiklerini silkeleyerek güzel kokulu elbiselerle sardılar ve kurnanın içine bıraktılar. O kurnayı da alıp katırın sırtına yerleştirdiler. Manastırın aşağı tarafında bir koyun ağılı vardı ve onun içinde de koyunların sahibi yer almaktaydı. O koku etrafı yayılınca koyun sahibi, yerinden hareket ederek manastıra doğru baktı ve manastır kapısının üzerinde bir ışığın yer aldığını gördü. Oraya doğru hızlıca koşup onların oradan kaçtığını gördü.

Rahipler Çobanı Bağlıyorlar ve Fnoç Manastırı’na Kadar Yolculuklarını Sürdürüyorlar

[115/27a] [Çoban] onları görünce bağdı. Onlar da onun köylülere olayı anlatmaması için adamı tutup bağladılar. Onlarla birlikte 6 km. yürüyünce kullarının

¹⁸⁸ Bu cümleden hareketle Arsınus Nehri üzerinde yer alan °Awse köyünün manastıra olan uzaklığının bir günlük mesafe olduğu anlaşılmaktadır. Fakat günümüz Murat Nehri’nin Tur’abdin coğrafyasına çok uzak olup aradaki mesafenin bir günlük yürüyüşle bitirilmesi söz konusu olamaz. Şayet o dönemde Murat Nehri’nin bir kolu Dicle Nehri’ne akıyor olma ihtimalini göz önünde bulundurursak, ya da Arsınus Nehri, Erzan Nehri ise bu mesafenin doğru olma ihtimali de söz konusu olabilir.

başarılarını teşhir etmek isteyen Mesih, o adama güç verdi. O adam da bağcıklarını keserek onlardan kurtuldu ve adam geri dönerek olanları o köylerde anlattı. O köylerin sahipleri bu haberi alınca silahlanıp toplandılar ve manastıra gidip manastırın boş olduğunu, Aziz'in kemiklerinin de yerinde olmadığını gördüler. Büyük bir ağıt yakarak: “bunu kim yaptı?” diye sordular. O adam onların hangi yoldan kaçtıklarını anlatınca, 200 süvari adam silahlanarak Omid'in¹⁸⁹ yönetiminde olan Raḥbut köyüne kadar peşlerine düştüler.

Rahipleri Kovalayanlar Ateş Çemberi İçinde Kalıyorlar

Onlar (rahipleri) uzaktan gördüklerinde onların yanına yaklaşmadan önce onları öldürmeyi düşündüler. Onlar durumun farkına varıp kılıçlarını çektikleri sırada onların yanına varmadan küçükten büyüğe herkes ve.../

[116/27b] atları yollarını göremeyecek türden bir ateş çemberi içinde kaldılar. Onlar bunu yaşarken bu olayın Tanrı tarafından gerçekleştiğini anladılar. Böylece onlara yalvararak: “Azizlerimiz sizden bizi çözmeyi ve yolumuza dönmeyi istiyoruz. Siz de azizin kemiklerini alın ve selametle gidin; çünkü bu işin Tanrı tarafından gerçekleştiğini biliyoruz” dediler. Fakat rahipler, onların bu isteklerine kulak asmadılar ve onlar gece boyunca acı içindeydiler. Rahipler, onların sabaha kadar acı çektiklerini görünce onlara acıyarak: “Yapmak istediğiniz nedir?” diye sordular. Onlar da “Bizi çözün gidelim!” dediler. (Rahipler), onlar için Tanrı'dan merhamet diledi ve iyileştiledi. Onlardan iki kişi rahiplerin yanına yaklaşarak onlara: “Bize azizin kemiklerinden bir parça verin ki, biz de onun sesinden yoksun kalmayalım” dediler. Bu konuşma rahiplerin de hoşuna giderek onlara onun sağ kolunu verdiler. Onları selamlayarak üzerlerine dua ettiler ve “topraklarınıza selametle gidin!” dediler. .../

[117/28a] Onlar büyük bir mutluluk duyarak rahiplerden Rumanus ve Oşut'dan manastırlarına ve faziletlerine dönmelerini istediler. Onlara zarar vermeyeceklerine dair söz vererek rahipler onlarla birlikte geri döndüler. Rahipler Nusaybin'e geldiklerinde kendi gelişlerini müjdelemek için Mor Heworo'nun yanına bir elçi gönderdiler. Rahipler, onların gelişini haber aldıkları sırada büyük bir sevinç yaşayıp

¹⁸⁹ Günümüz Diyarbakır şehri.

onları karşılamaya çıktılar. Onlar da yolda yürüdükleri sırada, (rahiplerin) yanına varmadan [...] ¹⁹⁰ düşündüler.

Manastır Eski İhtişamına Geri Döndü

[118/28b] Ve aşağı manastırın bahçesinin...¹⁹¹ Ve onun değirmenini kurdu. Tanrı onları verimli ve bereketli mahsullerle zenginleştirdi ve o bölgenin tümü azizin kemikleriyle bereketlendi. Dolu, o bölgede yağmaya devam etmedi. Ürünler olgunlaşınca aşağı manastırın arpa ve buğday hasadını yapıp yukarı manastıra çıktılar. Aziz, bağları ve meyve ağaçları çok iyi görünce onlar için sevindi. Manastırın damına çıkıp etrafına bakınca mutlu oldu. Yanında oturan rahip kardeşlerine şöyle dedi: “Bu manastır eski ihtişamına yeniden kavuştu”. Bu yüzden de manastır bugüne dek “Fnoṭ Manastırı”¹⁹² diye adlandırıldı. Manastır çok büyüdü ve ihtişamı.../

[119/29a] ilkinden daha fazla arttı. Malı mülkü ve verimli ürünleri ilkinden daha fazla oldu. Manastırda vergi alan rahip sayısı 300 oldu. Manastırın ihtişamı azizin ölümünden sonra ilkinden daha fazla oldu. Fakat manastır yönetiminde ve Bet Gvogay¹⁹³ olarak bilinen o bölgenin birçok köyü bugüne dek harabe kaldı.

Elyazma Nüşanın Hâtimesi:

Mor Heworo Vefat Ediyor ve Başrahipliği Mor Eliyo’ya Devrediyor

Mor Heworo yaşlandığı sıralar, o da kendine küçük bir mezar yaptırdı ve onun içinde de üç adet taş kurna yapıp birleştirdi ve onlara üç adet kapak yaptı. Yaşlanınca göremeyecek kadar gözleri görme yetisini kaybetti ve hastalanarak ölümle burun buruna geldi. Daha sonra tüm kardeşlerini çağırıp onlara nasihatte bulundu ve mertebelerini tanrının korkusu içinde, iffetle, oruçla ve duayla korumaları ve onları yoldan saptırması için şeytana fırsat tanımamaları yönünde onları uyardı. Kendi

¹⁹⁰ Köşeli parantezle boş bırakılan bu kısım, Mor Filoksinus Yuhanun Dolabani'nin istinsah ettiği elyazma nüshasında 117. sayfanın sondan 10 satırı, 118. sayfanın ise baştan 6 satırı eksiktir.

¹⁹¹ Elyazma nüshasının bu kısmında başlık olmayıp, 189 nolu dipnotta bahsettiğimiz eksik bırakılan kısım buraya kadar devam etmiş olup, bu kısımlar tarafımızdan eksik olduğu için tercüme edilmemiş olup, buradan itibaren tercüme edilmeye devam edilmiştir.

¹⁹² Fnoṭ Manastırı-**ܦܢܘܬ ܡܢܐܨܬܪܐ** tabiri “Manastır, eski ihtişamına geri döndü” anlamını çağrıştıracak şekilde kendisine isim olarak kullanılmıştır.

¹⁹³ Beṭ Gvogay, Tur İzlo bölgesinin bir diğer ismidir. Anlamı ise “Örümcek Ağı” anlamına gelir. Günümüzde Kürtçe olarak da bu bölgeye Bet Gvogay’dan hareketle “Bagog” denilmektedir. Bu hususta bkz. Aziz Bulut, a.g.e., s. 37. Ayrıca Efrem I. Barsavm, kendi yazdığı Turabdin Tarihçesi eserinde Beṭ Gvogay için Beṭ Gvogal tabirini de kullanmaktadır. Bkz. Barsavm I., a.g.e, 1964 s. 14 ve s. 33

aralarında tartışma çıkmasın diye çok sayıda para, kaplar ve kazandığı her şeyi çıkararak onlara verdi. Daha sonra Base'li Eliyo'yu yanına çağırarak onu baş (rahip) yaptı ve ona nasihat vererek rahipleri üzerinde büyüklük taslamayacağı ve onları saflık ve kutsiyet çerçevesinde.../

[120/29b] yöneteceği yönünde uyardı ve yemin ettirdi. Tüm rahipler onun ölümü için hüznüydüler. Onun yanına toplanarak ondan bereketlendiler ve o da onları selamlayarak onların üzerine dua etti. 23 Kasım günü onlar onunla konuştuğu sırada o, sonsuz uykuya daldı. Daha sonra tüm rahipler toplanarak onun için çok kederlendiler ve onu büyük bir saygı çerçevesinde tahnit ettiler. Güzel kokular sürüp onu kıymetli elbiselerle sardıktan sonra yaptığı yeni mezara koydular. O, mezarın içindeki doğru lahitte konulan ilk kişiydi. Bu dünyadan iyi bir isim ve temiz amellerle göçtü. Ve bu dünyadaki yaşamı güzel, barışçıl ve büyük saygı içerisinde yaşadı. Hayatı boyunca gücenmedi ve kusuru hiç tanımadı. Babasının evinden çıktığı günden ölümüne kadar ne köyüne döndü ne şehrin dışına çıktı ne de köylerden herhangi birine gitti. Kendi manastırı dışında ne bir ekmek yedi ne de başka bir yerde uyudu. Sofrasını yoldan geçen herkese kurar aynı şekilde suyu da hazırdı. Yolda giden gelen herkesle iyi ilişkiler kurup.../

[121/30a] bir fakir ya da bir dilenciyle yiyip içmekten hiç tiksindi. Sofrası zengin ve fakir için birdi ve fikri de herkese karşı eşitti. Ve gelecek hayatta onu sonsuz bir hayat ve neşe tacı beklemektedir. Davut'un "Günahkârların yolundan gitmeyen, Tanrı'nın kanunlarına gece gündüz çalışan, nehir kıyısında ekili ağaç gibi (olması için) zamanında filiz, yaprak ve meyve veren adama mutluluk veren ilk konuşması" aziz üzerine aynıyla tahakkuk etmiştir. Rab İsa Mesih'in, tapılası Babası'nın ve hayy olan ve hayat bahşeden Ruh'un meşietini gibi işlerine başlayıp onları bitirmiştir. Ona fazilet, saygı, secde, yücelik, şan ve şeref olsun bize de yiğit azizin ve ölen ya da sonsuza dek yaşayacak olan onun civarındaki tüm rahiplerin dualarıyla borçları silmeyi ve günahları affetmeyi nasip eylesin! âmin.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Aziz Aho'nun Hagiyografisi burada son bulmuştur. Yazmanın devamındaki kısım, Mor Aho'nun hagiyografisinde yer almayıp, devamındaki metin müstensih tarafından eklenmiştir.

Müstensihin Yazma Nüsha Hakkında Verdiği Bilgi

Mor Aho'nun hikâyesi, 23 Mart 1961 yılında Filoksinus Yuhanun Dolabani tarafından tamamlanmıştır.../

[122/30b] ve 14. yüzyılda Beth Man'am beldesinden olan Qaşıšo Yuhanun'nun oğlu Şemmas Yakup tarafından yazılan nüshadan tashih edilmek sûretiyle istinsah edilmiştir. O, bu nüshayı Mardinli mümin Quryaqus'un oğlu Raban Abrohom için yazdı ve Raban Abrohom ve bu öyküyü koruyan merhum, yaşlı Quryaqus'un oğulları Yavsef ve İsa kardeşleri için dua edilmesini istemektedir. Hikâyenin sonunda; "1666¹⁹⁵ Yunan yılının Eylül ayında Çarşamba günü öğleden sonra, annemiz bu dünyadan göçtü ve onu Dayro Estuno olarak bilinen Mor Mikoel Manastırı'na defn ettik" ibaresi yazılıdır. Başka bir yerde de "bu faydalı kitabı [...] ¹⁹⁶ ve Quryaqus ailesinden Papaz İyub'dan satın alan mütevazı Yavsef için de dua edin" ibaresi mevcuttur. Yunan 1665¹⁹⁷ yılında Rabbimizin Vaftiz Bayramı'nda kardeşimiz İsa'nın oğlu Yakup, şemmas olarak takdis edildi. Ve kardeşimiz İsa'nın oğlu kutsal Quryaqus, Yunan 1696¹⁹⁸ yılında 9 Kasım gününün Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan gecenin 3'ünde, Pazar Günü'nün üçüncü senesinde ve gecenin ilk nöbetinde doğmuştur.

¹⁹⁵ Miladi 1355 yılı

¹⁹⁶ Budaki boşlukğa metnin devamındaki söz konusu olan Yavsef'in şahsiyetiyle ilişkili bir sıfatın gelmesi muhtemeldir.

¹⁹⁷ Miladi 1354 yılı

¹⁹⁸ Miladi 1355 yılı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Mor Aho hagiyoğrafisi ve Adına İnşa Edilen Dini Yapılar” adlı çalışmamızla Mor Aho’yu, onun döneminde yaşanan siyasi ve dini olayları ve onun adına inşa edilen kilise ve manastır yapılarını açıklamaya gayret gösterdik. Tez konumuzu bu yönde seçmemizde, Midyat’ın Ahlaḥ (Narlı) Köyü’nden olan ve Tur’abdin coğrafyasını yaptığı incelemelerle iyi tanıyan Malfono İskender De Basso etkili olmuştur. Bu konuyu ele almamızın çeşitli sebepleri vardır. Mor Aho’nun adına inşa edilen kilise ve manastır yapılarının sayısı ve önemi, ihtişamı, konumu ve azizin Süryani halkı için çok özel bir yer tutması ve Mor Aho hagiyoğrafisinin bölgede henüz çalışılmamış olması, tez konumuzu bu yönde seçmemizde etkili olmuştur. Ayrıca böyle bir konuyu seçerek özgünlük yaratılmaya çalışılmıştır. Mor Aho üzerine çalışma yürüten tek kişi ise, *Salzburg Üniversitesi Syrisches Theologie* Bölüm Başkanı Prof. Dr. Aho Shemunkasho’dur.

Araştırmamızı teşkil eden Mor Aho hagiyoğrafisini ihtiva eden el yazma nüshası, orijinal nüsha olmayıp Kırklar Kilisesi Kütüphanesi’nden temin edilen ve 1961 yılında F. Y. Dolabani’nin istinsah ettiği nüshadır. Bu nüsha, Mor Gabriel Manastırı ve Warbug şehrindeki Mor Yakup da’Sruḡ Manastırı’ndan temin edilen iki nüshayla karşılaştırmak üzere metin analizi yapılmış ve Türkçe’ye kazandırılmıştır. Aynı zamanda Mor Aho adına inşa edilen kilise ve manastır yapıları hakkında halk tarafından bilinen bazı bilgilere şüpheyile bakılmaktadır. Şüpheyile bakılan bu bilgiler, ele alınan esas el yazma nüshadan hareketle giderilmeye ve manastırlar hakkında detaylı bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Asıl konumuzu teşkil eden Mor Aho Hagiyoğrafisi ele alınırken, Tur’abdin’de Hristiyanlığın yayılışı, Hristiyan hagiyoğrafisi ve Süryani hagiyoğrafi geleneği gibi konular da ele alınarak kaynaklar dâhilinde açıklanmaya çalışılmıştır.

5. ve 6. yüzyıllara ışık tutan Mor Aho hagiyoğrafisi, onun yaşam hikâyesinin yanında Mor Mikoel, Mor Heworo ve Teldaros (Qanaq-Bakacık) köyünün sahibi olan münzevi Teodoros’un yaşam hikâyelerini de kapsamaktadır. Bu hagiyoğrafi, sadece asketizm ve monastik yaşama dair konuları değil; aynı zamanda siyasi olayları da ele almaktadır. Mor Aho hagiyoğrafisi özet olarak; siyasi açıdan Pers ve Roma arasında gerçekleşen çatışmaları, Nusaybin şehrinin 100 yıllığına Persler’e verilmesini ve

Rişayno ile Nusaybin halkının Perslerin ülkesine sürgün edilmesini anlatmaktadır. Asketik ve Monastik açıdan ise; Mor Aho'nun münzeviliğe çekilerek mucizeler yapıp hastaları iyileştirdiği, inziva ettiği manastırda rahiplerin günlük işleri, gittiği coğrafyalarda bulunan ve pagan inancını taşıyan insanları kendi gerçekleştirdiği çeşitli mucizelerle nasıl Hıristiyanlaştırdığı ve İstanbul'da Katolik kilisesi tarafından azizin nasıl karşılandığı gibi konuları içermektedir.

Mor Aho hagiyoğrafisine bağlı kalınarak, hayattayken onun adına inşa edilen manastır sayısının üç olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunların ilki; Musul'dan Mor Mikael ile birlikte döndüğü sırada Teldarus olarak adlandırılan fakat günümüzde Qanak (Bakacak) olduğu düşünülen köyde inşa edilmiştir. İkincisi; Teldarus köyü sahibi Teodoros'un oğlu Heworo için Beğ Man'am köyünün beş km güneyinde hafif bir tepe üzerine inşa edilen ve günümüzde Mor Aho d'Fufo adıyla bilinen manastırdır. Üçüncüsü ise; Arsinus nehri kıyısına yakın bir yerde olan 'Awse köyünde inşa edilen manastırdır. Diğer manastırlar ve kilise yapıları ise Mor Aho'nun ölümünden sonra onun adına inşa edilmiştir. Mor Aho'nun adına inşa edilen yapılardan ayakta kalanlar; Dayro da'Slibo'da yer alan Mor Aho Kilisesi, Harbto (Dağ İçi) Köyü'ndeki Mor Aho ve Mor Heworo Kilisesi, Marbobo (Günyurdu) Köyü'nde mevcut olan ve Yukarı Kafro (Arıca) Köyü'nde yer alıp 2015-2016 yıllarında restore edilen Mor Aho Manastırı'dır. Bunların dışındaki yapıların bir kısmı yok olmuş, bir kısmı da harabeye dönüşmüştür.

Tarih boyunca Süryanilerin yaşadığı toprakların çok az bir kısmını oluşturan Tur'abdin coğrafyası kendi sınırları içerisinde farklı milletleri ve kültürleri barındırdığından, inanç bağlamında da farklı mabetlere ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla Hıristiyanlığın Tur'abdin'de yayılmaya başlamasıyla birlikte, bölgede çok sayıda kilise ve manastır inşa edilmiştir.

Bilindiği üzere, Hıristiyanlığın doğduğu ilk yıllarda Mezopotamya'nın büyük bir kesimi Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunmaktaydı. Ki bu durum, Hıristiyanlığın yayılması için bir engeldi. İsa Mesih'in ölümünden sonra İsa'nın kardeşi olduğu söylenen Yakup'un başkanlığında örgütlenen havariler, düzenli bir cemaat haline gelerek hem Yahudi geleneklerini sürdürdü, hem de İsa Mesih'in onlara öğrettiklerini yaydılar. İlk olarak Kudüs'te teşekkül ettirilen İsa cemaati, zamanla

artmış ve Hristiyanlığı birçok bölgede yaymaya başladı. Kudüs cemaatinin misyon çalışmaları neticesinde de bu yeni inancın etkileri Antakya'da görülmeye başladı. Ve kilise geleneğine göre, Petrus tarafından 37 yılında Antakya'da ilk kilise kurulmuştur. Fakat Roma imparatorluğunun Hristiyanlara karşı başlattığı büyük bir katliam ile Kudüs'teki Kilise dağılmış ve Antakya'da kurulan ilk kilisenin önemi de böylece artmıştır. Nitekim misyonerlik faaliyetlerini hızla yayan Havariler tarafından İncil'in yayılması ve Miladi birinci yüzyılın sonlarına doğru Antakya ve İskenderiye'de ilk kiliselerin oluşturulması ile birlikte bu yeni inancın etkileri, Roma, Yahudiye, Samiriye, Fenike, kuzeyde Antakya, Anadolu, Kuzey Afrika kıyıları, Roma ve Doğu Akdeniz bölgesine kadar ulaştığı söylenebilir.

Hristiyanlığın erken yüzyıllardaki yayılışı sürecinde, henüz ilk andan itibaren belirli oranda Hristiyanlaşmaya başlayan Süryanilerin de önemli roller oynadıkları kabul edilmektedir. Nitekim bazı rivayetlere göre, Urhoy (Urfâ) kralı V. Abgar'ın İsa Mesih ile yaptığı yazışmalar sonrası Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte Süryaniler, Hristiyanlıkla İsa Mesih'in dünyadan ayrılışından hemen sonra Urfâ'da tanıştılar. Rivayete göre, Adday Urfâ'ya gidip kral V. Abgar'ı Hristiyanlaştırdıktan sonra, yanına aldığı Aggay ve Mara ile birlikte Dicle Nehri'ni takiben Mezopotamya içlerine doğru ilerleyerek Omid, Nsibin, Beṭ Zabday, Haḍyab, Beṭ Gernay, Kaşkar, Ahvaz civarını dolaştılar ve buralardaki Yahudi kolonilerine Hristiyanlığı vaaz etmişler. Dolayısıyla 100'lü yıllarda Hristiyanlığın Dicle'nin karşı yakasında ilerlediğini ve o tarihlerde Adday'ın Hristiyanlığın ilk misyoneri olarak Dicle'nin doğusundaki dağlık yerleşimlerinde görüldüğü söylenebilir.

Tur'abdin coğrafyasının Hristiyanlığı kabul edilişi ise, Hristiyanlığın İdil ve yakın çevresini ifade eden Beṭ Zabday'a girmesinden yaklaşık iki yüzyıl sonra olmuştur. Roma İmparatorluğu, Hristiyanlığın yayıldığı ilk yıllardan itibaren Hristiyanlara baskı uygulamaktaydı. Miladi IV. yüzyılın başlarında, Bizans İmparatoru Konstantin, Hristiyanlığa uygulanan bu baskıları ortadan kaldırarak bu yeni inancı devletin resmi dini olacak süreci başlatmıştır. Böylece pek çok kişi Hristiyanlığın kendilerine sunmuş olduğu inanç esaslarını kabul etmiş, bunun sonucu olarak da Bizans'ta bu inancın pratiklerini ifa etme amacına yönelik olarak, mabet yapımı hızlanmıştı. Süryani geleneği ve azizlerin hagiyografilerinden hareketle, dinsel mekânlar bağlamında manastırlara özgü yaşam sisteminin

Tur'abdin coğrafyasına yerleşip gelişmesi, Mısırlı Mor Avgin'in öncülüğünde 72 havarisine dayandırılması mümkündür. Bu dönemde, dünyevi hayatı bir kenara bırakan monastik inanç sahiplerinin bazıları, çöllük, dağlık bölgeler gibi ıssız yerlere çekilerek manastırlar inşa etmeye başladılar. Örneğin; Tur İzlo'nun Nusaybin ovasına bakan yamaçlarda 4. ve 5. yüzyıllarda Mor Avgin ve birkaç öğrencisi adına inşa edilen beş manastır mevcuttur. Bunlar: Mor Avgin İguftoyo (Mısırlı), Mor Yuhanun Tayoyo, Mor Yoreṭ, Mor Abrohom Kaşkroyo ve Mor Şomrin adına kurulan manastırlardır. Bunların dışında, Tur İzlo'nun merkezinde 4. yüzyılda kurulan Mor Malke Manastırı da mevcuttur.

Bu dönemde, dünyevi hayatı bir kenara bırakan monastik inanç sahipleri olan rahipler, manastır yapılarını çöllük, dağlık bölgeler gibi ıssız yerlere çekilerek inşa etmeye başlamışlardır. Yukarıda saydığımız beş manastır, bunlardan birkaçıdır. Hıristiyanlıkta Manastır, belli bir tarıkata mensup fertlerin çalışma eğitim ve ibadetlerini tamamen Allah'a has kılmak üzere toplumdan ayrı bir şekilde, cemaat halinde yaşayabilmelerini temin maksadıyla düzenlenmiş olan yapı ya da yapılar topluluğu olarak izah edilebilir. Manastır hayatının da, III. yüzyılın sonlarında insanların yalnızlık içinde oruç tutmak ve tefekküre dalmak maksadıyla çöllere ve dağlara çekilmeleri şeklinde başladığı da söylenebilir. Hem azizlerin genel anlamda yaşamlarını aktaran hem de manastır yapıları ve tarihçeleriyle ilgili derin bilgiler veren hagiyografi yazını geleneği de, bu manastır kurumlarında gelişmiştir. Hagiyografi geleneği Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık çatısı altında azizlerin yaşam hikâyelerini ihtiva eden bir edebi tür olarak ortaya çıkmıştır. Azizlerin ve Hıristiyanlık adına şehit düşen şehitlerin yaşam hikâyelerinin ele alan hagiyografik eserler, edebiyatın bir türü olup nesir şeklinde yazılmışlardır. Hagiyografik eserlerdeki mucizelerde abartı kaçınılmazdır. Nitekim bu durumla, genellikle insanların Hıristiyanlık inancına daha bağlı olmaları amaçlanmıştır

Son olarak; 2013 yılında Tur'abdin bölgesinde yer alan kilise ve manastırlara ilişkin yaptığımız bir proje çalışmasında yüzlerce irili ufaklı kilise ve manastır tespit edilmiştir. Bunların birçoğu 4. yüzyıl ile 13. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir. Ortodoks Süryanilerin, bu bölgede 4. yüzyıldan bu yana özgün bir yapı geleneği olarak oluşturdukları kilise ve manastır yapılarının bir kısmı, değişik dönemlerde tadilat görerek günümüze kadar korunabilmiştir. Süreç içinde bir kısmı harabeye dönüşürken

bir bölümü de tamamen tahribata uğramış ya da temeli dahi yok olmuştur. Metruk durumda kalan birçok manastır ve kilise, günümüzde hayvan sığınağı, saman ve çalı çırpı ambarı olarak kullanılmakla birlikte define avcıları için hazine arama merkezi konumundalar. 1960'lı yıllarda Süryaniler'den tamamen boşalan köylerdeki kiliseler ise kısmen camiye dönüştürülmüştür. Bu yapıların birçoğu, yurtdışında yaşayan Süryanilerin yaptıkları bağışlar sayesinde restore edilerek tarihsel kimlikleri korunmaktadır. Ayakta kalan manastır yapıları, günümüzde hala Süryani kültürünü yaşatan birer kale olarak işlevini sürdürmektedirler. Çünkü bu yapılar, aynı zamanda bugün rahip ve papazlar için eğitim yuvaları olduğu kadar yıl boyunca kendi köyünde eğitim görme imkânı olmayan Süryani ailelerin çocuklarına ve yaz aylarında yurtdışından gelen Süryani ailelere ev sahipliği yapmaktadır.

EKLER

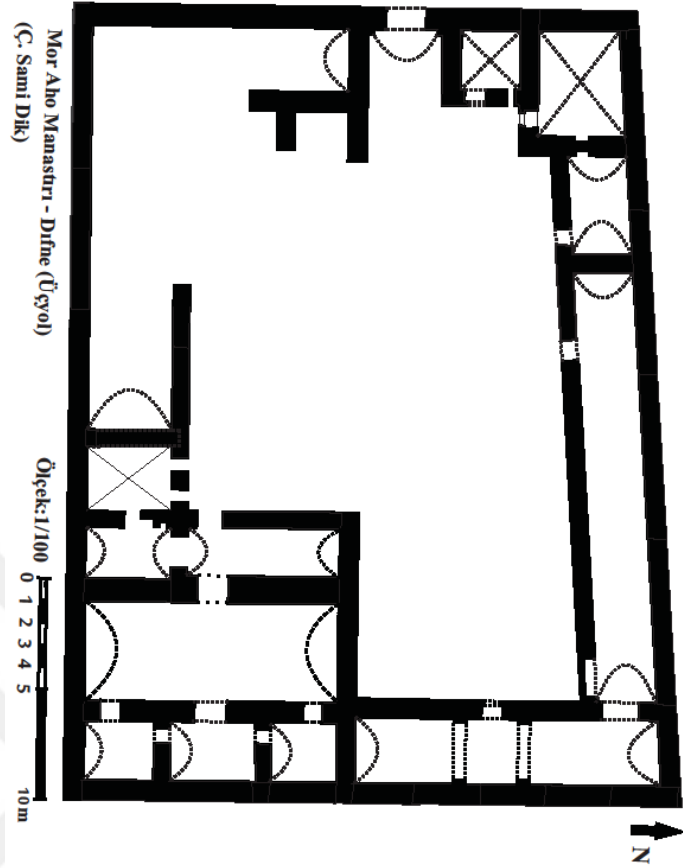
Ek 1: Görseller

Şekil 1: Mor Aho Manastırı'nın uydudan görünüşü. Qanak/Teldarus (Bakacık) Köyü.

Şekil 2/a: Mor Aho d'Difne (d'Makar) Manastırı'nın güneydoğusundan bir görsel. Difne (Üçyol) Köyü (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 2/b: Çizim 1. Mor Aho d'Difne Manastırı'nın planı. (Çizim: Sami DİK)

Şekil 3: Dayro da'Slibo (Haç Manastırı)'dan genel bir görünüş. Çatalçam Köyü (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 4/a: Dayro da'Slibo'daki Mor Aho Kilisesi'nin kare planlı naos bölümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 4/b: Mor Aho Kilisesi'nde yer alan Azizler Evi'nden bir kesit. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 5: Dayro da'Slibo Manastırı'nın güneybatı köşesinde yer alan Mor Heworo Kilisesi'nden bir kesit. (Fotoğraf: Sami DİK)

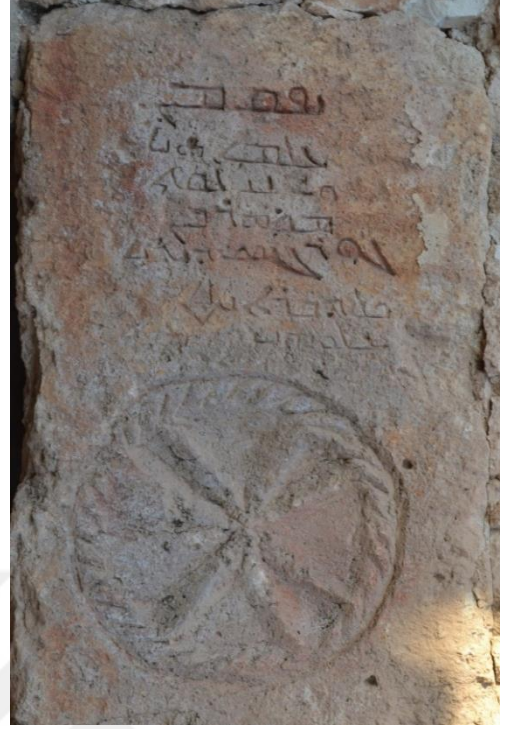
Şekil 6: Yardo (Yamanlar) Köyü'nde yer alan Mor Aho Kilisesi'nin batıdan görünümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 7: Bsorino Köyü'ndeki Mor Dodo Kilisesi'nde yer alan Mor Aho'ya ait mezar. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 8/a: ^CUrduş/^CArnas (Bağlarbaşı) Köyünün yaklaşık 6 km. güneyinde yer Mor Aho Manastırı (Derhadad/Derhadadke/Dayro Hdato)'nın güneybatıdan görünümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 8/b: ^cUrdnus yaklaşık 6 km. güneyinde yer alan Mor Aho Manastırı'nın iç çehresi (sol) ile girişteki haç motifli taşın üzerine (sağ) yer alan Süryanice yazıt. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 9: Kafarhewar (Gelinkaya) Beldesi'nde yer alan Mor Heworo Kilisesi'nin kurulduğu alan ve kiliseye ait olduğu düşünülen sütün kaidesi görüntüleri. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 10/a: Beṭ Man'am Köyü'ndeki Mor Aho da'Fnoṭ Manastırı (DerPu/Dayro d'Futo)'nın kuzeybatı görünümü. (Fotoğraf: Midyat Papazı İshak ERGÜN)

Şekil 10/b: Beṭ Man'am Köyü'ndeki Mor Aho da'Fnoṭ Manastırı'nın kilise bölümünün narteks kısmı. (Fotoğraf: Midyat Papazı İshak ERGÜN)

Ek 11: Harbto/Karabemişka (Dağıci) Köyünde yer alan Mor Aho-Mor Heworo Kilisesinin iç görünümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 12: Marbobo (Günyurdu) Köyü'nün merkezinde yer alan Mor Aho Kilisesi'nin güney görünümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 13/a: Kafro CElayto (Arıca) Köyünde yer alan Mor Aho Manastırı'nın restorasyon öncesi genel bir görünümü. (Fotoğraf: Sami DİK)

Şekil 13/b: Kafro CElayto (Arıca) Köyünde yer alan Mor Aho Manastırı'nın restorasyon sonrası genel bir görünümü. (Fotoğraf: İsa TEMİZ)

Şekil 14: °Awse Köyünde (Arsinus Nehri yakınlarında) yer alan Mor Aho Manastırından genel bir görünüm. (Fotoğraf: Malfono İskender De BASSO)

پرتو کوه

ایستاده ای که در دل کوه می ایستد
به هر سو که بنگری درخشان است
و چون از کوه جدا شدی به هر سو
در دل کوه می ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد

پرتو کوه

ایستاده ای که در دل کوه می ایستد
به هر سو که بنگری درخشان است
و چون از کوه جدا شدی به هر سو
در دل کوه می ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد
و در دل کوه ایستد و در دل کوه
لایق است که در دل کوه ایستد

חב"ש

פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה

חב"ש

מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה
 פה מלא שפלות וזבובים רבים ורעידות
 שבהם חתולו הולך ויש לו ריח קשה
 הריח נעשה ויש לו ריח קשה ויש לו ריח קשה

קלד

מרת אמה וכו', ומרת אמה מ'ל'ל. מ'ע'ע'ל
 ו'מ'ע'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'ל'ל'ל'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'ל'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'ל'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה'

קלד

מרת אמה וכו', ומרת אמה מ'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'ל'l'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'
 מ'ר'ת' א'מ'ה' ו'כ'ו', מ'ר'ת' א'מ'ה' מ'

⚡ **כאשר** ⚡

תמיד יתקיים $\frac{d}{dt} \left(\frac{1}{2} m v^2 + q \phi - \mathbf{p} \cdot \mathbf{v} \right) = 0$
 כאשר \mathbf{v} הוא וקטור המהירות. נגזרת זהו $\frac{d}{dt} \left(\frac{1}{2} m v^2 + q \phi - \mathbf{p} \cdot \mathbf{v} \right) = m \mathbf{v} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} + q \frac{d\phi}{dt} - \frac{d\mathbf{p}}{dt} \cdot \mathbf{v} - \mathbf{p} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt}$
 נניח $\frac{d\mathbf{p}}{dt} = \mathbf{F}$ (כוח) ונניח $\frac{d\phi}{dt} = \mathbf{E} \cdot \mathbf{v}$ (עבודה).
 אז $m \mathbf{v} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} + q \mathbf{E} \cdot \mathbf{v} - \mathbf{F} \cdot \mathbf{v} - \mathbf{p} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} = 0$
 נניח $\mathbf{p} = m \mathbf{v}$ (מכאן $\mathbf{p} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} = m \mathbf{v} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt}$)
 אז $m \mathbf{v} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} + q \mathbf{E} \cdot \mathbf{v} - m \mathbf{v} \cdot \frac{d\mathbf{v}}{dt} - \mathbf{F} \cdot \mathbf{v} = 0$
 כלומר $q \mathbf{E} \cdot \mathbf{v} - \mathbf{F} \cdot \mathbf{v} = 0$
 כלומר $\mathbf{F} = q \mathbf{E}$ (כוח אלקטרוסטטי)

⚡ **ווקטור פוטנציאל** ⚡

נניח $\mathbf{E} = -\nabla \phi - \dot{\mathbf{A}}$ ונניח $\mathbf{B} = \nabla \mathbf{A} \cdot \mathbf{v}$
 אז $\nabla \cdot \mathbf{E} = -\nabla^2 \phi - \nabla \cdot \dot{\mathbf{A}}$
 ונניח $\nabla \cdot \mathbf{E} = \rho / \epsilon_0$
 אז $-\nabla^2 \phi - \nabla \cdot \dot{\mathbf{A}} = \rho / \epsilon_0$
 נניח $\nabla \cdot \mathbf{A} = 0$ (גauge לורנטז)
 אז $-\nabla^2 \phi = \rho / \epsilon_0$
 כלומר $\phi = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \int \frac{\rho(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} dV'$
 ונניח $\nabla^2 \mathbf{A} = -\mu_0 \mathbf{j}$
 אז $\mathbf{A} = \frac{\mu_0}{4\pi} \int \frac{\mathbf{j}(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} dV'$
 אז $\mathbf{E} = -\nabla \left(\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \int \frac{\rho(\mathbf{r}')}{|\mathbf{r} - \mathbf{r}'|} dV' \right) - \dot{\mathbf{A}}$
 ונניח $\mathbf{v} = \frac{d\mathbf{r}}{dt}$
 אז $\mathbf{E} = -\nabla \phi - \dot{\mathbf{A}}$

آ كلاس

همه ديدار و تامل، بر روفه دادارست، اين ليله را رس
 ميچند، اين طاهره! تو حيرتي ميچيز هيچگونه!
 و ميگويد، او را سر مده و حيرت بيا و لا، تو صدمه، دلمه ديه
 كه ميچيز، كلا، موفوسه، طفلانكته، موفوسه، او كلي
 كه كلاس، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 با و موفوسه و موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، او را موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 و موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 اين موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 و موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 و كلا، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 لا، كلي و موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه

آ موفوسه

موفوسه، او را موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 و موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 كه موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه
 موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه، موفوسه

● حله

هذه هي حلها في مسألة 15: ما هي نسبة الخبز والحبوب؟
 معطياتها هي: $15x + 10y = 100$ و $2x + 3y = 40$
 حيث x هي كمية الخبز و y هي كمية الحبوب.
 من المعادلة الأولى: $15x = 100 - 10y$ $\Rightarrow x = \frac{100 - 10y}{15}$
 نعوض في الثانية: $2(\frac{100 - 10y}{15}) + 3y = 40$
 $\frac{200 - 20y}{15} + 3y = 40$ $\Rightarrow \frac{200 - 20y + 45y}{15} = 40$
 $\frac{200 + 25y}{15} = 40$ $\Rightarrow 200 + 25y = 600$ $\Rightarrow 25y = 400$ $\Rightarrow y = 16$
 نعوض في الأولى: $15x + 10(16) = 100$ $\Rightarrow 15x + 160 = 100$ $\Rightarrow 15x = -60$ $\Rightarrow x = -4$
 النتيجة: $x = -4$ و $y = 16$.
 هذا يعني أننا نحتاج إلى 4 أرغفة خبز سلبية و 16 أرغفة خبز إيجابية.
 هذا غير منطقي في سياق المسألة، مما يشير إلى خطأ في المعطيات أو في الحل.

● مسألة 15

من بين 100 شخص، 60 يحبون القهوة و 40 يحبون الشاي.
 و 20 يحبون كليهما.
 كم عدد من لا يحبون أي شيء؟
 الحل: $60 + 40 - 20 = 80$ شخص يحبون شيئاً.
 $100 - 80 = 20$ شخص لا يحبون أي شيء.

Ames

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ames

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ek 3: Paulus Bedjan'ın Azizlerin ve Şehitlerin Yaşam Hikâyelerine İlişkin dDrlediği VII Ciltlik *Acta Martyrum Et Sanctorum* Eserinin İçindekiler Kısmı

CİLT I¹⁹⁹

| No | Acta Martyrum Et Sanctorum
(Azizlerin ve Şehitlerin Yaşam Hikâyeleri)
Tomus Primus (I)
Paulus Bedjan-Paris 1890 | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ | Sayfa
No |
|----|--|---|-------------|
| 1 | Baş havari Şem'un Kifo'nun Yaşam Hikâyesi | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 1 |
| 2 | Kutsal havari Aziz Pavlus'un Yaşam Hikâyesi | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 34 |
| 3 | Havari Aziz Mari'nin Yaşam Hikâyesi | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 45 |
| 4 | Şehit Şarbel'in Hikâyesi | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 95 |
| 5 | Barsamyō Şahadeti | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 120 |
| 6 | Mor Yakup'un keder ve aslan yavrusu üzerine yazdığı şiir | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 131 |
| 7 | Şemmas Habib'in Şahadeti | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 144 |
| 8 | Mor Yakup'un Şehit Habib hakkında yazdığı şiir | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 160 |
| 9 | Kutsal Aziz ^c Abdalmasih'in yaşam hikâyesi | ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܘܪܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 173 |

¹⁹⁹ Paulus Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace I*, 1890, Parisiis, ss. 1-544

10	Kayserili Eusebius'a atfedilmiş Filistin'deki Tövbekârların üzerine yazılmış şiir	مَدَامِنَا وَحَلَا مَكْرَمَاتِنَا وَحَقِّقَاتِنَا
وَأَمِّنَا لِأَهْلِ مَكْرَمَاتِنَا فَحَقِّقَاتِنَا	202
11	Proqopius'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	205
12	Olepius, Zakay ve Rumanus'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	208
13	Timoteos'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	214
14	Ogopius, iki İskenderiyeli ve iki Yonashlı, Timoteos, Rumulous ve Plosis'in İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	217
15	Apipones'in İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	220
16	Oluses'in İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	229
17	Oğopis'in İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	
18	Tanrı'nın bakiresi Teodosio/a'nın İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا حَقِّقَاتِنَا
وَأَمِّنَا	236
19	Dumminus'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا	239
20	Poulus, Volentinus ve kız kardeşinin İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	243
21	Anţuninus, Zbino, Garmonus, Ma ^c tonus'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	250
22	Ores, Primus, Elio'nun İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	254
23	^c Abşlomo olarak tanınan Patrus'un İkrarı	مَدَامِنَا وَحَقِّقَاتِنَا، دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا،
دَوَّابِّ مَكْرَمَاتِنَا	255

24	Pampilus, Voles, Selovq(k)os, Poulus, Forpires, Teofilus, Yulyanus ve bir Mısırlı olmak üzere 8 kişinin İkrarı	مَدَوْمِلَا وَفَصْبَلَا، ؤَوُهَلَا،
ؤَوُهَلَا مَدَا، ؤَوُهَلَا مَدَا،
ؤَوُجُفَمَا، ؤَوَابَفَبَلَا،
ؤَوَمَلَلَا، ؤَوُكَلَا مَدَا
وَءَا مَ حَمَلْنَا لَكُنَا	258
25	Hadrianus ve Eubulus'un İkrarı	مَدَوْمِلَا وَءَاؤُؤُبَلَا، ؤَوَا مَدَا	271
26	Poulus ve Nilus, Potrimiteos ve Elio'un İkrarı	مَدَوْمِلَا وَفَدَلَا، ؤَوُبَلَا،
ؤَوُكَلَا بَعْبِلَا، ؤَوَا مَدَا	272
27	Selvonus ve Beraberindekilerin İkrarı	مَدَوْمِلَا وَفَدَلَا مَدَا ؤَوَا مَدَا
وَءَا مَدَا	274
28	Aziz ve Şehit Mor Gevargis'in Şahadeti	مَدَوْمِلَا وَكَبَمَا مَدَا
كَلَفُفَمَا مَدَا	277
29	Efes'te şehit düşen sekiz çocuğun Hikâyesi	مَدَا مَدَا وَءَا مَدَا مَدَا
وَءَا مَدَا مَدَا	301
30	Kutsal ve Aziz Haçın ikinci bulunuşunun Hikâyesi	مَدَا مَدَا وَءَا مَدَا مَدَا
كَبَمَا مَدَا مَدَا مَدَا	326
31	Malke oğlu mukaddes Yuhanun'un Hikâyesi	مَدَا مَدَا وَءَا مَدَا مَدَا مَدَا	344
32	Azize Maryone	مَدَا مَدَا مَدَا	366
33	Hemiri Şehitlerinin Hikâyesi	مَدَا مَدَا وَءَا مَدَا مَدَا	372
34	Mukaddes Aziz Zay'o	مَدَا مَدَا مَدَا	398
35	Aziz Şaliço	مَدَا مَدَا	424
36	Büyüğümüz Aziz Münzevi Yavnon'nun başarılarının Hikâyesi	مَدَا مَدَا وَءَا مَدَا مَدَا
مَدَا مَدَا مَدَا	466
37	Muhtelif Konular	مَدَا مَدَا	527

38	Hataların ve Hareklenme miş Kelimelerin Tahlili	لاجرؤن كفوؤا ومنتنا	544

CİLT II²⁰⁰

| No | Acta Martyrum Et Sanctorum
Tomus Secundus (II)
(Martyres Chaldæi Et Persæ)
Paulus Bedjan-Paris 1891 | ܐܩܬܐܡܪܐ ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ
ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ
(ܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ
(ܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ
ܦܘܠܘܫ ܒܝܕܝܢ-ܦܘܪܝܫ 1891 | Sayfa
No |
|----|---|---|-------------|
| 1 | Sultan Mahduk, Odvarparvo ve Meharnarso'nun Yaşam Hikâyesi | ܐܠܚܘܕܐ ܘܢܘܠܗܘܩ ܡܕܘܘܕܡ
ܘܘܕܘܘܕܘܩܐ ܘܡܕܘܘܕܘܩܐ | 1 |
| 2 | Zbino, Lo ^c ozor, Moruṭ, Navsay, Eliyo, Mahri, Ḥabīb, Sobo, Brikyeṣuṣ, Yovnon ve Şembayteh olan kutsal şehitlerin zaferi | ܩܝܣܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ: ܐܝܫܐ, ܘܡܠܘܩܐ,
ܘܡܠܘܩܐ, ܘܡܠܘܩܐ ܘܡܠܘܩܐ, ܘܡܠܘܩܐ,
ܘܡܠܘܩܐ, ܘܡܠܘܩܐ, ܘܡܠܘܩܐ,
ܘܡܠܘܩܐ, ܘܡܠܘܩܐ | 39 |
| 3 | Niqtur episkoposu Şobur, Saluk episkoposu İshak, M ^c ane, Abrohom ve Şem'un'un şahadeti | ܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ
ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ
ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ,
ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ | 51 |
| 4 | Doğu Bölgesi Şehitleri'inin üzerine yapılan ilk konuşma | ܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ: ܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ
ܘܡܘܩܘܬܐ ܘܡܘܩܘܬܐ | 57 |

²⁰⁰ Paulus Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace II*, 1891, Parisiis, ss. 1-680

5	Şehitlerin ıstırabı üzerine ikinci konuşma	كَمَلًا وَأَوْحَ حِكْمَةً وَمُهَيَّبًا:
حَلَا فَعُومَ حُنْبَتَتِهِ	123
6	Başepiskopos Aziz Şem'un Bar Sabo'e'nin Şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَكَبِيمًا مَصْدَعًا كَلَامًا حَبِيمًا
حِينَ نَحْنُ	128
7	Aziz Şem'un Bar Sabo'e ve Şehit Yoldaşlarının Şahadeti	لَا هِيَ عُصْرَةَ لَوَا وَهَذِهِ مَصْدَعًا
حِينَ نَحْنُ وَحَلَقَاتِ عُصْرَةَ	131
8	Aziz Pusi'nin Şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَتَرْسًا هَدَمَبًا	208
9	Pusi kızı şehit Azize Morto'nun Şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَكِنَاةَ وَمَلَاةَ
وَهَدَمَبًا: كَبِيمًا كُنَاةَ عُصْرَةَ	233
10	Huzoyolarla gerçekleşen büyük savaş	مَنْ كَا وَجَبَا وَتَوَلَّى حَلَا تَوَلَّى	241
11	Çok sayıdaki şehidin ve mümin Kral Ozod'un mücadelesi	لَجَبْنَا وَتَقَرَّرْنَا وَهَيَّبْنَا
مَدَامَنَا وَمَلَكَا	248
12	Tarbu, kız kardeşi ve kız kardeşinin şehit akrabalarının şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَبِأُوحَةَ وَبِوَسْبَاةَ وَوَكِنَاةَ
كَلَامًا مُعْتَبَرًا	254
13	Episkopos Miles, Papaz Obursom ve Şemmas Sinay'ın şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَهَيَّبْنَا إِهْبَمَةً كَلَامًا
وَأُوحَةَ مَصْرًا كَبِيمًا وَوَكِنَاةَ
مَصْدَعًا	260
14	Şohdost ve beraberindeki 128 şehidin şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَهَيَّبْنَا وَهَيَّبْنَا وَهَيَّبْنَا
وَهَيَّبْنَا	276
15	Barşebyo ve şehit arkadaşlarının şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَكِنَاةَ وَحَلَقَاتِ عُصْرَةَ	281
16	Episkopos Narso ve öğrencisi Yovsef'in şahadeti	عُصْرَةَ لَوَا وَتَرْسًا إِهْبَمَةً كَلَامًا
وَهَيَّبْنَا	284
17	Şehitlerin Mecmu'u	حَلَامًا وَهَيَّبْنَا	286

18	Papaz Doniyel ve eşi Varde'nin şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَانَا كَمْبِلَا هُوَؤْؤَا حِنَا
حُنُكَا	290
19	111 adam ve 9 kadının şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا سَبْحَمْنِي كَحْتَم
ؤَاَمَا تَقَم	291
20	Barbaçşmin ve beraberindeki 16 şehidin şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا مَوْتَا مُؤَدِّوْا
وَحَدَمَا	296
21	Farklı bölgelerde katledilen şehitlerin şahadeti	لُجَبَا وَاوْدَاؤْؤَا وَاوْدَاؤْؤَا حَاؤْؤَا لُؤْؤَا	303
22	Papaz Yaçub ve kız kardeşi Baç Qyomo Maryam'ın şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا كَمْبِلَا هُوَؤْؤَا
سَبَاؤْؤَا حِنَا حُنُكَا	307
23	Papaz Eşi Teqlo/a ve beraberindeki diğer 4 Papaz Eşinin şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا حِنَا حُنُكَا: هُوَؤْؤَا
قَتَا حُنُكَا وَاوْدَاؤْؤَا	308
24	Şemmas Barhadşabo'nun şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا سَبْحَمْنِي	314
25	Sürgün edilmiş olanların şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا حُنُكَا	316
26	Pers ülkesindeki Kaldeli 40 şehidin şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا حُنُكَا حِنَا
قَتَا حُنُكَا	325
27	Manastır reisi Badmo'nun şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا وَاوْدَاؤْؤَا	347
28	Episkopos Aqebşmo, Papaz Yovsef ve Şemmas İtaloho'nun şahadeti	مُؤَدِّوْا وَاوْدَاؤْؤَا اِصْحَمْنِي
هُوَؤْؤَا حُنُكَا حِمْبِلَا، هُوَؤْؤَا
حُنُكَا	351
29	Şehit Mor Behnam ve kız kardeşi Saro'nun zaferinin hikâyesi	اِحْسَا وَاوْدَاؤْؤَا وَاوْدَاؤْؤَا
حُنُكَا حُنُكَا حُنُكَا	397
30	Şehit aziz Qardağ'ın zafer hikâyesi	اِحْسَا وَاوْدَاؤْؤَا حُنُكَا
حُنُكَا	442

31	Saluk'lu Karko ve şehrin içindeki şehitlerin hikâyesi	لأحمدنا وذكراً وحداً مكملاً
ذوقنا وواحدة	507
32	Kutsal ve muzaffer aziz Meharşobur'un şahadeti	كُتبتُ لولاه ولله كُتبتُ لولاه
كُتبتُ لولاه	535
33	Parçalanmamış Mutlu Aziz Ya'qub'un şahadeti	كُتبتُ لولاه ولله كُتبتُ لولاه
كُتبتُ لولاه	539
34	Aziz Petyun, Aziz Odurhurmizd ve Muhfoto kızı Anohid'in zaferlerinin şahadeti	كُتبتُ لولاه ولله كُتبتُ لولاه
ذوقنا وواحدة
كُتبتُ لولاه	559
35	Aziz Yazdin ve Aziz Petyun	كُتبتُ لولاه وواحدة	559
36	Aziz Yazdin'in müsamahakâr vafize seçilişi	كُتبتُ لولاه وواحدة
كُتبتُ لولاه	563
37	Aziz Yazdin ve Aziz Odurhurmizd	كُتبتُ لولاه وواحدة	565
38	Aziz Petyun ve Aziz Anohid	كُتبتُ لولاه وواحدة	583
39	Şehit Aziz Fetyun	كُتبتُ لولاه وواحدة	604
40	Aziz Bobvay'in şahadeti	كُتبتُ لولاه وواحدة	631
41	Büyüğümüz Aziz Sobo'nun şairin başarılarının hikâyesi	لأحمدنا ولله كُتبتُ لولاه
كُتبتُ لولاه	635
42	Aziz Patrus ve Kral Neron'un münakaşası	كُتبتُ لولاه وواحدة
كُتبتُ لولاه	680

CİLT III²⁰¹

| No | Acta Martyrum Et Sanctorum
Tomus Tertius (III)
Paulus Bedjan
Parisiis - 1892 | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܕܥܘܠܡܐ - ܕܥܘܠܡܐ | Varak
No |
|----|---|--|-------------|
| 1 | Doğu'nun Baş Kâhini Havari Tuma | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 1 |
| 2 | Havari Aziz Tuma'nın Hikâyesi | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 3 |
| 3 | Hikâye 1: (Rabbin), Hindistan'ı terbiye etmek üzere Tüccar Hobon'u (Hindistan'a) yollaması ve satması üzerine | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 3 |
| 4 | Hikâye 2: Orada (Hindistan'da) /şakirt kıldığı damat üzerine | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 6 |
| 5 | Hikâye 3: Tuma'nın gökyüzünde Hindistan kralı Ğundoför için inşa ettiği kuyu üzerine | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 17 |
| 6 | Hikâye 4: Bir yılanın öldürdüğü ve (Tuma'nın) iyileştirdiği bir çocuk üzerine | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 30 |
| 7 | Hikâye 5: İnsanlarla konuşabilmesi için Rabbin ihsanıyla kelime verilen Eşek Spası üzerine | ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ
ܐܘܬܐܪܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ | 42 |

²⁰¹ Paulus Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum Syriace III*, 1892, Parisiis, ss. 1-685

8	Hikâye 6: (Tuma'nın) kadından çıkardığı şeytan ve o kadının Tanrı'ya iman etmesi üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَلَا حَاوَا وَآفَا مَح
اِيْدَا اِهْ مَعْنَا حَا حَا	45
9	Hikâye 7: (Elleriyle) öldürdüğü için her ikisi de kuruyan ve elleriyle aldığı komüniondan suçlanan çocuk ve Havari (Tuma)'nın, her ikisini de iyileştirerek öldürülmüş kadını diriltmesi üzerine	فَنَحْنُ هـ. ا. حَلَا حَكْمَا وَاِيْنَحْمَا
مَح اِهْ جُ مَعْنَا اِهْ وَاِيْنَحْمَا
حَا حَا حَا: هَجْ مَح اِهْ مَح حَا
وَاِيْنَحْمَا حَا: اِهْ مَح اِهْ حَا حَا:
هَسْب لايْدَا اِهْ مَح حَا حَا	54
10	Hikâye 8: Şeytan tarafından dövülen kadın ile kızı ve her ikisini de (Tuma'nın) Rab İsa'nın kudretiyle iyileştirmesi üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا اِيْدَا اِهْ حَا حَا
وَاِيْنَحْمَا مَح حَا حَا: اِهْ مَح اِهْ
حَا حَا وَاِيْنَحْمَا	66
11	Hikâye 9: Kureş'in eşi Mağdunyo'nun Tanrı'ya inancı üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا حَا حَا اِيْدَا
حَا حَا وَاِيْنَحْمَا حَا حَا	86
12	Hikâye 10: Kureş'in Tuma'yı kral Mezdi'ye nasıl anlattığı üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا وَاِيْنَحْمَا اِهْ
حَا حَا حَا حَا حَا حَا حَا حَا	101
13	Havari Tuma'nın Fazileti	حَا حَا حَا وَاِيْنَحْمَا حَا حَا	115
14	Hikâye 11: Mağdunyo'nun hapse gidişi üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا وَاِيْنَحْمَا اِهْ
حَا حَا حَا حَا حَا حَا	119
15	Hikâye 12: İnanarak kurtulduğu sarılık hastalığı üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا حَا حَا وَاِيْنَحْمَا
اِهْ حَا	129
16	Hikâye 13: (Tuma'nın) onları vaftiz edişi üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا حَا حَا حَا حَا
وَاِيْنَحْمَا اِهْ	138
17	Hikâye 14: Hapisteki (insanlar) üzerine	فَنَحْنُ هـ. حَا حَا حَا حَا حَا	149

18	Hikâye 15: Mneşor'un tabipliği üzerine	فِي حَمِيصِ مَرْ. حَلَّ اِمْرَةَ اِي وَصَلَتْ	157
19	Hikâye 16: Tuma'nın bu dünyadan ayrılışı üzerine	فِي حَمِيصِ مَرْ. وَ اِمْرًا نَكِي ل اِذْ مَكَ
مَعَ اَلْحَمَلِ	167
20	Haç'ın ilk kez bulunuşu hikâyesi	اَحْمَدَا وَ حَمِيصَا وَ رَجَبَا كَبْرُودَا	175
21	Haç'ın ikinci kez bulunuşu hikâyesinin önsözü	حَدَّثُوا وَ اَحْمَدَا وَ اَوَّلًا وَ حَمِيصَا
وَ رَجَبَا	183
22	Aziz Estefanos'un Vahyi	حَلَّ اِمْرًا وَ حَمِيصَا	188
23	Antakyalı Aziz Agnotis'in hikâyesi	اَحْمَدَا وَ حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَبِيصَا	199
24	General Aploqidus, eşi ve iki çocuğunun hikâyesi	اَحْمَدَا وَ حَمِيصَا
اِمْرَةً وَ اَبْنَيْنِ مَوْلَايَا وَ مَوْلَايَا
حَتَّى مَرْ	215
25	Aziz Quryaqus ve annesi Yuliti'nin harikulâde başarılarının hikâyesi	اَحْمَدَا وَ اَبْنُ مَرْ مَرْ اَحْمَدَا وَ حَمِيصَا
حَمِيصَا مَوْلَايَا مَوْلَايَا مَوْلَايَا	254
26	Aziz Sargis ve Aziz Bakus'un Şahadeti	حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا
حَمِيصَا	283
27	Quparyono ve annesi Yuste'nin Şahadeti	حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا
حَمِيصَا	322
28	Azize Barbara ve Azize Yulyana'nın Şahadeti	حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا
حَمِيصَا	345
29	Sebastiya Şehri'nde şehit düşen Kutsal Kırk Şehidin Hikâyesi	اَحْمَدَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا
وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا	355
30	Aziz Mor Avgin'in Amelleri	وَ حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا وَ حَمِيصَا	376
31	Tabip Aziz Doniyel'in Hikâyesi	اَحْمَدَا وَ حَمِيصَا وَ اَبْنُ حَمِيصَا	481

32	Aziz Miķo'nun Hikâyesi (Önsöz)	احمدنا وحنو صبجا (كفف
حنونا)	510
33	Aynı Aziz'in Hikâyesi	اهى احمدنا وبله وكربما	513
34	(Aziz'in) Tanrı ve herkesin
huzurunda yakarışı	اهى مديكمفله ولما لاله
هولدا حلف	532
35	Halep'li kutsal Aziz Eşa'yo'nun
amellerinin hikâyesi	احمدنا ونسنته وكربما حنو
احدنا ملكنا	534
36	Münzevi Abo Bişvay'n Zafer(ler)i	نسنته وادا حبهف بسببنا	572
37	Süryani Öğretmen kutsal Aziz
Afrem'in Hikâyesi	احمدنا وكربما حنو افنم كلفنا
ههوننا	521
38	Suruçlu Aziz Ya'qub'un Aziz
Afrem hakkında yazdığı Şiir	داندنا وحنو افنم وحنف
لحنو نعهف وهنول	665
39	Aziz Elifozor'un Şahadeti	كوسوهو وحنو الحبانو	679
40	Azize Şmuni ve şehit çocuklarının
Şahadeti	كوسوهو وحنو هحنو هوقننو
ههونا	682

CİLT IV²⁰²

No	Acta Martyrum Et Sanctorum
Tomus Quartes (IV)
Paulus Bedjan
Parisiis - 1894	كتك ههنا ههنا
ههنا ههنا
ههنا ههنا
ههنا - ههنا	Varak
No
1	Luqinus ve Marqianus	كوسوهو وحنو ههنا ههنا	1

²⁰² Paulus Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum, Tomus Quartus (IV)*, 1894, Parisiis, ss. 1-650

	Şahadeti		
2	Biqturinus, Biqturi Niqopurus, Qlovdyonus, Diyodurus, Sropiyun ve Popiyus'un şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ</p>	8
3	Esrotuniqi ve Selovqos'un Hikâyesi/Şahadeti	<p>لَا حَسْبَ لَنَا إِلَّا اللَّهُ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	14
4	Mesih'in cengâverleri olan 7 şehit aziz Huparkos, Piloteos, Ya'qub, Poragrus, Hâbib, Rumono ve Lulyano'nun Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَنَحْمَدُهُ
وَعَبَدُهُ وَاتَّقَاهُ
وَعَبَدُهُ وَاتَّقَاهُ</p>	88
5	Bakire Hagne'nin Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	116
6	Fahişe Teodote'nin Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	123
7	Episkopos Yuhanun ve Papaz Ya'qub'un Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	128
8	Episkopos Abrohom'un Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	130
9	Halkın sevgilisi olan Hananyo'nun Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	131
10	Patrik İtaloho ve Şemmas Hafsay'ın Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	133
11	Papaz Ya'qub ve Şemmas Ozod'un Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	137
12	Aziz Gubarloho ve kız kardeşi Qozu'nun Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	141
13	Aziz Papaz Boday'ın Şahadeti	<p>كُفْرًا وَجَبَلْتَهُمْ بِدَعْوَتِهِ
وَأَعْلَىٰ سِدْرَتِ الْمُنْتَهَىٰ</p>	163

14	Otçu Pers Şehitlerinin Şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
فتمنا	166
15	Rahip Narsay'ın Şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	170
16	Domastiq Toçoq'un Şahadeti	عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	181
17	Beğ Garmay'daki on şehidin şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
و عسوة و عسوة	184
18	Muhafiz Ya'qub'un Şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	189
19	Azize Krestino'nun Şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	201
20	Şehit Aziz Finhes'in Hikâyesi	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	208
21	Aziz Dodu'nun Şahadeti	عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	218
22	Şehit Aziz Sobo'nun Hikâyesi	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	222
23	Mutlu Aziz ^C Abdo ve arkadaşlarının İkrarı	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	250
24	Muzaffër Piruz'un İkrarı	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	253
25	Nusaybin Episkoposu Kutsal Aziz Ya'qub'un Hikâyesi	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	262
26	Bobulo'nun Hikâyesi/Şahadeti	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	274
27	Kutsal Aziz Niqoleos'un Hikâyesi	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	290
28	(Merhametli) metropolit mutlu Aziz Yuhanun'un Hikâyesi	أهل عسوة و عسوة و عسوة
عسوة (عسوة)	303
29	Urhoy (Urfa) Episkoposu Aziz Rabulo'nun Başarıları	عسوة و عسوة و عسوة
عسوة	396

30	Rahipler için Uyarılar	ܐܘܪܘܩܐ ܕܥܠܡܐ ܘܢܩܐ	450
31	Kâhin ve eşlerine dair Kanunlar ve Uyarılar	ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܢܩܐ ܘܠܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ	453
32	Aziz Rabulo'nun Mektubu	ܠܟܝܢܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	459
33	Aziz Qurelos'un Aziz Rabulo'ya dair Mektubu	ܠܟܝܢܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	460
34	Aziz Rabulo'nun Tercümesi	ܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	464
35	Aziz Rabulo'nun Duaları	ܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	469
36	Aziz Şehit Bosis ve kız kardeşi Şuşan'a dair Şiir	ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	471
37	Aziz Bosis hikâyesi	ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	499
38	Aziz Bosis'a dair diğer bir hikâye	ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	505
39	Sütuncu Aziz Şem'un'un zaferi	ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	507
40	Papaz Quzmo'nun Sütuncu Aziz Şem'un'a dair mektubu	ܠܟܝܢܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	644
41	Aziz Öğretmen Ya'qub'un Sütuncu Kutsal Aziz Şem'un'a dair Mektubu	ܠܟܝܢܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ ܘܠܥܠܡܐ	

CILT V²⁰³

| No | Acta Martyrum Et Sanctorum
Syriace
Tomus Quintus (V) | ܐܘܪܘܩܐ ܕܥܠܡܐ ܘܢܩܐ
ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܢܩܐ
ܩܘܢܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܘܢܩܐ | Varak
No |
|----|--|---|-------------|
|----|--|---|-------------|

²⁰³Paulus Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum, Tomus Quintus (V)*, 1895, Parisiis, ss. 1-628

| | Paulus Bedjan
Parisiis - 1895 | فصله كتاب
فصله - كرسية | |
|----|--|---|-----|
| 1 | Aziz Büyük Antunius'un Hikâyesi | احمدنا وحنن ايدنبصا وؤا | 1 |
| 2 | Tabnasyutler'in babası Aziz
Pakum'un Hikâyesi | احمدنا وحنن كهم اكا
ويحلقصها | 122 |
| 3 | Mısırlı büyük Aziz Moqoris'in
Hikâyesi | احمدنا وحنن ككنمعا وؤا كرونا | 177 |
| 4 | Sedunalı Aziz Serapion'un
Hikâyesi | احمدنا وحنن حننفا وحنننا | 263 |
| 5 | Mısırlı Aziz Moriyo'nun Hikâyesi | احمدنا وحنننا كازوبا كرونا | 342 |
| 6 | Aziz Euprusinis'in Hikâyesi | احمدنا وحنننا اذينة صيب | 386 |
| 7 | Aziz Onesimo'nun Hikâyesi | احمدنا وحنننا انصبنا | 405 |
| 8 | Quluzmalı Aziz Malke'nin
Hikâyesi | احمدنا وحنننا ملكنا ملكنا | 421 |
| 9 | Azize Evgenyo ve şehit
arkadaşlarının Hikâyesi | احمدنا وحنننا اهلنا اذينة
حنننا | 469 |
| 10 | Aziz Papnuț ve 526 şehit
talebesinin Şahadeti | حنننا وحنننا كفننا لانا
الحنننا حنننا | 514 |
| 11 | Aleksandrıyalı şehit aziz Patrus'un
Şahadeti | حنننا وحنننا كفننا
والحنننا وانا حنننا | 543 |
| 12 | Münzevilerin başı Aziz Pavlus'un
Hikâyesi | احمدنا وحنننا كفننا وانا
وبسبتنا | 561 |
| 13 | Nusaybinli Şehit Mutlu Azize
Februnia'nın Şahadeti | حنننا وحنننا وحنننا
كفننا وحنننا حنننا | 573 |
| 14 | Ölüleri anmak üzere yazılan
Suruçlu Ya'qub'un Şiiri | حنننا وحنننا حنننا
وحنننا وحنننا | 615 |

8	Tövbekâr olan Aziz Quzo ve Dumyono'nun Hikâyesi	أحمدنا وحمد هذا هو صلبنا
مقدونا	107
9	Kutsal Aziz Ebduksius ve şehit arkadaşlarının Hikâyesi	أحمدنا وكرمنا من إجابة صعبنا
وذلكنا من صلاتنا	119
10	Aziz Teopunpo ve şehit arkadaşlarının Şahadeti	هو هو وحمدنا لآفة ذلكنا و ذلكنا
مقدونا	132
11	Muzaffêr şehitlerden Prubus, Torokus ve Andruniquus'un Hikâyesi	أحمدنا و ذلكنا من صلاتنا
فإنه نحن من إجابة صعبنا
مقدونا	171
12	Şehit Azizlerden Levantius ve Puplius'un Zaferi	ثمننا و صلاتنا و كرمنا من
لأنه نحن من إجابة صعبنا
مقدونا	210
13	Şehit Papa Aziz Eusebius'un Hikâyesi	أحمدنا وحمد إنا صعبنا هذا
مقدونا	218
14	İqunyun Episkoposu Aziz Ampilikus'un Aziz Büyük Baseliyus hakkında yaptığı yorum	أؤكنا وكرمنا إنا صعبنا
أحمدنا و إجابة صعبنا: و كرمنا
من صعبنا و كرمنا	297
15	Allah'ın dostu Samsatlı Şehit Aziz Eusebius'un Hayat Hikâyesi	أحمدنا و هو كرمنا من صعبنا
والله من إنا صعبنا و صعبنا
مقدونا	335
16	Teolog Grigorius'un Samsatlı Episkopos Eusebius hakkındaki mektubu	(أنا) و كرمنا من صعبنا
لأنه نحن من إنا صعبنا
أحمدنا و صعبنا	377
17	Tövbekâr Episkopos Eusebius'a dair bir mektup daha	إننا لكنا إنا صعبنا أحمدنا
هو هو	378

18	Mutlu Aziz Yaşlı Yulyane'nin Şöhret Hikâyesi	احمدنا وفضلنا وعلينا من
مفضلنا مفضلنا	380
19	Kutsal Aziz Andruniqus ve eşi Atanasia'nın Hikâyesi	احمدنا وحلا كبرنا من
ابؤة ببعدها لالنا ايلنا	405
20	Aziz Eluterius ve şehit arkadaşlarının Hikâyesi	مؤوهو ل و من اناؤونه وحتنا
مؤوهو	417
21	Aziz Momo ve şehit atalarının Hikâyesi/Şahadeti	احمدنا اوهو مؤوهو ل و من
مفضلنا اوهو مؤوهو	431
22	Şehit ve Tanrı'ya adanmış Aziz Momo'nun Şahadeti	اهو مؤوهو ل و كبرنا و لخب
لالنا و من مفضلنا مؤوهو	445
23	Otenus'lu Aziz Dionosius	من و من مؤوهو ل و انا	459
24	İskenderiyeli Episkoposların reisi Aziz Atanasius	من لالنا مؤوهو ل و انا
والنا مؤوهو ل	460
25	Roma Papası Aziz Yulius	من مفضلنا هلا و مؤوهو ل	461
26	Nusa'nın Episkoposu Aziz Griğorius	من مؤوهو ل و انا هلا
و مؤوهو ل	461
27	Nazianzu'nun İlahiyatçısı Aziz Griğorius	من مؤوهو ل و انا هلا
و مؤوهو ل	462
28	Altın Ağızlı Aziz Yuhanun Krusustumus	من مفضلنا حنة مؤوهو ل و انا
هلا و مؤوهو ل	463
29	İskenderiye Patriği Aziz Qurelus	من مؤوهو ل و انا هلا
والنا مؤوهو ل	464
30	Qindunalı Aziz Abrohom'un Zaferi	ننننا و من انا مؤوهو ل و انا	665

Polodis'in İlk Bölümü		فصلها كبركها وفكرها	
1	Polodis'in Vali Prepusito'ya dair mektubu	لينا وفكرها وحدها
فدفعها	1
2	Kitabın amacı üzerine	حلا بها ومله وحدها	4
3	(Lovso'nun) yanındaki krallar	صلتها وحدها (ولدها)	7
4	İsiduro üzerine	وحلا بصبرهوا	18
5	Tebois'ten Duruteus	وهوؤله اذمه وضعها اباها	22
6	Genç bir bakire	حدها لها سها حكتها	25
7	Aziz Didimus üzerine	وحلا لها كذا وببعضها	27
8	Bakire Aleksandra üzerine	حلا حدها لها الحفمها	29
9	Abo Maqaris ve bir bakire üzerine	وحلا لها صبرها وحلا
حدها لها سها	31
10	Bançira rahipleri üzerine	حله ومله وخطبها	35
11	Aziz (Büyük) Amun üzerine	وحلا لها كذا اذمه (وكذا)	38
12	Aziz Abo Ur üzerine	وحلا لها كذا اذمه	41
13	Aziz Panbu (ya da Fambu) üzerine	وحلا لها كذا كذا (اه كذا)	42
14	(Episkopos) Aziz Amuni üzerine	وحلا لها كذا اذمه (اه كذا)	45
15	Aziz Benyomen üzerine	وحلا لها كذا حلتهم	48
16	Tüccar Apulunis üzerine	وحلا لها كذا بعبها اذمه	49
17	Tabii kardeşler Pesis ve Eşacyo üzerine	وحلا لها كذا حلتها فاعبها
ه اذمه	50
18	Haç çocuğu Aziz Maqaris üzerine	وحلا لها كذا كذا بعبها
وإنجده	53
19	Mutlu Aziz Natanael üzerine	وحلا لها كذا حلتها لباها	56

20	İki Maqaris hakkında	وَحَلَاوَمِ مَكْنَبِي	59
21	Mısırlı Aziz Maqaris	لَهْ حَنَا مَكْنَبِي مَرْوَمَا	61
22	İskenderiyeli olan mutla diğer bir Maqaris üzerine	وَحَلَا مَكْنَبِي إِسْنَدَا الْحَمِيدُ مَرِيئَا	67
23	Mütevazı Aziz Pavle üzerine	وَحَلَا لَهْ حَنَا كَهْلَا فَمْبِيهَا	81
24	Aziz Pokum (ya da Pokun) üzerine	حَلَا لَهْ حَنَا كُنْفَم (أَهْ كُنْفَم)	87
25	Aziz Estefano üzerine	وَحَلَا لَهْ حَنَا إِسْمَعِيلُهَا	90
26	Hatalara düşenlere yönelik önsöz	حَفَاوَا وَحَلَا الْمَلَمِ وَتَعْلَمِ
صَعْتَكُهَا	92
27	Filistinli Polis üzerine	وَحَلَا قَلْبِي فِلِصْتِينَا	93
28	İskenderiyeli Arun üzerine	حَلَا إِوْفَمِ الْحَمِيدُ مَرْوَمَا	95
29	Mısırlı Ptulumaus üzerine	وَحَلَا فَوَيْلَا كَهْلَا مَرْوَمَا	98
30	Mısırlı Abrohom üzerine	وَحَلَا إِسْمَعِيلُهَا	99
31	Urişlem'deki bir bakire üzerine	حَلَا حَلَا مَسْبَا وَحَاهُ وَحَكْم	100
32	Günah işleyip tövbe eden bakire	حَلَا حَلَا وَتَعْلَمِ هَلَا كَبَا	100
33	Filistin'deki Qesariyalı bakire üzerine	حَلَا حَلَا مَسْبَا وَحَقَّقْنَا
وَقَلْبِيهَا	102
34	Azize Tahsiya üzerine	حَلَا لَهْ حَنَا لَهْ صَبَا	105
35	Aziz Abo Eliyo üzerine	وَحَلَا لَهْ حَنَا إِحْبَا	109
36	Aziz Duruteus üzerine	حَلَا لَهْ حَنَا وَهَوْدَا لَهْ مَرْوَمَا	112
37	Aziz büyük Pokumis, kendi manastırının ahalisi ve Tebois rahibeleri ile kadınları üzerine	وَحَلَا لَهْ حَنَا وَكُنْفَمِ صَبِي وَكَا:
هَوْتَبِ وَنَهْ: هَوْتَبَا وَتَبَا
وَوَحْدَا كَابِي	112
38	Önsöz, Giriş ve Tembih	مَكْنَبِي مَرْوَمَا وَحَلَاوَا حَم
كَنْبَا لَهْ مَرْوَمَا	120

39	Kutsal kadınların amellerinin başarıları ve hikâyeleri	ثَمَّتْنا وَوَهَّتا ما تَحْتَدنا وَحَلَّنا
نَقْنا حَبِّنا	122
40	Büyük Atanasis'i saklayan Bakire üzerine	حَلَّنا حَلَّنا وَهَلَّنا اِلَّنا صَبِّنا
وَحا	122
41	Bakire Piyomun üzerine	وَحَلَّنا فَبَعْدَنا حَلَّنا	124
42	Mutlu/Azize Omanlıda üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا اِلَّنا حَلِّنا	129
43	Bakire Timiriun üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	127
44	Bir bakire ve şehit Quleteus üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا : هَمَّنا وَ
عَدَّنا اِنا	127
45	(Bir) Bakire ve Magistroinus üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا
حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	129
46	Azize büyük Melonia üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا وَحَلَّنا	131
47	Azize küçük Melonia üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا اِحْمَلَّنا	139
48	Azize Olumpida üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا اِلَّنا حَلَّنا	144
49	Azize Qandida üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	147
50	Azize Gelosya üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	148
51	Azize Yulyana üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	149
52	Heruniun ve karısı üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا : اِلَّنا اِلَّنا	149
52	Azize Magna üzerine	وَحَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	151
53	Ankara'daki bir rahip üzerine	وَحَلَّنا وَحَلَّنا حَلَّنا وَحَلَّنا	152
54	Luqu'lu Aziz Yuhanun üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	154
55	Aziz Pusiduniun üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	161
56	Fenikeli Krunius üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	164
57	Topal Ya'qub üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	164
58	Aziz Şleymun üzerine	حَلَّنا حَلَّنا حَلَّنا	172

77	Çölde yaşayan yaşlı bir rahibin öğrencisinin zaferi	ثَرَمَدَه وَالحَصْبِيَه وَهَعْمَا مَبَّ
كَبْرَانَا	215
78	Yaşlı bir (rahibin) öğrencisi olan Petro'nun zaferi	ثَرَمَدَه وَفَقِيْهًا الحَصْبِيَه وَسَبَّ مَع
عَقْلًا	217
79	Yaşlı bir (rahibin) öğrencisinin zaferi	ثَرَمَدَه وَالحَصْبِيَا وَسَبَّ مَع عَقْلًا	217
80	Ourelyus üzerine	حَلَا اِهْ وَجَلْبِيَه	218
81	Hintli haydutlardan Abo Muşe üzerine	وَحَلَا اِكَا مَجْمَا اَهْبُوْمَا مَع
لَعْمَقَا	219
82	Abo Piyor üzerine	حَلَا اِدَا هَبُو	224
83	Levbolu Abo Muşe üzerine	وَحَلَا اِدَا مَجْمَا كَعْمَا	225
84	Kandilinin kusurunu giderip yerini değiştiren hakkında	حَلَا مَعْمَلْنَا سَبَّ وَنُحْنَا اَهْ
وَخُجْبِيَه	226
85	Aziz Evagris üzerine	اَلْحَمْدَا وَهَلْ حَلَا اِهْ جَبِيَه	231
86	Münzevi Marqus (ya da Malkus)'un hikâyesi	اَلْحَمْدَا وَكَنْعَمَا (اهْ
مَلْعَمَا) بِسَبِيْمَا	236
87	Azledilmiş iki rahibin üzerine	حَلَا لَوْ مَع اِحْتَا اِهْ وَجَلْبِيَه
هَهْ	251
88	Azledilmiş bir rahip hakkında	حَلَا مَعْمَا سَبَّ وَجَلْبِيَه هَهْ	252
89	Hayvanlarla çimen yiyen çıplak biri üzerine	حَلَا سَبَّ كَنْهَلْ كَا وَوُحَا هَهْ اَحْم
مَنْقَا	253
90	Diğer bir aziz üzerine	وَحَلَا اِيْمَا اِمْنَا مَع كَبِيَقَا	257
91	Ürdün Nehri'nde ot yiyen bir münzevi üzerine	وَحَلَا بِسَبِيْمَا سَبَّ وَوُحَا هَهْ
عَمْمَا حَلَا مَفُوْمَع	259
92	Bakire bir azize üzerine	حَلَا حَلَا حَلَا سَبَا كَبِيَعَا	260

93	Maqaris huzurunda bulunan iki genç rahip üzerine	وَحَلَّاتَا لَوْحَ حَتْمًا وَوَلَدًا
مُكْفَنِمًا	260
94	Abo Bisiryun üzerine	حَلَّاحًا حَبِيبِيًّا	263
95	Dokuz fazileti olan bir azizin hikâyesi	أَحْسَدًا وَسِبْصِمًا كَرِيمًا وَوَالِدًا
مَنْدَقِيًّا	268
96	Azize Maria/Moryo üzerine	وَحَلَّاحًا حَبِيبًا مُنْبِيًّا	272
97	Yaşlı rahiplerden birinin belleği koruma hakkında anlattığı hikâye	أَحْسَدًا وَوَالِدًا مَعًا حَلَّاحًا
بِهَيَّوَّةٍ وَأَهْلًا	277
98	Pers topraklarında bulunan bir manastırda yaşayan iki rahip üzerine	وَحَلَّاتَا لَوْحَ حَتْمِيٍّ وَوَالِدًا
حَبِيبًا وَوَالِدًا كَرِيمًا	281
99	Tanrı korkusuyla iyi amellerle yaşamış bir bakirenin hikâyesi	أَحْسَدًا وَوَالِدًا مَبْرُورًا وَوَالِدًا
حَبِيبًا وَوَالِدًا كَرِيمًا	285
100	Şehvete kapılan Stefano üzerine	وَحَلَّاحًا مَكْرُمًا إِيْمًا وَوَالِدًا
حَبِيبًا	292
101	Tekrar Euqarpis üzerine	أَهْلًا وَوَالِدًا كَرِيمًا	296
102	Muşhur bir Şemmas üzerine	وَحَلَّاحًا مَكْرُمًا مَبْرُورًا	300
103	Zina yapan bir episkopos üzerine	حَلَّاحًا مَكْرُمًا وَوَالِدًا كَرِيمًا	301
104	Abo Povman'nın bir komşusu hakkında	أَهْلًا وَوَالِدًا مَبْرُورًا وَوَالِدًا
كَرِيمًا	302
105	Papazın kızına hakaret eden bir rahip üzerine	حَلَّاحًا مَبْرُورًا وَوَالِدًا كَرِيمًا
وَوَالِدًا	303
106	Esqiti'den bir yaşlı (rahip) üzerine	وَحَلَّاحًا مَبْرُورًا وَوَالِدًا كَرِيمًا	305
107	Serapion'nun eğittiği zinakâr kadın üzerine	حَلَّاحًا مَبْرُورًا وَوَالِدًا كَرِيمًا
مَكْرُمًا	306

108	Puidiqono'nun kiliseden azlettiği hayat kadını üzerine	حلا ائبدا وپلنونه ففوبعلنا مع
حبا	307
109	Esqiti'li Abo Apulu üzerine	مدهلا اكا افلانة انه
وذا مصعب	308
110	Sina Dağı'ndaki Quzmo üzerine	حلا هفاكلا ووحفوه مصيب	309
111	Zina ile suçlanan Abo Maqaris üzerine	حلا اكا مكنببى واولحفا
كاسما	310
112	"Malkizdeq Tanrı'nın oğludur" diyen yaşlı adamın üzerine	حلا مكا واهنه: وملكببوه
حنه نه واهنا	313
113	Mısırlı Abo Maqaris üzerine	حلا اكا مكنببى مرقوما	314
114	Hikâye üzerine	حله نه ومانكا	316
115	Abo Seluno'nun öğrencisi olan küçük Markus üzerine	حلا اكا مدهفها احدوا
الحصبة واهنا مقلهنا	322
116	Mütevazı Abo Povle üzerine	حلا اكا كدلا فمبها	322
117	Yazar Polodis: Aziz bir rahip üzerine	وكلحاكنا فكببى: حلا اما سب
له حنا	326
İronemus'a ait bölüm		فكلمنا وابه نعهفها	
118	Önsöz	مكفها حنهنا	329
119	Luqu'daki Aziz Yuhanun'un başarıları	نسرملقته نه وحنه نه سلع انه
ووحفنه	334
120	Kutsal Abo Ur'un başarıları	نسرملقته نه وكمبها اكا انه	358
121	Abo Amun'un başarıları	نسرملقته نه واهنا احفا	362
122	Abo Aban'ın başarıları	نسرملقته نه واهنا احفم	363
123	Aksunorkus'taki rahiplerin amellerine dair hikâye	الحمدنا ووده كتبه نه واهنا
وذا جمعه نعهفها	364

124	Abo Tevun'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	366
125	Abo Eliyo'nun başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	368
126	Opalu ve Amun'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	369
127	Abo Opalin'in başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	392
128	Diğer bir Opalu ve Yuhanun'un başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ
وَهُوَ يَسْمَعُ كَلِمَاتِنَا	396
129	Hapsedilmiş ruhani Abo Papnuṭ'un başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ
يَأْتِيهِ وَهُوَ يَسْمَعُ	400
130	Aziz Euluğ'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	408
131	Abo İsiduro'nun başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	408
132	Diosqoros'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	410
133	Abo Qeprus ve Aziz Poṭer Muṭis'in başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ
وَهُوَ يَسْمَعُ كَلِمَاتِنَا	410
134	Abo Ur, Eṣaʿyo, Pavlus ve Nupi'nin başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ
وَهُوَ يَسْمَعُ كَلِمَاتِنَا	424
135	Evagris'in başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	426
136	Abo Piṭuriun'un başarıları	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	427
137	Kutsal kilise babalarının başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	428
138	Anṭirus'taki rahiplerin genel zaferi	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ
وَهُوَ يَسْمَعُ كَلِمَاتِنَا	431
139	Didumus'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	435
140	Qarnidus'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	435
141	Üç rahibin başarısı	لَهُ ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	436
142	Pileymun'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	436
143	Yuhanun'un başarıları	ثُمَّ لَقِيَ وَاحِدًا يَأْتِيهِ	437

144	Serapiun'un başarıları	ثَرْيُفَةُ وَصَافِيَةُ	437
145	Okuyucu ve şehit olan küçük Opalu'nun başarıları	ثَرْيُفَةُ وَالْقَلْبُ أَحْمَدُ كُنْهًا
وَمُعْتَمِدًا	438
Polodis'in Üçüncü Bölümü		فُلَيْمِةُ وَالْحَلَالُ وَفَكْبِيَّةُ	
146	İnsanlardan uzak durma, sükûnet ve inziva odasında daimi kalmak üzerine -1-	حَالُ ذِيهِبًا وَمَعَ حَيْتَمَا
مَعْلَمًا وَمُعْتَمِدًا -1-	442
147	Oruç, zahitlik vs. ameller üzerine -2-	أَهْلُ حَالِ رُحْمًا وَمُعْتَمِدًا
وَالْحَلَالُ -2-	465
148	Kutsal Kitaplara dair okumalar, geceleri icra edilen ibadet, mezmurlar ve sürekli okunan dualar üzerine -3-	أَهْلُ حَالِ قَتْنَا وَمُعْتَمِدًا: مَعْتَمِدًا
وَمُعْتَمِدًا: مَعْتَمِدًا وَمُعْتَمِدًا
عَرَقًا مَعْتَمِدًا -3-	479
149	Her daim günahlarımız için ağlayıp ve nasıl yas tutacağımız hakkında -4-	حَالُ أَوْفٍ وَأَمْرًا أَوْفٍ لِحِ تَحْبَا
مَعْتَمِدًا حَالِ سَهَابَةٍ حَالِ -4-	489
150	Yoksulluk üzerine -5-	أَهْلُ حَالِ مَعْتَمِدًا -5-	495
151	Sabır üzerine -6-	أَهْلُ حَالِ مَعْتَمِدًا -6-	504
152	Tanrıya, kilise babalarımıza ve rahiplere itaat etme üzerine -7-	حَالُ مَعْتَمِدًا وَمُعْتَمِدًا
عَرَقًا مَعْتَمِدًا -7-	525
153	Düşünce, söz ve amellerimizdeki sağlam ihtiyat üzerine -8-	حَالُ مَعْتَمِدًا
وَحَيْثُ مَعْتَمِدًا مَعْتَمِدًا -8-	532
154	Sevgi, merhamet ve yabancıları ağırlamak üzerine -9-	أَهْلُ حَالِ مَعْتَمِدًا
مَعْتَمِدًا مَعْتَمِدًا وَمُعْتَمِدًا -9-	588

155	Tevazu, birinin kendisini hakir görmesi ve herkesten alçak olduğunu düşünmesi üzerine -10-	وَحَلَّا كَحَبِجْنَا: هُوَ نَعْمٌ لِي
نَعْمَةٌ: هُوَ نَعْمٌ لِي مَعَ حَلَّا لِي
نَسَمَى نِي هِي حِي -ب-	615
156	Zinanın verdiği ıstıraba karşı mücadele etme hakkında -11-	لَا هِيَ حَلَّا كَأُكَا وَمِنَّمَا وَأَسْمَا -
-ب-	655
157	Tövbenin kabulü ve gerçek anlamda nasıl tövbe etmemiz gerektiği üzerine -12-	حَلَّا نَسَبٌ وَكَلَّا حَلَّا لِمُحَلَّا:
هِيَ وَابْنُ أَبِي حِي وَنَدَاهِي كَمُؤَا
-ب-	670
158	Mucizeler gerçekleştiren kilise babaları hakkında -13-	حَلَّا حَقَّةً لِمُحْتَبِ لِمُحْتَبِ -ب-
-ب-	679
159	Yüce bir amel olan münzevilğin ihtişamı üzerine -14-	حَلَّا وَحَلَّا هِيَ وَوَدَّ كَأُ مَلَكَلَا
وَبَسْبَبِي مَلَا -ب-	688
160	Faziletin her türlüşünü ihtiva eden ve genel bir şekilde bunları öğreten, anlatan Azizlerin işlerine dair anlatımlar hakkında soru ve cevaplar	لَا هِيَ حَقَّةً لِمُحْتَبِ هِيَ حَقَّةً
وَحَلَّا وَوَدَّ وَوَدَّ وَوَدَّ
كَلَّا نَدَاهِي هِيَ حَقَّةً لِمُحْتَبِ
أَنَا وَوَدَّ وَوَدَّ -ب-	692
161	Burada, Polodis'in üçüncü bölümünde bin adet bitmiştir	هِيَ وَوَدَّ لِمُحْتَبِ لِمُحْتَبِ
حَقَّةً لِمُحْتَبِ هِيَ وَوَدَّ وَوَدَّ	833
162	Tekrar, gevşek, tembel ve kendine dikkat etmeyen kişiler için ispatlar -16-	لَا هِيَ لِمُحْتَبِ وَوَدَّ هِيَ حَقَّةً
هِيَ لِمُحْتَبِ وَلَا مُرْفَعِ وَوَدَّ هِيَ -
-ب-	889
163	Tekrar, boş övünmeyi seven ve kendi doğruluğuyla gururlananlara karşı -17-	لَا هِيَ حَقَّةً لِمُحْتَبِ هِيَ حَقَّةً
هِيَ حَقَّةً لِمُحْتَبِ هِيَ حَقَّةً
حَقَّةً لِمُحْتَبِ هِيَ حَقَّةً -ب-	890

164	Diline dikkat etmeyene karşı -18-	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا بِاللَّيْلِ -
س-	890
165	Tekrar içlerinde ve yüreklerinde sapkın düşünceler barındıranlara karşı -19-	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ
وَمَعْلُومٍ حَسْبُكَ
حَسْبُكَ: هُمُتُمْ عَلَى الْحَسْبِ
مُسْتَقْدًا حَسْبًا -ج-	890
166	Tekrar, öfke ve gazaptan kendiniz sakınmayan kalbinde kardeşine karşı kin besleyenlere karşı -20-	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ
نَعْمَهُ مَعَ مَنَعَدَا هُوَ كَبْرًا هَلْ هِيَ
إِدَا حَلَدَهُ عَلَى الْمَسْأَلَةِ -م-	891
167	Kendilerinde meydana gelen lütfü inkâr eden insanların kötü niyetlerinin değişimine karşı -21-	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ
رُحْمَةً حَسْبًا وَحَسْبًا مَلِكٍ
وَحَسْبُكَ حَسْبًا مَلِكًا
رَأَيْتُمْ هِيَ -ط-	892
168	İbretli tembihler -22-	مَكْتَبًا وَمَكْتَبًا مَلِكًا -ص-	892
169	Rahiplerin soruları ve yaşlıların güzel ve şaşıklı cevapları -23-	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ
فَبِجَبْتَا وَمَقْتًا وَرَأَى حَسْبُكَ
هَمَّعْبُكَ -ح-	895
170	Aziz Martinyono üzerine	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ	923
171	İdrak üzerine sorular	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ	979
172	Antakyalı Yuhanun'nun zaferi	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ
الْبَهْجِيَا	986
173	Sabilo'lu Yuhanun üzerine	لَا تَكْفُرْ بِاللَّيْلِ وَلَا مَنَعَكَ	989

174	Qustantinupoli'li İvanis'in Mısırlı rahiplere yaptığı övgüler	<p>اهى عقلها ووتها ومكرم :
وحبب الحبيب من ابيها
وعدهم بغير افعالها</p>	992
17
5	Başka bir anlatı: Kilise babalarından Naftarlı Abrohom'un hikâyesi	<p>حزنا لسنا واحة ل (واحد من
نهدونا)</p>	1001

BİBLİYOGRAFYA

- AKALIN, Kutlu, (Çev.), *Basibrinalı Adday Vakayinamesi*, Peywend Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015
- AKSOY, Suphi, Tuma ÇELİK, *Mezopotamya Uygarlığında Süryani Tarihi*, 1. Baskı, Nika Yayınları, Ankara 2013.
- AUDO, Toma *Simto d'leşono Suryoyo-ܠܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ*, ܠܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ, Musul 1897
- AYDIN, H. Numan, *Gedsche Ushabte d'Turabdin- ܠܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ*, 1. Baskı, Holanda 1997
- BAR HAUSHAB, Süleyman, *Ktobo d'Husoye d'Cide Moronoye v Dukrone d'Qadişe v Sohde*, Bebra 2008
- BARSAVM, Efreml I., *Saçılmış İnciler-ܟܬܘܒܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ* *Süryanilerin Yazınsal Tarihi*, (Türkçe'ye Çev. Zeki Demir), Resim Ofset, İstanbul 2005
- *Turabdin Tarihçesi-ܠܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ (Maktbonuto d'cal Atro d'Turabdin)*, Biyaban-ܠܘܚܘܬܐ Yayınları, Lübnan 1964
- BAŞ, Bilal, “Hıristiyan Manastırcılığın Doğuşu”, *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 44, İstanbul 2013, ss. 133-204.
- BROCK, Sebastian P., “Saints in Syriac: A Little-Tapped Resource”, *Journal of Early Christian Studies*, Volume 16, Number 2, Summer, The Johns Hopkins Universty Press, Baltimore 2008, pp. 181-196
- BULUT, Aziz, *Süryanice-Türkçe, Türkçe-Süryanice Sözlük*, Hengelo 1996
- CHABOT, J.-B., *Asur Edebiyeti*, (Çev. Vedii İlmel), Yaba Yayınları, İstanbul 2008.
- ÇELİK, Mehmet. *Süryani Kilisesi Tarihi-ܠܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܘܠܡܐ*, Cilt-1, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 1987.
- ÇELİK, Tuma, *Turabdin'de Kalanlar*, Yeni Anadolu Yayıncılık, İstanbul 2014
- ÇEVİK, Adnan, “İlkçağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi

(Tur Abdin)'nin Tarihi Coğrafyası”, *Makalelerle Mardin I: Tarih-Coğrafya*, Hz. İbrahim Özcoşar, İstanbul 2007.

DURAK, Nihat, *Süryani Kadim Metropolit Hanna Dolapönü*, Rağbet Yayınları İstanbul 2014

DUYGU, Zafer, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antikçağ (Hıristiyanlık, İslam, Siyasi Tarih)*, Divan Kitap, 1. Baskı, Ankara 2016

- “Doğu Kilisesi: Erken Yüzyılları Özelinde bir Değerlendirme” *The Journal of Mesopotamian Studies*, C.2, S. 11, 2017, ss. 135-1337

KESE, Elif, *Tur Abdin Süryani Ortodoks Dini Mimarisi*, Resim Ofset, İstanbul 2002

GİDER, Öznur, *Budizm Ve Hıristiyanlığın Ruhbanlık Anlayışı Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İzmir 2006. (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

HEAD, Thomas. (Ed.), *Medieval Hagiography And Anthology*, Routled Press, New York 2001.

HOLLERWEGER, Hans. *Canlı Kültür Mirası Turabdin*, Linz, Österreich Press, London 1999

JENNINGS, William, *Lexicon to The Syriac New Testament*, AT The Calendor Press, Oxford 1926.

KILIÇ, Mustafa, “Memluk Sultanı Eşref Halil ve Siyasi Faaliyetleri”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV/1, 2010, ss. 133-171.

KINGLEY, Karen, “Manastır Mimarisi Üzerine”, (Çev. ÇİFT, Salih.), Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Cilt: 12, Sayı2, Bursa 2003, ss. 349-360.

KIRBAY, Ayça. *S.Ü. Edebiyat Fakültesi Koleksiyonunda Bulunan Dini Bir Tuvalin İkona İmajında Yorumlanması*, Konya 2010, (Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

LOUIS, S. J.– Costaz, *Syriac-French-English-Arabic Dictionary*, Dar El Machreq Yayınları, Beyrouth 2002.

LOUTH, Andrew. “The Literature of the Monastic Movement”, *The Cambridge History of Early Christian Literature*, Francis Young, Lewis Ayres and Andrew Louth (drl.), Cambridge 2004, pp. 373-81.

MARGOLIOUTH, J.P., *Supplement to the Thesaurus Syriacus*, AT The Calendor Press, Oxford 1927

ÖZMENLİ, Mehmet, “Doğu Anadolu’da Hıristiyanlık”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 5, Sayı 17, Bahar 2008, ss. 43-50.

PATTE, Daniel. (ed.), *The Cambridge Dictionary of Christianity*, Cambridge Universty Press, Cambridge 2010,

ROLFE, John C. (Çev.), *Ammianus Marcellus*, Harvard Universty Press, London 1935.

SMITH, J.Payne. *A Compendious Syriac Dictionary*, The Clarendon Press, Oxford 1999.

SMITH, R.Payne, *Theasurus Syriacus*, Tomus I, E Typographeo Clarendonia no, Cantuariae 1879.

ŞİMŞEK, Mehmet, “Batman Mor Kuryakus Manastırı’nın Dünü ve Bugünü”, *I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Cilt II, İstanbul 2009, ss. 437-449.

- “Süryani Kaynaklarında İdil (Bet Zabday-Hazak)”, *Şırnak Üniversitesi Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu I*, Ankara 2010, ss. 855-863.

TAMER, Yörükoğlu, *Edirne Bulgar Kiliselerindeki İkonalar*, Edirne 2006, (Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÜREK, Melki. “Süryaniler’in Tarihi ve Sosyolojik Yapısı”, *Milel ve Nihal (İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi)*, Cilt 10, Sayı 2, Ağustos 2013

YAŞAR, Şükran, “Mor Loozor Manastırı”, *Mukaddime Dergisi*, Sayı 2, Mardin, 2010, ss. 119-130

YENİ AHİT, *Resullerin/Elçilerin İşleri*, XI/22-6, Kitabı Mukaddes Şirketi, 11. Basım, Yeni Yaşam Yayınları. İstanbul 2012

ZHA, Mşiha, *Erbil Vakayinamesi*, (Çev. Erol Sever), Yaba Yayınları, İstanbul 2002